

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1900. Andra Kammaren. N:o 48.

Lördagen den 5 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet och leddes dervid kammarens förhandlingar af herr vice talmannen.

§ 1.

Anmälades och godkändes Riksdagens kanslis förslag till delar af riksdagsbeslutet:

n:o 1, ingressen,

n:o 2, slutmeningen och

n:o 3, angående antagna hvilande grundlagsförslag.

§ 2.

Till afgörande förelåg

lagutskottets utlåtande, n:o 44, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående minderårigas och qvinnors användande till arbete i industriellt yrke, dels ock fyra med föranledande af berörda proposition afgifna motioner.

Ang. minderåriges och qvinnors arbete i industriellt yrke.

Genom proposition, n:o 57, af den 2 nästlidne mars, hvilken af båda kamrarne blifvit till lagutskottet hänvisad, hade Kongl. Maj:t, med öfverlemnande af det i ämnet i statsrådet förda protokoll, förklarat sig vilja inhemta Riksdagens yttrande öfver vid propositionen fogadt förslag till förordning angående minderårigas och qvinnors användande till arbete i industriellt yrke; i sammanhang hvarmed omförmälts, att Kongl. Maj:t, efter emottagande af Riksdagens svar, ville företaga den slutliga pröfningen af samma förslag och om författnings utfärdande i ämnet i nåder förordna.

I sammanhang med nämnda proposition hade utskottet till behandling förehafvt fyra särskilda, med föranledande af propositionen inom Andra Kammaren afgifna och till lagutskottet hänvisade motioner, nemligen n:o 165 af herrar *Fridtjuf Berg* och *E. Hammarlund*, n:o

Ang. minder- 171 af herrar *A. Hedin* och *David Bergström*, n:o 172 af herr *C. Wallis* samt n:o 178 af herr *David Bergström*.
 åriges och
 kvinnors ar-
 bete i indu-
 strielt yrke.

(Forts.)

Uti förevarande utlåtande hemställde utskottet:

att Riksdagen, under förklarande att Kongl. Maj:ts ifrågavarande proposition ej kan i oförändradt skick bifallas, ville med anledning af nämnda proposition äfvensom de inom Andra Kammaren i ämnet afgifna motionerna n:is 165, 171 och 172, samt med afslag å motionen n:o 178, för sin del antaga ett i utlåtandet intaget förslag till lag angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industrielt yrke.

Sedan herr vice talmannen anmält ärendet till behandling, begärdes ordet af

Herr Husberg, som yttrade: Herr talman! Jag skall be att få hemställa, att föredragningen af detta lagförslag måtte få tillgå på det sätt, att först de särskilda paragraferna hvar för sig föredragas, der-efter öfvergångsstadgandet, förslagens rubrik och sist utskottets hemställan, äfvensom att, för den händelse lagförslaget i vissa delar kommer att af den ena eller andra kammaren återförvisas, åt lagutskottet må lemnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i afseende på de paragrafer, hvilka blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jemkningar, som af ifrågasatta förändringar i de återförvisade delarne kunna föränledas.

Hvad herr Husberg sålunda hemställt bifölls.

Efter föredragning af § 1 anförde

Herr Ernst Carlson: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande frågan om ändrade bestämmelser rörande barnarbetet är, såsom bekant, icke ny. Den är tvärtom ett par årtionden gammal eller nästan årsbarn med förordningen af den 18 november 1881 angående minderåriges användande i arbete vid fabrik, handverk eller annan handtering. Denna förordning framkallade nemligen redan strax efter sin tillkomst ett ganska allmänt och utan tvifvel i vissa afseenden berättigadt missnöje, hvilket föränledde tillsättande af 1891 års komité och efter åtskilliga förhandlingar förevarande förslags framläggande.

Under tiden har emellertid denna fråga bytt karakter. Från att i början hufvudsakligen hafva betraktats såsom en humanitär och pedagogisk fråga, har den småningom öfvergått till att blifva en fråga af social art, hvilken kan sägas utgöra en del af arbetareskyddslagstiftningen. Detta är också anledningen dertill, att lagutskottet utan vidare omständigheter tillmötesgått motionärernas yrkande och helt enkelt förvandlat det af Kongl. Maj:t för yttrandes afgifvande framlagda förslaget om en ny förordning till ett lagförslag.

Den kongl. propositionen och de i ämnet väckta motionerna äro, bland mycket annat, oförtydbara tecken derpå, att vårt land under de

sista årtiondena inträdt i en ny fas af sin ekonomiska utveckling, väsentligen utmärkt derigenom, att storindustrien och med den kroppsarbetarne börjat spela en helt annan roll än förr. Se vi i detta afseende på statistiken, så visa de officiella siffrorna, att för trettio år sedan, d. v. s. år 1870, utgjorde antalet af rikets invånare, som lefde af jordbruk och dess binäringar, omkring 72 %, medan de, som lefde af industriellt arbete, utgjorde ungefär 14 %; år 1898 åter hade dessa siffror ändrats till respektive 56 % och 26 %. Under kortare tid än en mansålder har alltså antalet af dem, som lefva af jordbruk och dess binäringar, nedgått från mer än $\frac{2}{3}$ till endast något öfver hälften af rikets hela folkmängd, medan å andra sidan antalet af dem, som ha sitt lefvebröd af industrien, samtidigt vuxit från $\frac{1}{7}$ till öfver $\frac{1}{4}$, d. v. s. nära fördubblats. En sådan utveckling måste naturligen medföra stora förändringar i socialt afseende och äfven påverka lagstiftningen. Riksdagen har också i senare tider gång på gång fått sysselsätta sig med sociala frågor, speciellt rörande arbetareskyddslagstiftningen. Så ha vi vid innevarande års riksdag, förutom nu förevarande lagförslag, jemväl till behandling förehått en lag om olycksfallsförsäkring. Sådana frågor kunna väl för tillfället falla, men de skola städse återkomma. ända till dess de nått en tillfredsställande lösning.

Ang. minder-
åriges och
qvinners ar-
bete i indu-
striellt yrke.
(Forts.)

Såsom en fullt tillfredsställande lösning kan man emellertid, enligt min tanke, icke beteckna det föreliggande lagförslaget. Härför bär det allt för mycket pregeln af att vara en kompromiss mellan statens och arbetsgifvarnes intresse, hvarvid det senare ofta nog afgått med segern. Men fråga kan vara, om icke Riksdagen ändock, enär förslaget obestriddligen innebär åtskilliga framsteg, skulle kunna acceptera det-samma säsom en provisorisk lösning, i förhoppning att erfarenheten framdeles skall medföra nödiga förbättringar.

Se vi närmare på förslaget, så finna vi, att såsom afgjorda fördelar i förhållande till 1881 års förordning måste betraktas, dels att det ifrågavarande förslaget framträder såsom *lag*, hvarigenom Riksdagen kan sägas ha sakens framtida utveckling bättre i sin hand, dels ock att man för dess efterlefnad fått effektiva garantier i *yrkesinspektionen* och i de årligen återkommande *läkareundersökningarna*. Detta är högst viktiga fördelar, som genast falla i ögonen, och för att ernå dem kan det vara värdt att offra något. På förlustkontot åter är att anteckna, att bestämmelsernas giltighetsområde blifvit inskränkt, i det att det förevarande lagförslaget, äfven om deri intagits sågverks- och brädgårdsarbete, endast kan sägas gälla storindustrien, enär ur lagen uteslutits många yrkeskategorier, som i förordningen af 1881 rubricerats såsom »handverk» eller »annan handtering»; vidare att skyldigheten för minderåriga intill 15 år att begagna försatt undervisning äfven-som helsovårdsnämndens och skolrådets öfvervakande myndighet makats åt sidan; och slutligen att åldersgränsen för barns användande i industriellt arbete i vissa fall sänkts ända till 11 år, allt omständigheter, i afseende på hvilka den nuvarande, i många fall bristfälliga förordningen kan sägas stå framför den nu föreslagna lagen.

Fästa vi oss dernäst vid lagutskottets behandling af frågan, så kan denna sägas ha varit så medgörlig och lättvindig som möjligt. Om man undantager den viktiga ändringen, att förordningen, i enlighet

Ang. minder-
åriges och
qvinnors ar-
bete i indu-
strielt yrke.
(Forts.)

med alla motionärernas yrkanden, skulle utbytas mot en lag, så reduceras de af utskottet vidtagna ändringarna till endast ett par mindre betydande stadganden, nemligen en afgjord försämring i § 3 mom. 2, der arbetstiden för 12-åringar under vissa vilkor utsträcks från 6 till 8 timmar om dagen, och en liten förbättring i samma paragraf, mom. 3, genom föreskriften, att arbetsgifvare är skyldig, *der målsman sådant önskar*, att bereda hos honom anställd minderårig, som icke fyllt 15 år, den ledighet, som för deltagande i fortsatt skolundervisning, kan erfordras — en liten förbättring, säger jag, därför att vilkoret om målsmans medgifvande gör den ifrågakarande bestämmelsen så godt som illusorisk. Det torde därför, om denna bestämmelse skall kunna få något värde, vara allt skäl att, såsom Första Kammaren redan gjort, stryka nämnda vilkor.

Efter denna korta öfverblick af frågans sakläge skall jag tillåta mig att såsom tre hufvudbrister i det föreliggande förslaget framhålla: 1:o) att *åldersgränsen* för minderårigs användande i arbete blifvit satt så låg som till 12 år, då här endast är fråga om fabriksarbete och dermed likställt arbete; 2:o) att den nya *lagens giltighetsområde*, ehuru visserligen sågverks- och brädgårdsarbetare innefattas under dess bestämmelser, likväl minskats genom handverks och annan handterings uteslutande; 3:o) att *bestämmelserna angående den fortsatta undervisningen*, äfven med de af utskottet vidtagna förändringarna, äro allt för vaga och otillräckliga. Den fortsatta undervisningen har nemligen visat sig vara ett af de kraftigaste preservativen mot råhet och förvildning samt den bästa hållbake i moraliskt afseende för sådan ungdom, som icke vunnit tillräcklig stadga och som i detta afseende saknar stöd i hemmet.

Om man för tillfället skulle kunna bortse från de båda sistnämnda bristerna, d. v. s. i fråga om bestämmelserna angående giltighetsområdet och angående den fortsatta undervisningen, så håller jag deremot före, att man så mycket hårdare måste yrka på en höjning af åldersgränsen från 12 till 13 år såsom den viktigaste garantien mot missbruk i förevarande fall.

Se vi nemligen frågan om barnarbetet ur principiell synpunkt, så är uppenbart, att staten såsom sådan intet intresse har af att barnarbete bedrifves. Föräldrarnas intresse åter är härvid i sjelfva verket endast skenbart, för så vidt fråga är om fabriksarbete. Ty bortsedt från den omständigheten, att det vittnar om en mycket låg uppfattning af föräldrapligten, då somliga föräldrar tyckas betrakta barnen väsentligen som medel att öka sin inkomst, så torde barnarbetet faktiskt icke vara egnadt att gagna föräldrarnes ekonomiska intresse. Barnarbetet bidrager nemligen till att sätta de äldre familjemedlemmarna i tillfälle att lemna sitt arbete för billigare pris och att derigenom, i stort sedt, nedtrycka de vuxnes arbetslöner. Nej, de som egentligen ha intresse af barnarbetet, det är fabriksbolagen och de stora arbetsgifvarne, enär detta arbete är så billigt.

Ingen nekar förvisso, att det är mycket nyttigt och äfven nödigt, att barn tidigt vänja sig vid arbete och att i sådant afseende hvarken pjunk eller hjertnupenhet bör visas från föräldrars eller myndigheters sida. Men det bör vara ett arbete, som är tillmätt efter barnens

krafter, och sådant gifves, som bekant, af mångahanda slag både i hemmet, på fältet och i ett stort antal nyttiga sysselsättningar. Deremot har det tidiga och ihållande *fabriksarbetet* i ofantligt många fall visat sig medföra ett skadligt inflytande på barnens andliga och kroppsliga utveckling. Deraf härflyta ofta organiska fel, såsom hämmad växt, ryggradskrökning, hjertfel, tuberkulos, närsynthet m. m., allt efter fabriksarbetets olika beskaffenhet, för att icke tala om tungsinthet, håglöshet, moralisk förslappning o. d., som plägar bli en följd, då man låter barn alltför tidigt utbildas till rena arbetsmaskiner. Således har det blifvit statens pligt att träda skyddande emellan för att tillse, det de späda krafterna icke förderivas genom att alltför tidigt användas till ansträngande lönarbete.

I alla de stora industriländerna har man måst antaga lagstadganden, som sätta en viss åldersgräns för barns användande i fabriker. I Schweiz och Österrike är denna gräns för närvarande satt till fyllda 14 år, i Tyskland och Frankrike till fyllda 13 år; endast i England och Belgien är gränsen, dock med vissa undantag, satt till 12 år, men der ha också förhållandena framkallat mycket missnöje. Särskildt är detta fallet i England med det i detta land mycket använda halfdagsarbetet, och der pågår en stark rörelse för att få åldersgränsen höjd. På den internationella kongress för arbetareskyddslagstiftning, som hölls i Zürich i augusti 1897, enades man också så godt som enstämmigt, oaktadt der voro ombud från världens alla kanter, om att uppställa såsom mål för lagstiftningen angående barnarbetet stadgandet om en åldersgräns af 15 år.

Särskildt vill jag framhålla, att inom Tyska riket, som på industriens fält i våra dagar intager ett af de allra främsta rummen, gäller i detta afseende enligt § 135 i lagen af 1891 följande stränga bestämmelser: »Barn under 13 år få icke sysselsättas i fabrik. Barn öfver 13 år få sysselsättas i fabrik, endast om de icke mer äro skyldiga att besöka folkskolan.»

Då sålunda den allmänna europeiska uppfattningen i länder med något så när tillfredsställande arbetareskyddslagstiftning numera synes ha enat sig om 13-års-åldern såsom stadgad minimigräns för barns användande i industriens tjänst, vore det väl minst sagt egendomligt, om vi här i Sverige skulle söka nedbringa åldern till 12 år, då barnorganismen i vårt klimat mognar senare och då det i den föreliggande lagen endast är fråga om industriellt arbete. I förordningen af år 1881 var åldersgränsen visserligen med åtskilliga inskränkuingar satt till 12 år, men detta stadgande, som gälde allt slags barnarbete, är naturligen icke jemförligt med den nya lagens bestämmelser, som endast afse fabriksarbete eller dermed likställt arbete. De medicinska auktoriteter, som yttrat sig i frågan, och inspektörerna i de större städerna hafva ock i hufvudsak uttalat sig i nämnda riktning.

Emellertid har i Kongl. Maj:ts proposition och i lagutskottets utlåtande uttalats den farhågan, att om 13-års-åldern sattes som minimigräns, skulle det uppstå en nödtvungen ledighetsperiod emellan den tid, då barnen i allmänhet slutat sin skolgång — man har antagit detta ske vid 12½ års ålder — och den tid, då rätt till att idka industriellt arbete för dem skulle inträda, nämligen vid 13 års ålder. En

Ang. minder-
åriges och
qvinno-
arn-
bete i indu-
striellt yrke.
(Forts.)

Ang. minder-
 äriges och
 kvinnors ar-
 bete i indu-
 strielt yrke.

(Forts.)

sådan farhåga torde dock vara alldeles obefogad. I det samhälle jag tillhör — och jag vet att förhållandet är detsamma på bra många orter — är nemligen för mer än 50 % af de barn, som afgå från folkskolan efter fulländad kurs, åldern fylda 13 år och för de öfriga mestadels nära 13 år. Dessutom torde det för dem, som sålunda afgått, icke alls vara nödvändigt att genast söka komma på en fabrik. De kunna i de flesta fall till en början användas till arbete i hemmet eller i en mängd andra lämpliga sysselsättningar.

För att således skydda de ungas fysiska och andliga kraft och för att derjemte bevara frukterna af vår i lycklig utveckling stadda folkundervisning tror jag det är af stor vikt, att man håller på 13-års-åldern såsom regel, hvarifrån endast borde gifvas undantag, då barn, som äro fysiskt starka, tidigare ha fullständigt genomgått sin folkskolekurs. Eljest kan lätt hända, att man arbetar dem i händerna, som vilja göra minimikursen enligt § 48 i folkskolestadgan till genomgående regel och sålunda sänka nivån af vår allmänna folkbildning. På samma gång skulle man ock vid ett dylikt tillvägagående äfventyra det uppväxande släktets moraliska sundhet och fysiska kraft.

Våra dagar äro ju framför andra försvarsfrågornas och äfven skyddsfrågornas tid. Men Riksdagen och särskildt denna kammare bör väl icke taga saken så ensidigt, att försvarsfrågan endast anses gälla kanoner och pansarbåtar, skyddsfrågan endast tullar på fläsk, spanmål och industrivaror? Nej, mina herrar, här gifvas ju också högre och ideellare intressen att skydda och försvara! Då det är fråga om att värna de unga krafterna från att förtidigt förslitas, då det gäller att hindra att det uppväxande släktet alltför tidigt kastas in i industriens stora grotteqvarn, tror jag, att det äfven kan vara att betrakta såsom en fosterländsk försvars- och skyddsfråga, väl värd Andra Kammarens omtanke, att här hålla på en åldersgräns af 13 år.

Herr talman! Vid genomgåendet af lagförslagets olika paragrafer blir ju tillfälle att framställa särskilda ändringsyrkanden. Jag har med det nu anförda endast velat från början betona, att jag anser, att såsom en kärnpunkt i reformkrafven måste påyrkas, att 13-års-åldern göres till minimigräns för rätten att använda barn i industrielt arbete.

Till lagförslagets redan föredragna § 1 hemställer jag för närvarande om bifall.

Herr Wallis: Herr talman, mina herrar! Den föregående talarren har redan vid den första paragrafen diskuterat hela det föreliggande kongl. förslaget, och jag ber att få göra detsamma.

Såsom herrarne veta, var jag vid förra årets riksdag motionär i detta ämne. De, som haft tillfälle att läsa min motion, lära nog hafva vetskap om, att dennas innebörd i hufvudsak var densamma som det kongl. förslagets. Min motions och det nu föreliggande förslagets väsentliga innebörd utgöres af en och samma kompromiss mellan de stridiga intressena i frågan. De stridiga intressena äro naturligtvis här å ena sidan arbetsgifvarnes, industrimännens, och till en del äfven arbetarnes, å andra sidan uppenbarligen deras, som ifrå för den uppväxande ungdomens fysiska och psykiska helsa, det är folkskolelärnarnes

och läkarnes. Det är icke något ondt i, att det är en kompromiss, ty det har varit så, och det kommer alltid att bli så, när kraftiga stridiga intressen skola komma öfverens. Detta är alldeles nödvändigt, och i det förevarande fallet synes mig i sjelfva verket den kompromiss, som är föreslagen, vara den enda, som har någon utsigt att vinna bifall. Kompromissens två hufvudpunkter äro, att hvad industrimännen mest af allt önska — nemligen att få in 13-åringar redan i det industriella arbetet, så att de kunna bli hjälpare och handtlångare åt de fullvuxna arbetarne och att således åt dem blir tillåten full medelarbetsdag — samt å andra sidan hvad som är hygienikernas allra förnämsta mål — nemligen att få en effektiv kontroll öfver att lagstiftningen blir i praktiken utförd — har i Kongl. Maj:ts proposition blifvit föreslaget.

*Ang. minder-
åriges och
qvinnores ar-
bete i indu-
striellt yrke.*
(Forts.)

Studerar man denna frågas historia, finner man, att vi hafva en lagstiftning i ämnet, nemligen den från den 18 november 1881 sig förskrifvande kongl. förordningen angående minderåriges användande i arbete vid fabrik, handverk eller annan handtering. Om denna kan man säga, att den nog i *teoretiskt* hänseende har varit ofantligt mycket bättre än det föreliggande kongl. förslaget, men deremot att den i *praktiskt* hänseende säkerligen är oändligt underlägsen hvad det kongl. förslaget, om det blir lag, kommer att visa sig vara.

Jag menar, att det i teoretiskt hänseende var bättre, derigenom att ett mycket intensivare skydd bereddes den uppväxande ungdomen genom denna förordning än genom den föreliggande lagen, men att densamma deremot i praktiken visat sig oduglig till följd deraf, att den saknade förmåga att blifva effektiv. Vi veta, hvarpå detta berott, nemligen derpå, att kontrollen är anförtrodd åt myndigheter, hvilka icke hafva tillräckligt intresse för att göra den effektiv. I sjelfva verket är det rätt lyckligt, att lagen flerstädes, i synnerhet i städerna, ändock mer eller mindre blifvit efterlefd, ty utan tvifvel hafva vi detta förhållande att tacka för, att det nu föreliggande förslaget blifvit af Första Kammaren antaget. Uti en mängd städer har nemligen till följd af det under de sista tjugo åren sig allt mer utvecklande varma intresset för helsovårdsangelägenheter en verkligt effektiv kontroll utföfvats, och i dessa städer hafva arbetsgifvarne fått smaka hvad det vill säga att hafva en sträng förordning öfver sig. De äro därför naturligtvis icke obenägna att antaga en förordning, som icke i någon väsentlig mån ökar den kontroll, som de nu äro underkastade, utan tvärtom är för dem mycket gynsam. På samma gång hafva de naturligtvis icke alls något emot, att det nu införes en effektiv lag för deras yrkesbröder på landsbygden, der det visat sig, att den förutvarande förordningen i sjelfva verket varit en död bokstaf.

Kompromissen mellan de båda stridande parterna står alltså på de två grundvalar, som jag här omnämnt, och man kan icke finna det särdeles märkvärdigt att på dessa grundvalar en kompromiss kunnat byggas. Medgifvanden hafva måst göras från båda sidor. Jag vill påstå och betona såsom något mycket väsentligt, att hygienici i detta hänseende gått så långt som tänkbart är, då de, jag kan säga, offrat barnen, som fyllt tretton år, åt industrien, så att de då få full arbetsdag. Tio timmars arbetsdag finnes på papperet, men vi kunna vara

Ang. minder-
åriges och
qvinnoars ar-
bete i indu-
strielt yrke.
(Forts.)

öfvertygade om, att dessa barn, som äro handtlangare åt de fullvuxne arbetarne, måste vara med dessa under hela arbetsdagen, och denna är flerstädes, ja, kanske på de flesta ställen, längre än tio timmar. Vi äro fullt medvetna om, att vi lemna dessa barn åt industrien för en arbetsdag å elfva timmar, och detta är ett synnerligen stort offer från läkarnes och hygienicis sida. Jag lägger herrarne särskildt på hjertat, att dessa hafva gått så långt, att det är otänkbart, att de skulle vilja gå ännu längre. För att bevisa den saken behöfver jag endast påpeka några få nu existerande förhållanden.

Den förra kongl. förordningen, som ännu är gällande i praxis, låter trettonåringarne icke hafva mer än sex timmars normalarbetsdag, medan denna, som jag nyss påpekat, enligt nu föreliggande förslag skulle blifva tio timmar. Den komité, som arbetade år 1891 och hvars betänkande utkom år 1892, föreslog också endast sex timmars arbetsdag för trettonåringarne. Hvad utlandet beträffar, finna vi, att uti alla de stater, som gå i spetsen för den sociala lagstiftningen, arbetsdagen för trettonåringarne icke är längre än sex timmar, och att densamma ingenstädes är så lång som tio timmar. I England till exempel är det stadgadt — och endast ytterst få undantag derifrån finnas — att dessa trettonåringars arbetstid skall vara hälften så lång som de fullvuxnas. Följden deraf blifver den, att barnen der arbeta på skift, så att det blir två skift barn, som få vara handtlangare åt ett skift fullvuxna arbetare, och barnens arbetstid blir derigenom icke längre än fem à sex timmar om dagen. I Tyskland är trettonåringarnes arbetsdag sex timmar och i Spanien råda dervidlag precis samma förhållanden som i England. Uti Italien och Österrike är arbetsdagen för sådana barn åtta timmar, och de enda länder, der denna åldersklass har så lång arbetsdag som tio timmar, såsom t. ex. Frankrike och Belgien, äro allmänt erkända såsom varande på efterkälken i fråga om denna lagstiftning. Om vi således antaga denna lag, komma vi att höra till dem, som ingalunda gå i spetsen för utvecklingen på detta område, utan tvärtom kunna sägas vara långt efter.

Jag behöfver vidare blott påpeka, att vid den förberedande behandlingen af detta Kongl. Maj:ts förslag tvenne af de tre medicinalråd, som deltagit deri, icke på några vilkor ansett sig kunna förorda en arbetsdag af tio timmar för trettonåringar, utan allra högst kunnat gå industrimännens önsknningar till mötes genom att tillstyrka en arbetsdag på åtta timmar.

Om jag trots detta uti min motion i ämnet förra året kunnat vara med om en arbetsdag af tio timmar för tretton års barn och naturligtvis fortfarande är med derom, så beror detta derpå, att jag är öfvertygad om, att detta offer kompenseras af den effektivitet, som denna lag kommer att erhålla, derigenom att kontrollen öfverlemnas åt yrkesinspektörer och åt läkare, hvilka äro särskildt förordnade att inspektera de i industriens tjänst använda barnen. Det har naturligtvis varit i hög grad svårt för hygienici att gå med på en så lång arbetsdag, och därför hafva de måst känna sig så mycket egendomligare berörda, när de funnit, att lagutskottet ansett sig berättigadt att gå ännu längre på medgifvandenens bana.

Såsom herrarne se af det föreliggande förslaget, förekommer i § 3 ett tillägg, nemligen andra momentet, hvaraf synes, att äfven tolf-åringar skulle få en arbetstid, som från sex timmar förlängdes till åtta timmar. Uti motiveringen finner man, att utskottet dervid stödt sig på uttalandet af just de tvenne medlemmar af medicinalstyrelsen, hvilka icke ansett sig på några vilkor kunna vara med om Kongl. Maj:ts förslag. Det är egendomligt, att lagutskottet kunnat stöda sig på ett sådant uttalande, då det utan tvifvel varit i tillfälle att se detta yttrande in extenso och icke blott det korta utdrag af detsamma, som finnes infördt i den kongl. propositionen i dess motivering. Hade utskottet studerat detta uttalande i dess helhet, borde det ovilkorligen hafva funnit, att innebörden af detsamma ingalunda är något sådant, som utskottet sökt gifva detsamma. De två herrar, som hade detta yttrande, voro generaldirektör Linroth och medicinalrådet Wawrinsky, och man behöfver blott känna dessa två personer och deras tänkesätt för att förstå, att det aldrig någonsin kunnat falla dem in att under sådana förhållanden som här, då det kongl. förslaget förebadet till förberedande behandling, föreslå något sådant som en utsträckning af 12-åringarnes arbetsdag till åtta timmar. Deras förslag var endast ett försök att få till stånd en kompromiss med industrimännen på vilkor, som de från hygienisk synpunkt ansågo vara fördelaktigare än de vilkor, som innehölls i Kongl. Maj:ts proposition. Äfven jag har samma åsigt som de och anser, att det vore fördelaktigare, om man hade en arbetstid af åtta timmar för tolf-, tretton- och fjortou-åringarne, än om det vore en arbetstid af sex timmar för tolfåringar och tio å elfva timmar för trettonåringarne. Men för dem, som äro inne i denna fråga, är det alldeles tydligt, att ett sådant kompromissförslag i sjelfva verket aldrig har utsigt att vinna Första Kammarens bifall. Under sådana förhållanden har Kongl. Maj:t varit tvungen att framlägga sitt nu föreliggande förslag, och hvar och en, som vill, att en effektiv lagstiftning för skydd för de minderåriga kommer till stånd, måste, om också med stor tvekan, vara med om förslaget. Häraf måste följa, att de förändringar rörande bestämmelserna om minderåriges användande i fabriker, som utgör nästan den enda afvikelse från det kongl. förslaget, hvilken lagutskottet vidtagit, måste från hygienisk synpunkt betraktas såsom en högst väsentlig försämring af Kongl. Maj:ts förslag och som en alldeles tydlig tillbakagång. Det är ju uppenbart, att, om man af så små barn som trettonåringar begär, att de skola arbeta lika många timmar om dagen som fullvuxna, måste man så mycket som möjligt skona dem under deras föregående år. Alltså är att höja deras arbetstimmars antal från sex till åtta timmar från hygienisk synpunkt fullkomligt förkastligt, och det kan icke ske på andra vilkor, än att man noggrant pröfvar, hvilka särskilda yrken som de möjligtvis kunna tåla vid med en arbetsdag af åtta timmar. Men någon sådan pröfning är alls icke möjlig enligt lagutskottets nu framställda förslag.

Jag vill därför redan nu i förväg säga, att jag kommer att yrka afslag å det andra momentet i paragraf 3, när det kommer att föreliggas till behandling här i kammaren.

För öfrigt har lagutskottet varit sällsynt enigt i att fästa föga

*Ang. minder-
åriges och
quinnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.*
(Forts.)

Ang. minder-
åriges och
qvinnores ar-
bete i indu-
striell yrke.

(Forts.)

vigt vid de motioner, som rörande denna fråga blifvit väckta af flera ledamöter i denna kammare. Då jag varit en af dessa motionärer, ber jag att med några ord få påpeka, hvad jag i min motion har yttrat. Mina önskemål hafva varit, dels att den kontroll, som nu skall införas, blir i högsta möjliga måtto effektiv, dels — och derutinnan delas min önskan af åtskilliga andra motionärer i denna kammare, framför allt af herrar Fridtjuv Berg och Hammarlund — att minimi-aldern måtte höjas från tolf till tretton år. Hvad beträffar mina fordringar i afseende å kontrollen, ämnar jag icke derom framställa några yrkanden.

Den viktigaste af mina fordringar af detta slag är den, att de blifvande assistenterna, som skola vara i yrkesinspektörernas ställe, måtte jemställas med yrkesinspektörerna på sådant sätt, att de genom särskilda bestämmelser i lagen blefve oberoende af de arbetsgifvare, hvilkas arbetsställen de skola inspiciera. Lagutskottet har medgifvit den principiella riktigheten af denna min fordran, men säger sig på grund af formella skäl nödgas afstyrka densamma. Dessa formella skäl bestå deruti, att en sådan bestämmelse endast bör finnas i lagen om yrkesfara eller också inrymmas i en särskild af Kongl. Maj:t utfärdad instruktion för de blifvande assistenterna. Det är ju klart, att, då sjelfva principens nyttighet blifvit af lagutskottet medgifven, det är en enkel sak att på det sätt, som af utskottet blifvit påpekadt, få en dylik bestämmelse införd.

Min andra önskan har gått ut derpå, att äfven de läkare, hvilka jemte yrkesinspektörerna och deras assistenter skola utöfva kontroll å lagens efterlefnad, måtte ställas i paritet med yrkesinspektörerna och deras assistenter i sådant hänseende, att äfven de genom särskilda bestämmelser skulle blifva oberoende af arbetsgifvarne. Detta förslag anser jag vara sådant, att det från läkaresynpunkt är önskligt, ty det synes mig fullt tillbörligt, att läkarne stå i samma ställning som de embetsmän, med hvilka de skola samverka.

De skäl, som utskottet anfört för afslag å detta mitt yrkande, finner jag emellertid vara af den art, att jag anser mig icke längre böra hålla på mitt förslag. Utskottet säger, att till dessa inspicierande läkare antagligen komma att blifva utsedde förste provinzialläkarne i de olika orterna, och deras ställning är redan sådan, att den ingifver fullt förtroende för deras opartiskhet. Vidare framhåller utskottet såsom skäl för ett afslag å min framställning de svårigheter, som möta vid formuleringen af en bestämmelse, som jag åsyftat, på sådant sätt, att den blir effektiv. Jag är för min del i sjelfva verket öfvertygad om att den omständigheten, att mina önskingar i detta afseende både i min motion och under debatten blifvit påpekade, kommer att i praktiken visa sig tillräcklig för vinnandet af det mål, som jag velat ernå.

Min tredje önskan har varit den, att man, för att få kontrollen effektiv, borde stryka den bestämmelsen, att yrkesinspektörernas besök i de anstalter, som de skola kontrollera, skola ske efter föregående anmälningar. Mitt skäl härför har varit den erfarenhet, som man vunnit i utlandet, der kontrollen öfver allt, der en sådan bestämmelse, qvarstod, visade sig vara fullt effektiv, ty äfven om tiden mellan an-

målan och besöket var mycket kort, var den dock tillräcklig för att lagen derigenom skulle eluderas på grund af den lätthet, med hvilken man kunde undanskaffa från arbetsstället sådana personer, som man misstänkte skulle ådraga sig inspektörernas uppmärksamhet genom sin närvaro vid arbetet. Jag är öfvertygad, att samma förhållande, som i detta afseende existerat i utlandet, äfven skola inträda hos oss, och att således en sådan ändring, som den af mig föreslagna, i framtiden skall visa sig nyttig och nödvändig. Jag vill emellertid icke heller här göra något yrkande, ty det allra värsta, som kan ske, är att jag får rätt och lagutskottet orätt, och då kunna vi ju här i Sverige mycket väl göra på samma sätt, som man gjort i utlandet, nemligen stryka denna bestämmelse och lemna inspektörerna tillfälle att utan anmälan inspektera de olika arbetsställena. Ett alldeles särskildt skäl förefinnes dessutom att icke nu göra något yrkande i detta hänseende, och det är att genom ett antagaude af detta mitt förslag skulle möjligen lagens framgång kunna äfventyras, i det att Första Kammaren utan vidare afslagit ett sådant ändringsförslag, som det jag framställt, och det skäl, som dervid torde hafva varit det bestämmande, är nog det, att Första Kammarens ledamöter icke vilja, att industriidkarne skola misstänkas för att kunna vara lagens öfverträdare, och att dessa icke finna det med sin värdighet förenligt att borttaga denna bestämmelse. Men detta synes mig dock vara att gå som katten kring het gröt, ty jag kan icke finna, att några skäl föreligga, hvarför förhållandena i detta afseende skulle blifva annorlunda än i andra länder, och om man såsom jag önskar en skärpt kontroll, betyder det icke, att man påstår att Sveriges alla industriidkare vilja blifva lagbrytare, utan endast det, att erfarenheten från alla andra länder visat och antagligen skulle komma att visa här i Sverige, att en del af dessa industriidkare af ekonomiska skäl söka att bryta mot lagen. Emellertid vill jag af de skäl, som jag redan anför, icke göra något yrkande i detta hänseende. Deremot kan jag icke annat än fortfarande vidhålla de yrkanden, hvilka jag har gemensamma med motionärerna, herrar Berg och Hammarlund. Jag skall i korthet angifva skälen.

Man kan säga, att här pågår en strid mellan fabriksidkarne och skolmännen. Hvardera parten påstår, att det är den, som egentligen begriper, huru dessa barns fysiska och psykiska tillstånd skall förbättras. Fabrikanterna säga, att barnens sannskyldiga nytta fordrar, att de så fort som möjligt komma in i fabriksarbetet; skolmännen åter säga, att man bör uppskjuta tiden för barnens inträde i fabriken. Det är en mycket svår sak att afgöra denna tvist, om man icke härvidlag eger sakkännedom. Min ställning har blifvit bestämd af tvenne förhållanden. För det första har jag vid studiet af den utländska litteraturen på detta område funnit, huruledes öfverallt i de länder, som gå framåt i fråga om denna lagstiftning, en tendens allt mer och mer visat sig för att höja minimiåldern och låta barnens inträde i fabriksarbetet bli allt senare och senare. Skälen härför äro ingalunda uteslutande pedagogiska, alltså önskan att skaffa barnen större skolbildning, utan framför allt den omständigheten, att erfarenheten visat, att det egentliga fabriksarbetet, som förekommer vid storindustrien, icke blott är till skada för barnens fysiska väl — derom voro hygienici

*Ang. minder-
åriges och
qvinno-
rns ar-
bete i indu-
strielt yrke.*
(Forts.)

Ang. minder- för länge sedan ense — utan äfven för deras själsutveckling. Om vi
 äriges och tänka på, hvad barnen ha att göra i fabriker, skola vi i flertalet
 kvinnors ar- fall finna, att de ovilkorligen måste lida men till sin själsutveckling
 bete i indu- genom detta arbete. De blifva stälda vid ett arbete, der de dag efter
 strielt yrke. dag, vecka efter vecka, år efter år skola göra detsamma alltjemt, såsom

(Forts.)

någon obetydlig manipulation på en ångmaskin, som skall hållas i
 gång eller dylikt, och att det är ett själsmördande arbete, inser hvar
 och en. Studiet af den utländska litteraturen på detta område har —
 som sagdt — visat mig, att erfarenheten i utlandet framkallat den nu
 pågående tendensen att så länge som möjligt rädda barnen från fabriks-
 arbetet, så att, när de slutligen införas i arbetet, de både till kropp och
 själ ega större motståndskraft mot arbetets verkningar. I England
 och Tyskland har man satt den minimiålder, som barnen måste ha
 uppnått, innan de få börja dylikt fabriksarbete, till tretton år, och i
 Schweiz, som gått främst i fråga om denna lagstiftning, är minimi-
 åldern till och med fjorton år.

Men det är äfven af en annan orsak, som jag är vän till herrar
 Bergs och Hammarlunds förslag och i likhet med dem anser, att man
 så mycket som möjligt bör försena barnens inträde i fabriksarbetet
 och i stället bevara dem åt skolan, och det är de uttalanden, som jag
 hört af dem, som utan tvifvel äro mest sakkunniga i denna fråga och
 dertill mest opartiska. Nämigen icke fabriks herrarne, utan fabriks-
 arbetarne. Jag har låtit mig angeläget vara att bevista de många
 debatter rörande denna fråga, som under senaste tiden hållits här i
 Stockholm, och vid dessa debatter ha många arbetare uppträdt, och
 jag kan intyga, att om *en* arbetare haft den åsigt, att barnens tidiga
 inträde i fabriksarbete skulle vara nyttigt, så har det varit tre eller
 fyra arbetare, som varit af motsatt åskådning. Som ett exempel på
 hvad man anfört emot barnens tidiga inträde i fabriker vill jag rela-
 tera ett yttrande, som jag hörde på ett sådant sammanträde af en
 arbetare. Han sade ungefär följande: »Ja, det är så, att dessa ung-
 domar äro handtlangare åt de äldre icke blott under arbetet, utan
 äfven mellan arbetet, så att, om en af de äldre arbetarne behöfver en
 butelj bränvin, skickar han ut en sådan och som belöning därför får
 han en klunk med». Alla, som hafva intresse för nykterheten, måste
 medgifva, att en sådan uppfostran i fabriker icke är den allra lämp-
 ligaste. Det kan ju visserligen vara olika förhållanden i olika fabriker,
 men det är då alldeles visst, att det stöd, som barnen behöfva för sin
 utveckling i moraliskt hänseende i denna unga ålder, få de ej på
 fabriker, ty icke kan väl någon menniska tro, att i denna stor-
 industri med fabriker, som sysselsätta hundratals arbetare, industrif-
 herrarne kunna taga den erforderliga omvårdnaden om barnen, och
 icke heller kan man tänka sig, att arbetsförmännen anse sig förplig-
 tade att göra det, utan barnen bli lemnade, kan man säga, vind för
 våg. De komma att följa de exempel bland de äldre arbetarne, som
 passa dem bäst, och den som vet, i hvad mån den menliga naturen
 är bekajad med, som teologerna kalla det, arfsynd, vet också, att det
 är de dåliga exemplen, som hafva utsigt att få det största inflytandet.

Dessa åskådningar, som allt mer och mer befast sig hos mig,
 hafva gjort det för mig till en tvingande nödvändighet att hafva

samma önskemål som herrar Berg och Hammarlund, och jag kommer därför att i öfverensstämmelse med deras förslag och i likhet med den föregående talaren yrka, att minimiåldern höjes från tolf år, som Kongl. Maj:t och utskottet föreslagit, till tretton år.

I likhet med herrar Berg och Hammarlund har jag äfven gjort ett annat förslag, i pedagogiskt syfte, nemligen att de i industrielt yrke använda minderåriga må kunna beredas tillfälle att komma i åtnjutande af fortsatt undervisning. Deras förslag är mera vidtgående än det jag framlagt. Lagutskottet har med välvilja omfattat mitt förslag och i det syftet lagt ett tredje moment till paragraf 3, hvilket moment har följande lydelse: »Arbetsgifvare vare skyldig att bereda hos honom anställd minderårig, som icke fyllt femton år och hvars målsman sådant önskar, den ledighet, som för deltagande i fortsatt skolundervisning kan erfordras.» För detta tillmötesgående från utskottets sida är jag naturligtvis i hög grad tacksam, men jag skulle ha varit ännu mera tacksam, om icke de orden »hvars målsman sådant önskar» hade varit inskjutna i momentet. Det förefaller mig vara uppenbart, att, om dessa ord få stå kvar, kommer hela momentet att blifva resultatlöst. I de flesta fall torde det nog vara så, att barnens målsmän äro anställda i samma fabrik som arbetare, och om deras arbetsgifvare så önskar, kan han ju på en sådan arbetare utöfva en pression, som nödgar denne att neka sitt medgifvande till fortsatt skolundervisning, och det är så mycket värre, som arbetsgifvaren utan tvifvel kommer att i många fall ändå finna ett villigt öra hos arbetaren, emedan denne ofta af ekonomiska skäl kan finna det med sin fördel förenligt att neka sådant medgifvande.

Jag har nu slutat mina anmärkningar mot lagutskottets nu föreliggande förslag och vill till sist endast säga, att, eftersom Kongl. Maj:ts förslag i hufvudsak är öfverensstämmande med den motion, som jag föregående år hade äran att till Riksdagen öfverlemnna, önskar jag naturligtvis, att detsamma måtte antagas, och jag hoppas, att kammaren äfven skall antaga det och att den också fäster någon vikt vid de förslag till förbättringar, som jag här framställt. Hufvudsaken är och förblir dock, att förslaget antages. När Första Kammaren nu antagit detsamma, vore det i hög grad förvånande, om Andra Kammaren skulle hindra, att detta första steg — kan man säga — på detta område af den sociala lagstiftningen i vårt land tages. Det förefaller mig nästan otänkbart, att så skall kunna ske. Detta lagförslag innebär ju från hygienicis sida en mycket stor uppoffring, en uppoffring, som till och med är så stor, att en del af våra förnämsta hygienici icke kunnat vara med om densamma. Af detta framgår, att äfven de, hvilka, i likhet med mig, anse att lagförslaget bör antagas, anse detsamma tarvå vidtgående förbättringar, men vi äro öfvertygade om, att dessa förbättringar småningom kunna blifva genomförda, i det att detaljändringar komma att under årens lopp kunna vidtagas, så att denna lag småningom kommer i nivå med dem, som i samma fråga finnas i andra länder, hvilka nu på detta område intaga en långt högre ståndpunkt än vi.

Då nu endast första punkten är under debatt, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Ang. minderåriges och kvinnors arbete i industrielt yrke.
(Forts.)

Ang. minder-
äriges och
quinnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.

(Forts.)

Herr Berg, Stockholm. Herr vice talman, mina herrar! I likhet med den närmast föregående talaren ämnar äfven jag gifva min röst åt utskottets föreliggande förslag, men med de förbättringar, som han angifvit. Då jag så gör, är det uteslutande därför, att vi en gång måtte komma ur det oefterrättlighetsstillstånd på detta område, hvori vi nu befinna oss, och ingalunda därför att jag betraktar utskottets förslag såsom tillfredsställande ur uppfostrans synpunkt, den synpunkt, från hvilken herr Hammarlund och jag i vår motion sett frågan.

Att jag helst skulle hafva önskat lagförslaget annorlunda beror emellertid icke derpå, att jag skulle befinna mig på en principiellt olika ståndpunkt med utskottet. Hvarken departementschefen eller utskottets majoritet hafva anslutit sig till den åskädning, som vi i vår motion — och såsom utskottet förklarar »med rätta» — hafva klandrat, den nemligen, att det skulle ligga något rent af önskvärdt i, att barnen så tidigt som möjligt lemnade skolan och inkomme i lönearbetet. Utskottet erkänner, att barnens indragande i fabrikslifvet har sina moraliska betänkligheter; det erkänner, att skolan har stor betydelse för motverkande af de dåliga inflytelser, som fabrikslifvet kan medföra; det anser, att skolkursen icke bör förkortas, utan snarare förlängas, när tiden därför kan anses mogen; det kallar sträfvet för en fortsatt undervisning behjertansvärdt; det har i likhet med departementschefen insett, att industrien icke får inkräkta på skolans område, och det delar den åsigt, som departementschefen uttalat, att konflikter, svåra konflikter, kunna uppstå mellan skolan och industrien, ur hvilka konflikter det icke är skolan, som har utsigt att utgå såsom den segrande parten. Utskottet har slutligen förklarat, att de missförhållanden och oegentligheter, som vi motionärer befarat af vissa bestämmelser i den kongl. propositionen, verkliga kunna förekomma.

Trots denna principiella öfverensstämmelse, med hvilken jag får uttala min synnerliga tillfredsställelse, har utskottets majoritet dock icke kunnat biträda de förslag vi framställt.

Delvis ha skälen härför otvifvelaktigt varit af taktisk natur: för att få något har man ansett det nödvändigt att åt de inom medkammaren rådande intressena göra stora medgifvanden, och för så vidt detta varit nödvändigt, har jag derom ingenting att säga.

Men till en del har skälet alldes uppenbart varit det, att utskottets majoritet funnit våra farhågor öfverdrifna. Häre kan jag för min del icke ge utskottet rätt, utan i den saken ha reservanterna sett rigtigare.

Grunden till de af oss i vår motion framställda farhågorna är det enkla faktum, att storindustrien flerstädes visat starkt intresse att så tidigt som möjligt få förfoga öfver barnens arbetskrafter, och att samma storindustri äfven visat, att den genom sitt inflytande inom kommunerna å kyrkostämmor och vid val af skolstyrelse eger magt att genomdrifva sina önsknings. Nu är det visserligen sant, att, vid bestämmande af reglementen och dylikt, domkapitlen ha en viss återhållande kraft, men den har icke visat sig innebära en fullt betryggande garanti för att dessa intressen, som här omnämnts, icke skola göra sig obehörigt gällande.

De följderna vi befarat äro följande:

För det första den, att, om ferierna utan inskränkning få användas till arbete i storindustriens tjänst, skola vederbörande utan tvifvel ombestyras, att ferierna komma att förlängas till 8 månader, hvilket, såsom utskottet ock på sid. 3 mycket riktigt säger, innebär, att man kommer att för storindustriens intresse förrycka skolans hela läseplan.

Ang. minderåriges och qvinnors arbete i industriellt yrke.

(Forts.)

Den andra följden, vi befara, är den, att, om storindustriellt arbete tillåtes för tolfåringar, ja, till och med för elfvaåringar, hvilket förslaget innebär, blott de inhemtat de s. k. minimikunskaperna, skola vederbörande söka utverka, att minimikunskaperna inhemtas före 12. ja, till och med före 11 års ålder. Detta kan ske deis derigenom, att man låter skolgången begynna i förtid, t. ex. vid 6 års ålder, dels derigenom att undervisningen forceras, så att de delar, som ingå i det s. k. minimum, i främsta rummet hela katekesen, inpluggas redan före fyllda 11 år. Men, mina herrar, man behöfver icke vara skolman för att inse, att undervisning, som på detta sätt skjutes nedåt till en för tidig ålder och forceras genom inpluggande under kortare tid af kunskaper, som för sitt tillegnande kräfva en längre, är så godt som helt och hållet misslyckad.

Den tredje följd, som vi fruktat, är den, att, om 7 § i nu gällande förordning angående minderårigas användande i industriellt arbete utan vidare borttoges, skulle arbetsgifvarne komma att betrakta sina minderåriga arbetare alldeles på samma sätt som sina vuxna arbetare, d. v. s. icke anse sig hafva någon förpligtelse i fråga om dessa minderåriga arbetares ledning och uppfostran. Det förnämsta stöd, som för närvarande finnes för sträfvet att få fortsatt undervisning inom kommunerna, skulle derigenom vara undanryckt, och flerstädes skulle derigenom denna fortsatta undervisning försvinna, äfven der man med många och stora ansträngningar lyckats få den till stånd.

Jag vill särskildt anmärka, att dessa farhågor, åt hvilka vi i vår motion gifvit uttryck, icke tillkommit på det sätt, att vi suttit vid skrifbordet och funderat ut dem, utan på det sätt, att vi och med oss tusentals lärare och lärarinnor rundt omkring i Sveriges rike är efter år under lång tid *erfarit*, att detta är de faktorer, med hvilka man har att räkna. Det har därför förefallit mig något underligt, att utskottets majoritet behandlat dessa våra farhågor såsom öfverdrifna, ja, sökt att på det hela taget bagatellisera dem. Det ser nästan ut, som om utskottet skulle hafva ansett, att de af oss befarade följderna vore osannolika, emedan dessa farhågor förutsatte, att storindustriens män skulle besjålas af onda *afsigter*, att de formligen *ville* vålla skada.

Häremot vill jag säga, att de inkräktningsförsök från storindustriens sida mot skolan, som vi påpekat, kunna vara och faktiskt ofta äro uttryck för en liflig och — jag vill icke bestrida det — äfven ärlig *öfvertygelse* om det sätt, på hvilket man bäst främjar arbetare-ungdomens sanna bästa.

Den meningen är nemligen gauska allmänt utbredd, att de fattiga barnen få alldeles för mycken undervisning, alldeles för mycken bildning, att de få gå för länge i skolan, att de derigenom bli lata, anspråksfulla och oförnöjsamma o. s. v., att de så tidigt som möjligt böra komma ut och få reda sig sjelfva, samt att detta är det bästa både för dem sjelfva och för samhället i dess helhet. Herr departements-

Ang. minder-
åriges och
qvinners ar-
bete i indu-
striellt yrke.

(Forts.)

chefen och utskottets majoritet tyckas icke känna till, att dylika åsigter äro ganska allmänna, men vi, som arbeta i skolans tjänst, vi veta, både att de existera och att de hafva mycket stor praktisk betydelse.

Genom sin obekantskap med dessa ganska allmänna åskådningar har utskottets majoritet kommit att affärda våra farhågor på ett sätt, som synes mig vara alldeles för lätt.

Rörande vår första farhåga, den angående industriarbete under ferierna, yttrar utskottet på sid. 12 endast detta: »Utskottet håller dessutom före, att det industriintresse, hvarom motionärerna tala, svårigen kan antagas vara så lifligt, att det, för att ernå förmånen af ännu skolpligtiga barns feriearbete, skulle söka förrycka skolans hela läsplan, ett sträfvan, som väl för öfrigt svårigen kunde antagas vinna framgång».

Nu frågar jag emellertid: Om det omtalade industriintresset ej vore så synnerligen lifligt, hvarför skulle då detta nya projekt om storindustriens feriearbete kommit fram, och hvarför har utskottets majoritet icke nöjt sig med de af oss erbjudna 3 sommarmånaderna eller åtminstone med de utaf reservanterna erbjudna 4 månaderna, tagna hvar som helst under året? Att utskottet icke gjort detta, är väl det mest bestämda bevis på, att det verkligen finnes ett mycket lifligt intresse att begagna ferierna i så stor utsträckning, som vi befarat.

I detta sammanhang ber jag att få säga något om hvad utskottet invändt mot det förslag i afseende på feriearbetet, som vi i vår motion framställt, nemligen att det skulle inskränkas till månaderna juni, juli och augusti. Mot detta invänder utskottet, att ferierna icke infalla på samma tid under året i de olika skoldistrikten. Ja, det visste vi mycket väl. Men om utskottet hade tagit kännedom om det dokument, i hvilket detta förslag om feriearbetet först är framställt, nemligen i kommerskollegii skrivelse den 25 november 1899, så skulle utskottet hafva funnit, att kommerskollegium deri afsett just sommarmånaderna. Förslaget är framställt ur sågverksindustriens synpunkt, och det har af kommerskollegium formulerats så, att minderårig, som fyllt 12 år, men ej lemnat skolan, skulle få i arbete i industriellt yrke användas »under skolans sommarferier». Visserligen tilläggas ett par betydelsefulla ord: »äfvensom eljest», men hela den motivering, som kommerskollegium anfört för sitt förslag, har afseende på den ljusa årstiden och på öppna arbetslokaler. Som sagdt, förslaget är framställt uteslutande ur sågverksindustriens synpunkt och med tanke på sommarferierna, och följaktligen hafva vi haft full grund för framställande af vårt förslag.

Vår andra farhåga, som närmast är knuten till § 8, mom. 2 i förslaget, och har afseende på den omständigheten, att tidig afgång för de s. k. minimiläsarne skulle förorsaka, att skolkursen förvandlades till en minimikurs, den affärdas af utskottet lika summariskt. Sid. 16 yttrar utskottet: »då utskottet icke kan antaga, att bestämmelsen skulle, på sätt motionärerna befara, i gruf- och sågverkstrakter medföra en obehörig inkräkning på barnens undervisning genom att föranleda för tidig afgång från skolan, har utskottet icke ansett sig ega skäl att tillstyrka motionärernas förslag i denna del.» Det är hela motiveringen. Det är emellertid påtagligt, att en ordinär folkskolekurs omöjlig kan

vara genomgången före fyllda 11 år. Den, som lemnat skolan före fyllda 11 år, han har tydligen fått endast en minimikurs, så torftig och eländig, att den knappt förtjänar nämnas. Och ett förslag, som förutsätter att skolans kurs skulle vara avslutad före fyllda 11 år, är sådant, att redan dess framställande synes ropa högt om de faror för skolan, som det innebär.

Samma farhågor har man i sjelfva verket ju rätt att hysa på grund af de bestämmelser, som blifvit föreslagna i 2 §. Det är tydligt, att särskildt för sent utvecklade barn och för dem som åtnjuta en kortare lästid under året, särskildt de många, som hafva s. k. afdelningsläsning eller hvarannandagsläsning, är det så godt som omöjligt att genomgå en ordinär folkskolekurs före fyllda tretton år och alldeles omöjligt att göra det före fyllda 12 år, hvilket dock utskottet förutsatt. Har sådant skett, så har det åstadkommits derigenom att antingen barnen intagits för tidigt i skolan eller ock hela skolkursen blifvit förkortad till fem år eller mindre.

Utskottet medgifver i sjelfva verket, att denna farhåga kan vara grundad, men det säger, att, om man sökte undvika den olägenhet, som af oss här framhallits, på sätt vi föreslagit, skulle detta medföra en annan olägenhet. Om ock för många barn afgången från folkskolan sker vid 13 års ålder eller senare, finnes det dock, yttrar utskottet, ett ganska stort antal, som afgår redan vid 12½ år. Och om dem heter det, att de skulle genom vart förslag »påtvingas en för dem obehöfelig och ändamålslös ledighetstid», att de skulle få en »nöd-tvungen sysslolöshetstid» o. s. v. Om nu denna lag gälde arbete öfver hufvud taget, skulle dessa ord vara berättigade. Ja, om den afsåge industrielt arbete i allmänhet, kunde de också hafva något fog för sig. Men nu är ju att märka, att den uteslutande afser *storindustrien*. Och det är alldeles tydligt en stor öfverdrift af utskottet, när det påstår, att om barnen icke redan vid 12½ år få inkomma i storindustrielt arbete, så »påtvingar» man dem derigenom en tid af ett halft års sysslolöshet. Ännu är det dess bättre icke så illa ställt, att det ej gifves något annat arbete för barn än fabriksarbete. Jag kan för min del icke se annat, än att det vore en *fördel*, om barnen icke genast sattes i fabriker, utan finge egna sig åt annat arbete, som för dem är lämpligare, t. ex. inom handverk och andra handteringar.

Vår tredje farhåga, som angår den fortsatta undervisningen, har så till vida rönt tillmötesgående och beaktande inom utskottet, att det verkligen i det hänseendet framställt ett förslag. Men mot detta förslag har jag samma anmärkning som den närmast föregående talaren, nemligen att genom de inskjutna orden om särskild önskan af målsman stadgandet skulle få en fullständigt illusorisk karakter. Nu har emellertid dess bättre Första Kammaren redan beslutit, att dessa inskjutna ord skola ur paragrafen utgå. Och för min del är jag beredd att rösta för den bestämmelse, som Första Kammaren i denna del gillat, ehuru densamma är den nu gällande bestämmelsen ofantligt underlägsen.

På detta stadium af debatten har jag endast ansett mig böra bemöta de invändningar, som utskottet framställt mot min och herr Ham-

Ang. minder-
åriges och
ginnors ar-
bete i indu-
strielt yrke.

(Forts.)

marlunds motion. Jag ber att få instämma med de närmast föregående talarne i den önskan, att kammaren måtte godkänna utskottets förslag med de förbättringar, som af professor Wallis blifvit angifna.

Häruti instämde herrar *Hammarlund* och *Nydal*.

Herr Kempe: Herr talman, mina herrar! Min ståndpunkt i denna fråga har jag redan angifvit genom att underteckna den af herrar Berg och Hammarlund väckta motion. Derom har jag således icke något att orda.

Men ett par synpunkter skall jag be att få framhålla.

Under den tid, jag varit medlem af skolråd och fattigvårdsstyrelse, har jag haft rikt tillfälle att göra iakttagelser beträffande den ståndpunkt i andligt och kroppsligt afseende, som skolbarn intaga vid afgången från skolan.

Såsom bekant, inträda de under sjunde året i skolan och åtnjuta undervisning två år i småskolan och fyra år i folkskolan. Detta skulle vara den normala gången. Men just de barn, som komma från fattiga hem, från de hem, der slarf och oordentlighet råda, de ha nästan aldrig hunnit med skolkursen på den tiden. De hafva kommit på efterkälken. De behöfva ett eller annat år till i skolan för att få en fullständig folkskoleundervisning.

Nu är det så, att det just är *dessa* barn, som i första rummet skulle sättas in i fabrikena. De få sålunda inträda i det industriella arbetet med en mycket dålig underbyggnad och kroppsligen svaga och outvecklade. Jag har mångfaldiga gånger med smärta sett dessa små bleka stackare till 12-åringar, som sålunda enligt förslaget skulle vara färdiga att inträda i arbete ända till 8 timmar om dagen.

Men, säger man, det är gifvet, att om föräldrarne äro fattiga, hafva de icke råd att låta dem gå i skolan, utan måste skaffa dem sysselsättning, så att de kunna få sin utkomst. För att afhjelpa detta hafva på många ställen såväl enskilda personer som kommunen ingripit och sökt betrygga de fattiga barnens skolgång genom att gifva dem kläder, måltider, skolböcker och dylikt. Och säkert är, att de penningar, som användas på sådant sätt, icke äro bortkastade. De inbespara mycket af de utgifter, som sedan en gång skulle gå till lasarett, fattighus och fängelser.

Man säger, att det skulle vara så moraliskt betryggande för barn att tidigt börja arbeta. Ja, den saken har verkliga två sidor; och jag skulle kunna anföra exempel i alldeles motsatt riktning. För några år sedan besökte jag ett af vårt lands största bergsbruksdistrikt. Der såg jag då samlade flere hundra barn, både gossar och flickor, i uppväxtåldern, sysselsatta med att skilja malm, och der fördes en konversation så förfärlig, att de herrar, som grufva sig öfver ligapojkarne i Stockholm, skulle finna dessa barn föga bättre. Mig synes det derför, att *den* sidan af saken bör man icke alltför mycket framhålla.

Emellertid är det nu så, säger man, att arbetsgifvarne hafva intresse af att så tidigt som möjligt få barnen ur skolan. Men häri är uppfattningen ganska olika. En hel del arbetsgifvare har redan insett, att detta icke är så bra. Vid de stora industriella anläggningarna i det samhälle, der jag är bosatt, mottages ingen, som icke fyllt 14 år.

Det har varit vårt lands stolthet att gifva fri undervisning åt alla, både i folkskolorna, vid de allmänna läroverken och vid universiteten. Man bygger praktiska skollokaler med centraluppvärmning och elektrisk belysning. Man inrättar för barnen skolorskolonier, och turistföreningen anordnar utflykter för dem om somrarna. Och nu i år har Sverige på verdensutställningen i Paris arrangerat en pedagogisk utställning för att visa världen, huru högt vi stå i bildning.

Ja, allt detta är ju förträffligt. Men det viktigaste är att också barnen få åtnjuta alla dessa fördelar, att de verkligen få vara med om denna undervisning. Och därför anser jag det vara alldeles origtigt att låta dem så tidigt inkomma i fabriksarbetet och ber för min del att få instämna i den åsigt, som förut uttalats af tre talare, nemligen att 13 år härvidlag är en önskvärd och lämplig åldersgräns.

Emellertid ansluter jag mig till det föreliggande förslaget, med förbehåll att vid de särskilda paragraferna få instämna i de yrkanden, som öfverensstämma med mina här uttalade åsikter.

Herr Sjö: Ja, såsom herrarne finna af det föreliggande lagförslaget, har i 8 § 2 mom. föreslagits, att sådana minderåriga, som fyllt elfva år, må användas i lättare arbeten vid grufvor, sågverk och brädgårdar. Jag vill med anledning deraf säga, att jag känner ett arbete, nemligen glasfabrikation, i hvilket jag tror att det hade varit lika berättigadt att anställa minderåriga vid den åldern. Fackmän säga bestämdt, att om man skall blifva skicklig i detta yrke, måste man börja vid 10 eller 11 års ålder.

Barnens föräldrar och målsmän säga, att de behöfva hafva sysselsättning för dem, för att de icke skola lära sig det ondt är. Och jag har flerfaldiga gånger sett både i hufvudstads- och äfven i landsortstidningar omnämnas, burusom flere stycken ligapojkar på en gång varit instälde på de tilltalades bänk inför rådhusrätten och polisdomstolen, just därför att de under sitt sysslolösa lif föröfvat brott: stöld och mera sådant. Föräldrar och målsmän, som varit närvarande, ha uttalat sin ledsnad öfver, att de icke haft någon sysselsättning för sina barn, hvilka just på den grund råkat i den sorgliga belägenhet, hvori de nu befunde sig.

Det är möjligt och ligger nära till hands att tro, att, om samma barn fått anställning i arbete, de kanske öfvervunnit frestelserna till det onda. Ty arbetet hade helt säkert afhållit dem från att begå brott.

Man får allt se denna fråga från andra synpunkter än dessa teoretici, dessa professorer här gjort. Det är icke alltid teorien håller streck i praktiken. Hade dessa herrar sett de praktiska rön och erfarenheter, som i denna sak vunnits, hade de helt säkert kommit på andra tankar än dem de nu här uttalat. — Så hörde vi af herr Wallis omnämnas såsom exempel på hur det kan gå, när de få börja fabriksarbete vid 12 års ålder, att de blifva befalda af sina förmän bland arbetarne att gå och köpa bränvin. När de då komma med bränvinet, få de en sup med; men tror icke herr Wallis, att detta skulle komma att ske, äfven om dessa gossar icke komme in i arbetet förr än vid 13 års ålder? Herrarne torde häraf finna, att det icke är annat än teorier, som föras till torgs. En annan professor sade vidare, att det tidiga arbetet skulle

Ang. minderåriges och kvinnors arbete i industriellt yrke.
(Forts.)

Ang. minder-
åriges och
quinnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.
(Forts.)

försvaga gossen och ådraga honom sjukdomar af flera slag, som han upprepade, men som jag icke skall tillåta mig angifva. Vi hafva deremot hört en annan åsigt, att arbetet befordrar helsa och välstånd. För öfrigt finnes ju i denna lag föreskrift, att läkare skall besigtiga den minderårige, innan han får anställas i arbetet; och vi hafva ju inspektörer, som inspektera och tillse, att inga oegentligheter förekomma eller att lagen icke brytes utan efterlefves. Skulle man nu utsträcka det derhän, att minderåriga icke skulle få börja arbetet förr än vid 13 års ålder, så får jag säga herrar professorer, att man derigenom skulle undergräfvat eller åtminstone försvåra fabriksdriften och göra det verkligt svårt för densamma att reda sig, åtminstone under de närmaste åren.

Man må nu se denna fråga ur hvilken synpunkt som helst, är jag dock af den mening, att man icke bör gå alltför brådstörtadt till väga med en förändring. Det är nästan bevisadt, att efter tillkomsten af 1881 års förordning ha ligapojkarne tillkommit och årligen föröfvat flera brott, än som före den tiden förekommit. Då det nu i förslaget är tillstyrkt, såsom jag redan nämnt, att få använda barn vid 11 års ålder till arbete vid grufvor, brädgårdar och sågverk, så synes mig detta äfven kunna utsträckas till glasfabrikationen. Det är lika sundt och friskt i dessa glashyttor som i sågverk, brädgårdar och grufvor.

Då jag har denna uppfattning, kan jag beträffande den punkt, som nu är föredragen, icke annat än yrka bifall till densamma.

Herr Branting: Mina herrar! Arbetarne kunna säkerligen i den nu föreliggande frågan lita på, att vetenskapsmän och skolmän komma till samma resultat som de sjelfva, när de tänkt sig något närmare in i saken och haft tillfälle att göra dagliga erfarenheter. Detta resultat är helt enkelt, att barnarbetet bör förbjudas och att det alldeles icke kan erkännas, att ett samhälle, som är byggt på barnarbete, kan stå i öfverensstämmelse med verklig kultur.

Vi hörde nyss af den siste ärade talaren en genklang af det betraktelsesätt, att sådant är endast teorier och att man bör akta sig för teorier. Men jag tror verkligen i det fallet liksom för öfrigt alltid, då det är fråga om teorier, att man bör akta sig att förkasta dem endast därför att de äro teorier. De hafva helt visst sitt berättigande, när de stå i öfverensstämmelse med vetenskapens kraf och grunda sig på verklig insigt i det ämne de beröra. Det är ett synnerligen svagt argument, att, när alla de, som vetenskapligt sysselsatt sig med en fråga, kommit till ett visst resultat, som man icke tycker om, kalla dem enbart teoretici.

Det yttrades också af samme talare, att arbete befordrar helsa och välstånd. Det är en gammal riktig sats. Jag vill emellertid fråga honom, om han vill påstå, att det är för dessa barn, som välståndet befordras. Nej, det är helt visst andra personer, hvilkas välstånd befordras genom detta barnarbete, nemligen deras, som bygga på detta arbete.

Man hör ofta sägas, att det är nödvändigt att hafva detta barnarbete. Vi svara derpå först, att detta icke är sant. Det beror oftast derpå, att man icke kunnat se utöfver den slentrian, som man vant sig

in i. Men skulle det rent af vara så, att i några enstaka industri-grenar konstprodukter icke kunna åstadkommas annat än derigenom, att barnen börja arbeta på ett alltför tidigt stadium, så må jag säga öppet ifrån, att jag anser, att vi icke behöfva sådana konstprodukter, som köpas genom offer af menskliga varelser, våra likar och bröder.

Ang. minder-
åriges och
qvinno-
arbete i in-
dustrielt yrke.

(Forts.)

Detta har också redan framhållits af de talare, som här förut haft ordet. Det erinrades, särskildt af den förste talaren, om en kongress, som hölls i Zürich i augusti 1897 af representanter för arbetarne och af för arbetarefrågor intresserade. Der höll en doktor Gehrig från Bern ett inledningsföredrag beträffande skyddsåtgärder för barn och ungdom, och han utvecklade med mycken styrka just den synpunkten, att barnarbetet icke kan vara af intresse hvarken för staten eller för familjen eller för arbetarne eller för barnen sjelfva. Han yttrade:

»Statens, industriens, familjens, arbetareståndets, ja till och med de barns intressen, hvilka man drager vinst utaf, åberopas för att försvara det omätliga barnarbetet. Gent emot dessa påståenden måste man fasthålla, att staten hvarken direkt eller indirekt och lika så litet de arbetande barnens föräldrar kunna hafva ett *verkligt* intresse af deras begagnande till omätligt arbete; man kan lätt bevisa, att i denna fråga allting reduceras till entreprenörernas, till den utsugande kapitalismens intresse. Ty det är falskt att säga, att de arbetande barnens familjer icke skulle kunna existera utan den inkomst, som de senares arbete gifver; just deras barns arbete tillåter föräldrarna att leverera sitt eget arbete till billigare pris, och om vi öfverallt hindra barnen att alltför tidigt inträda i konkurrenskampen, komma äfven föräldrarna öfverallt att blifva nödsakade att hålla fast vid det minimum af förtjenst, som jemt och nått tryggar deras existens.

Det är utom allt tvifvel, att barnarbetets afkastning direkt och indirekt blott kommer arbetsgifvaren till godo; direkt på grund af det ofta otroligt billigt levererade arbetet, indirekt derigenom, att han betjenas så mycket billigare af barnets familj. Under dessa omständigheter kan således icke blifva tal om ett industriens intresse som sådant; det är tydligt, att en industri, som endast kan hållas uppe medelst ansträngande barnarbete, i alla händelser är hemfallen åt undergång. Men om hvarken föräldrarna eller industrien hafva ett verkligt intresse af barnens arbete, om endast arbetsgifvaren finner sin fördel dervid, så kan ej heller staten vara gynsamt stämd för barnarbetet, och den måste framkasta den frågan, huruvida det icke finnes tungt vägande skäl, som komma densamma att söka sin fördel i barnarbetets undertryckande.

Om vi kunna påvisa, att allt för tidigt och för långvarigt arbete hämmar den barnsliga och ungdomliga organismens utveckling, gör den mindre motståndskraftig mot sjukdomar, och på ett ofördelaktigt sätt inverkar på barnets intelligens, så hafva vi dermed utom allt tvifvel ådagalagt, att staten eger ett ofantligt intresse att skydda barn och ungdom mot dessa skadliga inflytanden. Ty ur de nämnda följderna måste utveckla sig en *circulus vitiosus*: de degenererande arbetarne komma att lemna mindre värdefullt arbete och deras lön kommer att sjunka; deras barn, som redan röna inflytande af ärftlighetens lagar och således blifva svagare, måste arbeta ännu intensivare

Ang. minder-
äriges och
qvinners ar-
bete i indu-
striellt yrke.

(Forts.)

och komma att utveckla sig ännu sämre; det är icke svårt att inse, att staten är kallad att genom lämpliga åtgärder genombräta denna krets.»

Det anförande, hvarur jag här uppläst ett stycke, hänför sig längre fram till förhållanden i den schweiziska kantonen Bern, der man kommit långt utöfver hvad vårt berömda svenska skolväsende åstadkommit, genom att skolpligten satts ända fram till femton år. Talaren kunde därför sluta utvecklingen af sitt ämne, sedan han framhållit det af alla erkända nära sambandet mellan skolpligtens slut och fabriksarbetets början, med att uppställa såsom önskemål, att man skulle söka komma fram till en åldersgräns af femton år. Så långt har man dock icke kommit i något land utom några schweiziska kantoner. Deremot gäller i Schweiz i allmänhet fjortonårsgränsen, i Tyskland och England trettonårsgränsen. När man i industriländer, sådana som de nu nämnda, kommit till så pass höga siffror, förstå herrarne, att det nog icke kan vara någon synnerlig fara ur industrisynpunkt, om man äfven i Sverige komme till samma siffror.

Men man säger, att det skulle bli svårigheter ur skolsynpunkt. Man har blifvit rädd för denna mellantid, som på grund af otillfredsställande bestämmelser i skolstadgan skulle uppstå och under hvilken barnen icke skulle hafva något att göra. Men det har redan från skolhåll framhållits, att det, äfven med den nuvarande skolordningen, kan gå mycket bra att få till stånd en sådan anordning, att barnen verkligen icke skulle komma in i en sådan mellantid, utan fullt kunde sysselsättas i skolan intill tretton år. Jag tror därför, att kammaren skulle göra synnerligen väl, om kammaren i denna punkt ville lyssna till, hvad reformrösterna, från skolhället haft att förkunna, och gifva den räddning åt vårt lands barn, att de icke skulle behöfva komma i fabriksarbete förr än vid tretton års ålder. Vi komma dermed icke på långt när fram till det mål, som hygienici och andra, som sysselsätta sig med dessa frågor, satt upp. Vi komma nu till och med efter mera efterblifna, anspråkslösa industristater, och det torde väl möjligen anstå oss att söka rycka in bland dem, så att vi icke må blifva alltför mycket på efterkälken.

Det blir öfver hufvud taget alltid i dessa frågor en kompromiss mellan hvad man skulle kunna kalla samhällets kraf och det kapitalistiska privatintresset. Men hur den kompromissen utfaller, beror i olika länder på, huru långt arbetarne sjelfva kunna göra sin uppfattning gällande gent emot den öfver hufvud taget inom de lagstiftande myndigheterna starkt företrädda kapitalistiska synpunkten. Det är för mig klart, att den kompromiss, som här föreligger, utfallit så nära gränsen för det möjliga, att man rent af måste tveka att gifva sin röst för en del af de bestämmelser, som här upptagits, och kan göra det endast såsom en början till lagstiftning på detta fält. Om man sålunda öfver hufvud taget skall gå med på denna lagstiftning, bör man göra det, i förhoppning att den mycket snart måtte underkastas revision och förbättring.

Bland de värsta bestämmelser, som lagen innehåller, är den, som redan här vidrörts och som medgifver, att man får taga med tolf-åringarne i fabriksarbetet. Jag ber att få ytterligare understryka,

hvad professor Wallis redan framhållit, att det icke är detsamma att låta tolfåringarne arbeta i det fria, der de fritt kunna röra sig och hafva omvexling, mot att sitta med sådant arbete, som försiggår inom den mekaniska industrien, der deras själskrafter kunna komma att helt och hållet gå under och förstöras af enformigheten. Det är därför icke för mycket begärtdt, om dessa barn skulle sparas, tills de blifva tretton år gamla.

Ang. nnder-
åriges och
gvinorns ar-
bete i indu-
strielt yrke.
(Forts).

En annan punkt, som professor Wallis äfven berörde, var tio-timmarsarbetet för trettonåringar. Jag får verkligen säga, att i detta fall är en stor eftergift gjord från reformvännernas sida. Men när detta medgifvande gjorts industrimännen, borde dessa verkligen vara högbelätna med denna kompromiss mellan samballets intresse och deras privatintresse. Är det då rimligt, att, därför att man såsom en stor eftergift för de anspråk, som framstälts, gått med på denna tio-timmars arbetstid för trettonåringar, hvilken tid helt säkert ofta kommer att öfverskridas, man då ytterligare, såsom utskottet gjort, skall komma och fordra att få detta utsträckt derhän, att tolfåringar skola få hålla på i åtta timmar? Då man från det hållet framkommer med ett sådant anspråk, synes det mig vara en synnerligen oförsynt begäran.

Om detta uttryck synes något starkt, ber jag dock att få erinra derom, att en dylik begäran *aldrig* förut framkommit under diskussionen af denna fråga eller i något slags komité, ja, icke ens från det mest utpreglade arbetsgivarhållet. I 1891 års komité, der det satt sådana representanter som herr Almström från Första Kammaren — hvilken eger Rörstrand —, var det icke heller tal om annat än 6 timmars arbetstid för så pass unga barn. Och man kan verkligen undra på, huru utskottet har kunnat komma fram med sitt tilläggsförslag om möjlighet af 8 timmars arbetstid för 12-åringar.

Jag kan icke finna annat, än att det skulle illa anstå Andra Kammaren att gå med på en sådan försämring af Kongl. Maj:ts förslag. Men på samma gång måste jag också säga, att den ena eftergiften här framkallat den andra. Efter 10 timmars arbetstid för 13-åringar föddes tanken på att låta 8 timmars arbetstid blifva normen för 12-åringar.

Längre fram i lagen kommer man derefter till en paragraf, som särskildt rör vissa gynnade industrier, och der det till och med är meningen att få in 11-åringar i grotteqvarnen. Jag skall icke komma in på detta nu, men återkommer till det senare.

Jag vill i alla fall framhålla till sist, att det visserligen är Andra Kammarens skyldighet att uti ifrågavarande afseende söka åstadkomma sådana förbättringar i lagen, hvilka äro möjliga att uppnå, men att man dock icke beträffande det nu föreliggande förslaget, såsom fallet var i fråga om olycksfallsförsäkringen, behöfver riskera, att man, genom att nu taga något för litet, kommer in på falska principer, som gör det svårt att komma vidare framåt. Hvad man här skulle vinna är dock en *verklig vinst* i det nuvarande oeffterrättighetstillståndet; och äfven om vinsten är liten, bör man dock taga den. Utan tvifvel finnes det dock vissa gränser, öfver hvilka Andra Kammaren *måste* känna sig förbjuden att gå.

Första Kammaren har redan med ett par ytterst obetydliga för-

Ang. minder-
 äriges och
 vinnors ar-
 bete i indu-
 striellt yrke.

(Forts.)

ändringar antagit lagen, sådan den föreligger enligt utskottets förslag. Vill nu Andra Kammaren verkligen åstadkomma förbättringar, hvilket jag hoppas, att den vill, bör kammaren ej heller i afton vara alltför njugg i sina beslut. Det är ju gifvet, att genom sammanjemkning en och annan af dessa oundgängliga förbättringar ändå kommer att stryka med, och man bör därför från början i stället bestämma sig för att taga så mycket i förbättringsväg, att åtminstone det viktigaste deraf måtte räddas vid den kommande sammanjemkningen.

Herr talman, vid den nu föredragna paragrafen har jag endast att yrka bifall till densamma.

Herr Ernst Carlson: Den ärade representanter för Konga härad uttryckte nyss sitt synnerliga förakt för teorier och tycktes anse, att alla sådana vore ingenting värda. Detta synes mig dock något förhastadt. Ty en teoris värde beror väl på, i hvad mån den håller streck i praktiken eller icke.

Hvad jag för en stund sedan nämnde angående 13-års-åldern såsom minimigräns för barns användande i industriellt arbete är emellertid icke någon teori, utan fastmer en praktisk erfarenhet, styrkt genom de deraf föranledda lagstiftningsåtgärderna i Europas förnämsta industriländer, hvarpå jag anförde åtskilliga exempel. Det är denna inom större delen af den civiliserade världen redan vunna erfarenhet, som jag menar, att vi i Sverige icke ostraffadt kunna underlåta att beakta.

I hastigheten kom emellertid den ärade representanten att sjelf skapa en liten teori af tvifvelaktigt värde angående det s. k. »ligapojksväsendet». Detta, som till sina gränser är något obestämdt, kan nemligen ingalunda betraktas såsom en konsekvens af 1881 års förordning eller såsom en följd deraf, att barnen allt för länge kvarhållas i folkskolan. Det är tvärtom mycket ofta beroende derpå, att barn alltför tidigt undandragit sig skolans regelbundna och helsosamma inflytande.

Såsom mångårig ordförande för skolstyrelse i en större stad har jag haft rikliga tillfällen att konstatera, att dessa unga slynglar och urspårade individer, som man gifvit namn af »ligapojkar», vanligen just äro sådana, som i otid slutat folkskolan och, efter det de en kort tid varit i arbete — vare sig vid ett glasbruk eller i någon annan handtering — derpå dragit sig undan arbete och så demoraliserats, att de ha svårt att åter komma in i ordentlig sysselsättning.

Den säkraste garanti, vi hafva för att hålla barnen till tukt och goda seder, är för visso, då hemmets stöd i många fall ej kan påräknas, skolans jemna inflytande, och det är därför en samhällspligt att tillse, det ungdomen icke alltför hastigt drages derifrån och kastas in i industrialismens faror. Arbetets ära och välsignelse sätter jag minst lika högt som den ärade representanten för Konga härad. Men skillnaden oss emellan är den, att jag i motsats till honom tror det vara af vikt, att arbetet — det må nu vara arbetet i skolan eller arbetet vid ett glasbruk — noga afpassas efter hvarje ålders krafter och fallenhet.

Herr David Bergström: Herr talman! Jag kan icke låta denna allmänna debatt gå förbi utan att uttala mitt synnerliga beklagande deraf, att icke herr statsrådet och chefen för civildepartementet har beredt Riksdagens ledamöter tillfälle att *in extenso* taga del utaf kommerskollegiets, medicinalstyrelsens, yrkesinspektörernas och bergmästarnes utlåtanden öfver de författningsförslag, som uti civildepartementet blifvit utarbetade. Det är klart, att den ena statsmagten såväl som den andra bör, då den går till sitt lagstiftningsvärf, vara i tillfälle att taga del af alla sakkunniga myndigheters utlåtanden, hvilka yttrat sig i fragan.

Man får, då man läser den kongl. propositionen, icke någon helbild af hvad dessa myndigheter sagt uti detta ärende, ja, man har till och med erhållit, naturligtvis oafsigtigt, rent visvisande uppgifter. Det säges i den kongl. propositionen, sid. 36, just uti det ämne, som herr Branting nyss berört, nemligen beträffande 10 timmars arbetstid för minderåriga i åldern mellan 13 och 14 år, att »samtliga yrkesinspektörer tillstyrkte likaledes utan någon tvekan tio timmars arbetstid». Jag har här i min hand konceptet till utlåtandet från en af dessa yrkesinspektörer rörande denna sak. Deruti heter det: »Den i förordningens § 3 medgifna dagliga arbetstiden af 10 timmar för minderårig i åldern 13 till 14 år lemnar utan tvifvel otillräckligt skydd för denna åldersklass. Skulle ej detta vara fallet, då skulle ej heller i andra länders lagstiftning förbudet mot så lang arbetstid för den ifrågavarande åldersklassen vara så enhälligt, som nu är fallet. Hvarken i England, i Tyskland, i Schweiz, i Frankrike, i Österrike, i Finland, i Norge, i Danmark, ja, ej ens i Spanien och Italien är en så lang dagligen fortgående arbetstid som 10 timmar tillåten för 13—14-åringar. I några af dessa länder tillåtes väl för dem 8 timmars dagligt fabriksarbete, men de större nationerna med mera utvecklad industri tillåta blott 6 timmars dagarbete för denna åldersklass, och torde sistnämnda arbetstid för våra barn i denna ålder vara den längsta, som de utan skada kunna tåla vid. Den hittills gällande bestämmelsen härom synes mig därför böra bibehållas, och 10 timmars arbetstid under en dag för 13—14-åringar endast medgifvas, om samma barn följande dag helt fritages från allt gruf- eller fabriksarbete (hvarannandagsarbete) såsom i England får ega rum.»

Jag har velat fästa uppmärksamheten vid detta förhållande; och på samma gång jag det gör, tillåter jag mig också att uttala den bestämda önskan, att, under fortsättningen med det sociala lagstiftningsarbetet här i landet, det må beredas Riksdagen tillfälle att se alla utlåtanden *in extenso* rörande de frågor, som ligga på Riksdagens bord.

Herr Hedlund: Herr talman! Gent emot det påstående, som framställdes af en ärad talare på smålandsbänken, att begränsningen af barnarbetet endast vore professorspåfund, ber jag att få framlägga den erfarenhet, som jag under ett samtal med en stor arbetsgifvare uti en af södra Sveriges städer hörde af denne uttalas. Han förklarade, att enligt hans uppfattning är det en stor skilnad mellan den tid, som uti hans ungdom åtgick för en arbetare, då han skulle lära ett

Ang. minder-
åriges och
grippers ar-
bete i indu-
strielt yrke.
(Forts.)

Ang. minder-
 åriges och
 kvinnors ar-
 bete i indu-
 striellt yrke.
 (Forts.)

yrke, och den tid, som nu därför användes. Förr i världen behöfdes betydligt längre tid än nu. Hvarför? Jo, anledningen var — förklarade han — helt enkelt våra dagars bättre skolundervisning. Arbetarne komma till yrket med bättre uppöfvade hjernor, mera utveckladt förstånd och bättre fattningsförmåga, än de förut hade. Derför hafva de också lättare att sätta sig in i yrket, än förr var fallet. Spelade själskrafter och förstånd ingen roll i yrkesutöfningen, så vore den lefvande maskinen idealet. Men så är det icke. Tvärtom, ju mera begåfvade och mera upplysta arbetarne äro, desto mera gagn göra de.

Hvad är orsaken, att den amerikanska industrien står främst i världen? Jo, ingenting annat — ja, det kanske är för mycket sagdt, — men en väsentligt medverkande orsak dertill är den högt utvecklade skolbildning, som arbetaren i detta land i sin ungdom får. Det har sagts, att det var den tyske skolmästaren, som vann den stora segern öfver Frankrike åren 1870 och 1871. Måne man icke med samma skäl kan säga, att den tyske skolmästaren står som den ledande kraften bakom det segertåg, som den tyska industrien i våra dagar gör?

Visserligen kan man nu säga, att den moderna industrien delvis förslöar arbetaren, i det han går upp i enskildheter, enär hvarje arbetare endast har att utföra en viss liten del af arbetet och ideligen sysslar dermed. Men å andra sidan torde kunna påstås, att den moderna industrien också fordrar allt större och större utveckling af arbetarnes själsförmögenheter på grund af de allt mer och mer invecklade maskiner, som äro anförtrödda åt deras vård, äfvensom att den moderna industrien för sitt framåtskridande i väsentlig grad beror af nya uppfinningar och nya påhitt att göra arbetet billigare än förut. Erfarenheten visar, särskildt från Amerika, huru de allra flesta dylika uppfinningar, som bära fram industrien, göras just af de vana och intelligenta arbetare, som syssla inom de olika yrkena. Det torde kunna fastslås som ett faktum, att den senare, den intelligens fordrande tendensen är i det moderna industriella arbetet öfvervägande öfver den förra, den själsdödande.

Det är alltså utvecklingen. Vi borde göra det klart för oss och att det är en riktig väg att gifva ungdomen så mycken undervisning som möjligt, att sälunda till förmån för undervisningen undandraga så mycken tid som möjligt från det industriella arbetet. Derpå skall icke allenast vårt svenska folk, utan äfven vår svenska industri allra mest vinna.

Herr *Eriksson* i Elgered instämde häruti.

Herr *Sjö*: Den ärade talaren på göteborgsbänken, som två gånger haft ordet i denna fråga, yttrade i sitt senaste anförande, att jag skulle visat förakt mot de teorier, som här uttalats. Men mitt yttrande lydte så, att om dessa teorier varit förenade med praktik, tror jag, att man skulle hafva kommit till ett annat resultat, än hvad som här blifvit framställdt.

Herr *Branting* nämnde, att jag uppträdt till förmån för industriens män. Jag får då säga, att jag, i likhet med, såsom jag vågar hoppas, allesammans här, uppträder till förmån för det som är rätt, sant och

godt och så att jag med min röst bidrager till att söka åstadkomma det bästa resultat, som här är möjligt.

Jag är visserligen intresserad i ett företag af det slag, jag här omnämnt, och der det vore önskligt att kunna få in barn vid samma ålder, som är föreslagen i fråga om brädgårdar, sågverk och grufvor, men jag har under 15 års tid inte haft ett enda öre i utdelning å detta företag. Herrarne kunna deraf finna, att vi icke på något sätt sökt att taga för mycket arbete af eller skörda för mycket vinning på de arbetare, som der äro anställda.

Vidare yttrade den sistnämnde talaren, att det vore oförsynt att antaga en lag, som förbinder tolfåringar att arbeta 8 timmar om dagen. Hvad detta beträffar, så lemnar jag åt hvar och en, som har någon erfarenhet af huru minderårige arbeta, att afgöra, om det kan kallas oförsynt att låta dem få en nödig och nyttig sysselsättning. Åtta timmar äro nog icke för mycket för dem, som äro så pass gamla, som det här är fråga om. Den fabrikation, jag här omnämnt, behöfver dem 10 timmar om dagen äfvensom att få dem i arbete vid 10 å 11 års ålder; men då ej motion är väckt härom, kan jag ej framställa yrkande i ty fall, hvadan bäst för likställighet, att 2 mom. 8 § i förslaget utgår. Man får sedermera se, hvad som kan göras.

Hvad nu den fabrikation angår, som jag, såsom herr Branting nämnde, slagit mig till riddare för, så får jag säga, att jag talat vid många äldre arbetare i detta fack, och det var icke länge sedan jag talade vid en 87-åring. Denne yttrade då: »Under min tid fingo vi komma in vid fabriken vid 7 års ålder, och jag var icke mer än 7 år, när jag kom in. Jag har varit frisk och sund hela min tid, ehuru jag nu är aldrig och skröplig, och icke har jag lidit af, att jag börjat arbeta tidigt. Så hafva äfven alla mina likar sagt.» Häraf kunna herrarne finna, att jag tror, att det icke är något vågsamt att taga ett sådant steg, som jag här omnämnt, nemligen att man äfven skulle få antaga 11-åringar i nämnda fabrikation. Det är glashyttorna jag menar. Om herrarne någon gång sett en sådan, och det har väl, som jag tror, flertalet gjort, hafven I nog märkt, att der är luftigt och sundt. Det är visserligen varmt, men man hör sällan talas om sjukdomar bland dessa arbetare.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: Jag vill nu endast säga några ord med anledning af ett yttrande af en talare på stockholmsbänken.

De öfver herrar Ekelunds och Sundells förslag afgifna utlåtanden utaf kommerskollegium och medicinalstyrelsen, utaf åtskilliga af Kongl. Maj:ts befallningshafvande äfvensom utaf yrkesinspektörerna och bergmästarne hafva blifvit öfverlemnade till Riksdagens lagutskott och der varit tillgängliga. Det har sålunda icke varit något försök att undandraga dessa handlingar Riksdagens kännedom.

Hvad åter angår den senare anmärkningen af talaren på stockholmsbänken, anhåller jag, att herr vice talmannen ville fästa sin uppmärksamhet på sid. 28 i Kongl. Maj:ts proposition, der departementschefen meddelar, att sedan han uppgjort ett förslag — det nu för Riksdagen framlagda — hade han haft ett möte med rikets yrkes-

Ang. minder-
åriges och
qvinnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.
(Forts.)

Ang. minder-
åriges och
qvinners ar-
bete i indu-
strielt yrke.
(Forts.)

inspektörer under sistlidne januari månad och inhemtat deras åsigt i frågan. Det är till detta yrkesinspektörernas uttalande, som departementschefen hänför sig, då han, å sid. 36, kunnat förklara, att samtliga yrkesinspektörer utan någon tvekan tillstyrkt 10 timmars arbetstid.

Herr Smith: Herr vice talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt att begära ordet vid behandlingen af 1 §, men då de föregående talarne synas vid behandlingen af densamma hafva yttrat sig om utskottets förslag i dess helhet, vill jag också använda samma tillvägagångssätt.

Hvad jag har att säga kommer kanske att förefalla de fleste något torrt, i synnerhet i jämförelse med de förste — jag kunde till och med säga de främste — talarne anföranden, hvilka voro synnerligen säftiga och rikhaltiga och stödde sig på statistik från både in- och utlandet.

Jag har tyvärr endast varit i tillfälle att studera denna sak från en tarflig praktisk svensk synpunkt. Jag har nemligen använt påskferierna under innevarande års riksdag till att företaga en resa, till största delen i Östergötland, och jag har vid bruk derstädes sökt utforska arbetarebefolkningens *egna* åsikter om det nu föreliggande lagförslaget. Jag har vidare från den tid, jag varit sysselsatt i industriens tjänst i Norrland, i hågkomst en del erfarenhetsrön, som löpa i ungefär samma riktning som den, i hvilken arbetarnes i Östergötland åsikter gingo.

Enligt dessa skulle lagen komma att verka förlamande på den fattige arbetarens förmåga att försörja sig och sin familj. Det förefaller mig, som om man borde tänka såväl härpå som ock på, huruvida man har några faktiska bevis för, att barn verkligen taga skada af det arbete, de utföra i industriens tjänst. För så vidt jag vet, finnas inga sådana bevis, ty då hade de sannolikt anträffats i hithörande motioner, men väl ganska många, som tala för, att en allt för stor nedprutning af den ålder, då barn ega rättighet att inträda i arbete, skulle verka menligt på den fattige arbetarens hem.

Jag tror icke, att kroppsarbete vid den ålder, här är fråga om, är så farligt som det intellektuella arbete, vi underkasta våra egna barn. Jag är sjelf familjefader och har 4 barn, som alla vuxit upp, och jag kan försäkra herrarne, att jag följt med deras arbete ganska noga och äfven delvis med deras kamraters. Det är inga småsaker, de hafva att lära sig redan vid 9 års ålder. Jag har sett bevis på öfveransträngning vid rikets högre allmänna läroverk och ganska fatala sådana. Jag har sett en ung man, som genom öfveransträngning blifvit sinnessrubbad; det är ett faktum, mina herrar. Deremot har jag aldrig hört, att arbetarebarn, som varit använda i den praktiska industriens tjänst, haft så menliga följder af sitt arbete, och för öfrigt tror jag att det är farligare att svälta än att sysselsätta sig med ansträngande arbete, såvida jag derigenom förvärfvar mig medel till riklig näring.

Man har vidare sagt, att moralen skulle blifva lidande. Det är möjligt, att så är förhållandet i de större städerna. Men jag känner ganska väl till Norrköping, der jag bott i 6 år, och jag tror, att man

skall få svårt att framvisa en vackrare arbetarekår, än den Norrköpings samhälle eger. Det tror jag, att herr vice talmannen och de öfriga representanterna i Riksdagen för Norrköping skola kunna intyga. Jag skall be att få herrarne omtala några faktiska exempel ur arbetarnes lif, berörande denna fråga.

Vid ett glasbruk i Östergötland finnes en hyttmästare vid namn Andersson. Denne började sin verksamhet vid 7 års ålder. Då jag talade vid honom, var han 72 år, men han sitter ännu framför ugnen och blåser glas samt utför de svåraste och finaste delarne af arbetet. Han har icke varit sjuk en dag, och hvad öfveransträngning angår, har han icke känt något obehag deraf.

Till ett annat bruk i Östergötland kom en fattig soldat vandrande, efter det han fått afsked, med sina två söner, 8 och 9 år gamla. Han gick upp till bruket och frågade, om det vore möjligt för dem att få arbete. Det svarades, att de ej gerna toge emot så små barn, men att de skulle göra ett försök. Mannen och hans barn fingo arbete och efter 8 års tid hade han, som stått med två tomma händer och hållit på att falla fattigvården till last, inköpt en hemmanslott för 3,000 kronor samt dessutom left ganska godt under tiden.

Enkan efter en å ett annat bruk i Östergötland sysselsatt arbetare, hvilken dött i kopporna, stod ensam med sina 6 pojkar, af hvilka den yngste var blott 4 år gammal. Hon hade intet annat val än att vända sig till fattigvården, som emellertid hänvisade henne till det närbelägna bruket att der söka anställning för sig och sina barn. Hon gjorde det och fick arbete. Dessa 6 pojkar började allesammans arbeta vid 7 års ålder och äro nu bland de friskaste och grannaste karlar, jag någonsin sett. De förtjena minst 100 kronor hvar i månaden och hafva således en sorgfri framtid för sig. Dessa exempel äro inga undantag, utan snarare regel.

Genom den nu föreslagna lagen skulle man hindra och motarbeta förmågan hos barnen att vexla sin kraft i mynt och förminska möjligheten för den fattige att underhålla sin familj. Och hvad som är lika viktigt är, att ju tidigare barnen kunna inträda i arbete, desto bättre och fördelaktigare är det för modern, som i så fall kan egna mera vård åt de husliga göromålen och åt de öfriga barnen i hemmet.

Hvad herr Branting yttrade om utsugning genom arbete i grotteqvarnen är, tycker jag, ett hjertlöst slag i ansigtet på de fattiga familjefäderna. Tro herrarne, att barnen tagas från hemmen mot föräldrarnas vilja och släpas in i detta »förderliga» arbete. Det är nog icke förhållandet. Det är med föräldrarnas vetskap, som detta sker, och de äro lika ömma om sina barn som någon af oss. Sådan är åtminstone den erfarenhet, jag har. Jag skulle helst sett, att lagförslaget saknat alla åldersbestämmelser och i stället blott stadgats, att barnen skulle hafva genomgått den föreskrifna folkskolekursen, hvilket i allmänhet lär inträffa — enligt statistikens upplysningar — vid omkring 12 års ålder. Att det ej är lämpligt att fastslå en bestämd ålderssiffra framgår redan deraf, att många barn vid t. ex. 15 års ålder äro klenare än andra vid 12 års ålder; med fullt skäl är också derför läkarebesigtning föreskrifven såsom vilkor för barns användning i industriellt arbete. Hvad jag här anfört är de åsikter, som lysas af de

Ang. minder-
åriges och
qvarnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.
(Forts.)

Ang. minder-
äriges och
quinnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.

(Forts.)

arbetare sjelfva, med hvilka jag varit i tillfälle att samtala i förevarande fråga. Huruvida de i alla afseenden äro rigtiga, är en annan sak. Jag har emellertid fullgjort hvad jag åtagit mig.

Såsom en konklusion af hvad jag förut sagt måste jag bestämdt göra gällande, att kroppsarbetet ingalunda är en källa till fysisk svaghet, utan snarare en grundval för lifsglädje och sundhet.

Herr talman! Jag skall på grund af hvad jag yttrat yrka bifall till utskottets förslag, sådant det föreligger, då det i min tanke utgör en mycket lämplig nedelväg mellan arbetarnes kanske alltför långt gående fordringar på en låg ålderssiffra å ena sidan och åtskilliga ifræres för en högre minimiålder alltför obetydliga medgifvanden å andra sidan.

Herrar *Ivar Månsson, Jakobson* i Carlshult och *Wahlgren* instämde häruti.

Herr Lundgren: Jag vill icke ingå på frågan om lämpligheten af att de föreslagna bestämmelserna upphöjas till lag. Jag delar för min del deras åsigt, som anse önskligt, att någonting måtte blifva bestämdt. Men då flere föregående talare, som yttrat sig för förslaget, sett det hufvudsakligen från de minderåriges synpunkt, har jag begärt ordet för att säga något om saken ur den andra partens synpunkt, på hvars sida endast ett par af de föregående talarne stält sig, på det att sålunda rättvisa må vederfaras äfven den.

Det är en omständighet i detta förslag, som frapperat mig, och det är den stora mängd af myndigheter, hvarmed arbetsgifvarne enligt denna lag skulle få att göra. Dessa kontrollerande myndigheter, såsom jag gemensamt kan nämna dem, utgöra ej mindre än 17 till antalet. Det synes mig, som om det varit önskligt, att en ny lag ej fått det innehåll, att en arbetsgifvare skulle få med så många personer att göra. Jag skall till yttermera visso uppräknå dessa myndigheter: skolråd, skolstyrelse, ordinarie läkare, extra besigtningssläkare, pastorsembete, yrkesinspektör, bergmästare, målsman, kommerskollegium, helsovårdsnämnd, kommunalnämnd, provinsialläkare, extra provinsialläkare, polismyndighet. Konungens befallningshafvande, medicinalstyrelsen och yrkesinspektörsassistenter. Detta är en apparat, som enligt mitt förmenande är mer än nödigt stor. Och då från deras sida, som talat för lagen, önskvärdheten af en framtida omarbetning uttalats, vill jag ock göra gällande behöfligheten äfven af sådana ändringar, som stå litet mer i harmoni med hvad från arbetsgifvaresynpunkt kan vara önskligt.

Jag har, herr talman, intet yrkande att göra.

Herr David Bergström: Herr statsrådet och chefen för civildepartementet har till svar på den af mig framställda anmärkningen yttrat, att han ingalunda velat undanhålla Riksdagen kännedom om de af mig nämnda myndigheternas utlåtanden. Han har nemligen öfverlemnad dem till lagutskottet. Men jag behöfver icke fästa herr statsrådets uppmärksamhet derpå, att det ej är lagutskottet, utan Riksdagen,

som skall stifta lagar här i landet, och således är det samtliga ledamöter af Riksdagen, som behöfva erhålla del af dessa utlåtanden.

Herr statsrådet har vidare sagt i afseende på den särskilda punkten, deri jag framställde en anmärkning gent emot den i Kongl. Maj:ts proposition gifna redogörelsen, att denna afsåg ett sammanträde hållet i januari. Om det är fallet, hvilket jag icke vill bestrida, vill jag dock fästa uppmärksamheten derpå, att samtliga yrkesinspektörer icke voro närvarande vid detta sammanträde, och att således meddelandet i denna punkt, för att gifva Riksdagens ledamöter exakta upplysningar om hvad der förevarit likasom ock om hvad af yrkesinspektörerna i detta ämne uttalats, bort lyda sålunda: »Samtliga de yrkesinspektörer, som vid sammanträdet i januari voro närvarande, tillstyrkte utan någon tvekan tio timmars arbetstid, medan deremot en yrkesinspektör, hvilken till följd af sjukdom ej var tillstädes vid detta sammanträde, i sitt afgifna utlåtande i ämnet uttalat en alldeles motsatt mening».

Ang. minderrätts och grinnors arbete i industriellt yrke.
(Forts.)

Herr Branting: Jag kan ej underlåta att till protokollet uttala min förvåning öfver det anförande, som nyss här hördes från talarestolen. Det må till dess ursäkt lända — jag anser nemligen, att det behöfver en ursäkt — att den ärade talaren syntes ganska litet förtrogen med dessa frågor, syntes hafva ganska nyligen börjat sina studier deri, hvadan han ock sjelf omtalade, att det egentligen var några erfarenheter från en företagen påskresa han skulle gifva oss del af. Men jag må säga, att, när man på så löst material bygger sådana slutsatser som han framställde, man derigenom visserligen kan inhösta bravorop och instämmanden af herr Jakobsson i Carlshult och herr Ivar Månsson i Trää, men å andra sidan väl icke vid närmare efter sinnande kan hålla fast vid, att detta står i öfverensstämmelse med det program om att uppträda till skydd för arbetarnes intressen, som jag hörde den ärade talaren framlägga för sina valmän i Stockholm.

Hans uttalanden mynnade emellertid rätteligen ut deri, att det bör egentligen icke finnas en sådan här lag alls. Ty uppenbart är, att, om det, såsom han sade, är dess bättre, ju tidigare man kommer i arbete, alla sådana skyddslag arö af ondo. Konseqvensen borde fordra, att man yrkade afslag på alla sådana lagar. Han menade, att visst icke arbetare eller arbetares barn lida af öfveranstängning, men väl ynglingarne på gymnasialafdelningen i skolan. Jag tror, att ensamt ett sådant yttrande, som om aldrig arbetares barn skulle gå under af öfveranstängning, kan vara tillräckligt för att karakterisera arten af den kännedom i dessa frågor, hvarmed den ärade representanten sitter inne. Eller när han omnämner, att en person börjat redan vid 7 års ålder och sedan aldrig haft en sjuk dag, och deraf vill draga slutsatser i denna fråga — hvad är nu detta för slags bevisföring? Det var något alldeles liknande herr Sjö kom med, då han talade om glasblåsare, som varit synnerligen frisk, fastän han börjat mycket tidigt arbeta. På samma sätt bör man kunna — för att taga ett exempel — bevisa nyttan och nödvändigheten af ett starkt superi. Det finnes mångfaldiga exempel på, att människor hållit på dermed hela sitt lif och dock uppnått hög ålder. Klart är, att sådana yttranden icke kunna för denna frågas verkliga bedömande hafva det allra ringaste värde,

Ang. minder-
åriges och
qvinnoars ar-
bete i indu-
strielt yrke.

(Forts.)

och jag har ansett för min del, att detta borde offentligen uttalas just med hänsyn till de bravorop, med hvilka den ärade talarens anförande här i kammaren mottogs.

Med herr Branting förenade sig herrar *Thylander* och *Nordin* i *Hammerdal*.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, blef paragrafen godkänd.

För § 2 hade utskottet i likhet med Kongl. Maj:t föreslagit denna lydelse:

Till arbete i industrielt yrke må minderårig användas allenast under vilkor att den minderårige fyllt tolf år och antingen, efter att hafva genomgått fullständig lärokurs, erhållit afgangsbetyg från folkskolan eller, efter inhemtande af ett ringare kunskapsmått, erhållit behörigt tillstånd att lemna folkskolan eller ock styrker, att skolpligtigheten eljest upphört. Hvad sälunda föreskrifvits i fråga om inhemtadt visst kunskapsmått såsom vilkor för minderårigs användande i arbete, hvarom ofvan sägs, må dock icke utgöra hinder för minderårigs användande i dylikt arbete under ferietid.

Innan minderårig må i sådant arbete antagas, skall hvarje gång medelst läkarebetyg styrkas, att den minderårige icke till följd af sjuklighet eller kroppslig svaghet kan anses af det ifrågavarande arbetet komma att lida men.

Det äligger yrkesidkare att under den tid, minderårig är i yrkesidkarens arbete anställd, hafva i förvar den minderåriges intyg om ålder och inhemtadt kunskapsmått äfvensom det i denna paragraf omförmälta läkarebetyg.

I fråga om denna paragraf hade dels herrar *Berg* och *Hammarlund*, dels herr *Wallis* i ofvan omförmälta af dem afgifna motioner hemställt,

att åldersbestämmelsen ändrades från tolf till tretton år; samt att medgifvandet, att minderårig i visst fall må användas till arbete under ferietid, inskränktes till: ferietid, som infaller under månaderna juni, juli och augusti.

Reservation mot utskottets hemställan i denna del hade vid paragrafen afgifvits af herrar *Zetterstrand*, *Jansson* i *Djursätra* och *Grundell*, hvilka ansett, att paragrafen bort erhålla följande lydelse:

Till arbete i industrielt yrke må minderårig användas allenast under vilkor:

a) att han fyllt 13 år och antingen, efter att hafva genomgått fullständig lärokurs, erhållit afgangsbetyg från folkskolan eller, efter inhemtande af ett ringare kunskapsmått, erhållit behörigt tillstånd att lemna folkskolan eller ock styrker, att skolpligtigheten eljest upphört; eller

b) att han fyllt 12 år och, efter att hafva genomgått fullständig lärokurs, erhållit afgangsbetyg från folkskolan.

Hvad sålunda föreskrifvits i fråga om inhemtadt visst kunskapsmått såsom vilkor för minderårigs användande i arbete, hvarom ofvan sägs, må dock icke utgöra hinder för att minderårig efter uppnådda tolf års ålder användes i dylikt arbete under ferietid om inalles högst fyra månader om året.

Innan minderårig må i sådant arbete antagas, skall hvarje gång medelst läkarebetyg styrkas, att den minderårige icke till följd af sjuklighet eller kroppslig svaghet kan anses af det ifrågavarande arbetet komma att lida men.

Det åligger yrkesidkare att under den tid, minderårig är i yrkesidkarens arbete anställd, hafva i förvar den minderåriges intyg om ålder och inhemtadt kunskapsmått äfvensom det i denna paragraf omfördälda läkarebetyg.

Sedan herr vice talmannen låtit uppläsa paragrafen, anförde

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet von Krusenstjerna: Vi äro nu inne på den paragraf, med afseende å hvilken under öfverläggningen önsknings uttalats om ändring i den af Kongl. Maj:t föreslagna, af utskottet tillstyrka lydelsen.

Jag kan ju ej annat än egna uttalandena från representanter för skolan allt erkännande. De äro ju dikterade af det varmaste intresse för de i bokstafvig mening små i samhället. Men då jag i allt fall icke kan biträda det yrkande, som från den sidan framställts, har det sin grund deri, att enligt min uppfattning bör bredvid de af dem framhållna synpunkterna såsom grundläggande för lagstiftningen i denna fråga äfven läggas en annan synpunkt. Herr Wallis talade om striden mellan fabriksägare och skolmän om dessa tolfåringar. Det är icke den striden, om den nu skulle existera, som regeringen har fäst sig vid i denna del, utan det är, vill jag säga, striden mellan sysselsättning och sysslolöshet. Det är den synpunkten, som det är nödvändigt att fästa allt afseende vid, att lagstiftningen icke får anordna det så, att det finnes en tidpunkt, då det rent af skulle vara omöjligt för barn att få arbete uti industriellt yrke, äfven om sådant arbete erbjuder sig. Såsom både i statsrådsprotokollet och utskottets betänkande framhållits, bör det ej finnas något mellanrum mellan den tid, då skoltvånget upphör, och den tid, då möjlighet af inträde i arbetet eger rum. Det är denna omständighet, att vår nuvarande skollagstiftning är så ordnad, att skolpligtigheten i medeltal upphör vid 12½ år, som föranledt mig att — med frånträdande af en uppfattning jag en gång i denna kammare uttalat, men hvilken jag vid granskning just af skolstadgans bestämmelser fann mig ej kunna vidblifva — tillstyrka Kongl. Maj:t att sätta minimiåldern till 12 år, alltid med den i förslaget angifna förutsättningen, att skolpligtigheten skall hafva upphört.

Men då jag säger, att jag gifver allt erkännande åt målsmännen för skolan i hvad de i detta fall sagt, kan jag deremot icke alls följa dem, när de, såsom äfven en af motionärerna här i dag, vilja fram-

Ang. minder-
åriges och
qvinnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.
(Forts.)

hålla från de stora industriidkarnes sida ett visst sträfvande att rent af förrycka skolordningen i syfte att få barnen tidigare in i arbetet. En sådan sats kan man ju alltid ställa upp såsom möjlig, och jag vill ej bestrida, att den kan ega eller hafva egt tillämplighet i afseende på andra länder. Men det säger jag, att den erfarenhet jag åtminstone haft af Sveriges större industriidkare gör, att jag ej kan följa motionärerna i denna del. Det är nog sant, att storindustrien, som i och för sig är något godt, har likasom allt, hvilket vunnit en större utveckling, äfven något ondt med sig, och att åtskilliga olägenheter äro förenade med densamma. Men att våra svenska industriidkare skulle visa ett sådant sinne-lag, det vågar jag för min del bestämt bestrida. Jag tror tvärtom, och jag är viss på, att representanterna för de stora industristäderna skola kunna vitsorda det, att industriidkarne här i landet långt ifrån att handla i motsatt riktning snarare sträfva efter att för hos dem anstälde arbetare och barn ordna det så väl som möjligt.

Det är för öfrigt, mina herrar, tror jag, icke så, att vår folkskolestadga saknar alla garantier, i händelse nyss antydda sträfvande skulle söka göra sig gällande. Enligt nämnda stadgas 48 § medgifves tidigare afgång från folkskolan endast i den ordning, som det för hvarje skoldistrikt utfärdade reglemente bestämmer. Och detta reglemente fastställes af domkapitlet, det är ju godt och väl. Men, hvad som är ännu vigtigare härvidlag, fastställelsen sker först efter folkskoleinspektörens hörande. Det torde därför icke vara så lätt, äfven om någon inom kommunen skulle vilja det, att sätta en sådan önskan i verket.

Nu kan jag medgifva, att denna bestämmelse i 48 §, att barn för fattigdom kunna, om förhållandena dertill föranleda, varda befriade från skolan, när de genomgått minimikursen, att denna bestämmelse kan hos barnens målsmän framkalla önskan om befrielse för barnen, när tillfälle till arbete för dem yppar sig. Det kan ju inträffa och har antagligen inträffat. Det visar sig dock af de statistiska uppgifter, som jag fått, att de fall, der barn på sådan grund lemnat skolan, blifvit allt färre och att de i förhållande till de fall, då de lemnat skolan först efter fullständigt avslutad skolgång, äro relativt få. Men äfven om det någon gång inträffar, att barn på detta sätt få lemna skolan tidigare, än önskligt varit, så står ju å andra sidan den rena obillighet, som utskottet också framhållit, att barn, som af verklig fattigdom måst lemna skolan, skulle, om tillfälle till arbete erbjöde sig, hindras att få begagna sig deraf.

Och märken väl, mina herrar, det gäller alltid i detta fall, att den sanitära synpunkten skall tillgodoses, att barnen icke få anställas i arbete, med mindre det finnes läkareintyg på, att de icke i följd af sjukdom eller kroppslig svaghet kunna anses af arbetet lida men.

Om nu under motionärernas yrkande om fyllda 13 år såsom åldersgräns ligger det ganska lofliga sträfvandet att komma derhän, att vi få obligatoriskt skoltvång till och med 13 års ålder, är det möjligt, att detta kan vara en ganska god sak. Jag tror dock, att denna fråga ännu icke är utredd. Och i alla händelser är det väl icke på detta lagstiftningsområde, som en utredning deraf skall ske. Blir det åter på den andra vägen, inom skollagstiftningens område, bestämt, att

den obligatoriska skolgången skall utsträckas till fyllda 13 år, ja, då följer ju denna lag derefter genom bestämmelsen, att ett vilkor för minderårigs inträde i industriellt yrke är, att han genomgått fullständig skolkurs.

Ang. minderåriges och kvinnors arbete i industriellt yrke.

(Forts.)

När nu — jag upprepar det — detta Kongl. Maj:ts af utskottet godkända förslag är byggt på de tre grundsatserna: att inträde i industriellt yrke icke får ega rum, så länge skolpligten fortfar, att inträde i industriellt yrke icke får ega rum, så vida icke barnet genom läkarebetyg styrkt sig icke af arbetet lida men, och slutligen att inträde i industriellt yrke skall kunna ega rum, så snart skolpligten upphört och så snart barnet icke lider men, när dessa tre grundsatser äro uppehållna i förslaget, synes mig förslaget vara af den beskaffenhet, att det borde bifallas, hvarom jag, herr talman, tillåter mig att framställa yrkande.

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Det föreliggande förslaget låter sig betraktas ur flera synpunkter. Hvad angår den hygieniska sidan af saken, så ligger den alldeles utanför min kompetens att bedöma och torde icke heller behöfva vidare upptagas, enär den redan blifvit så grundligt skärskådad.

En annan synpunkt, hvarifrån detta förslag kan och bör ses, är den, att det stora flertalet af de ifrågavarande barnen skall i framtiden blifva kroppsarbetare. Det lär icke af den, som har erfarenhet af lifvet, nekas, att detta är något högst betydelsefullt och behjertansvärdt. Det är obestriddligen viktigt för den, som skall lefva af sina händers arbete, att han får vana dervid och kärlek derull. Frågan är blott, huru denna vana och kärlek skola vinnas. Sjelf har jag under hela den tid, jag tagit befattning med folkskolan — och det är icke få år — städse lifligt nitälskat för, att slöjdundervisningen der måtte tillgodoses och utvecklas, samt att barnen jemväl måtte få tid öfrig från skolarbetet att i hemmen biträda sina föräldrar, ja, att de måtte få tillfälle, särskildt under ferierna, att komma in i sådan verksamhet, som kunde gifva dem känslan af att i någon mån bidraga till sitt och de sinas uppehälle. Och då nu på sista tiden arbetsstugor begynt upprättas på många orter för att bereda vanvårdade barn ersättning för hvad de i sitt hem sakna, har jag också med glädje sett detta menniskovänliga företag i samma riktning vinna framgång. Jag tror tillika, att det är en sak af alldeles utomordentlig vigt, som herr statsrådet och chefen för civildepartementet framhållit, att det icke må finnas någon mellantid för de minderåriga mellan lemmandet af skolan och den tidpunkt, då de komma i en nyttig verksamhet, som tager deras krafter i fullt anspråk, ehuru det är ganska tvifvelaktigt, huru vida fabriksarbetet strax lämpar sig dertill.

Med alla dessa erkännanden, som jag af hjertat gör, med hänsyn till det tidiga kroppsarbetets betydelse nammeligen för folkets barn, skriker jag vidare till att taga i betraktande en annan synpunkt, som synes mig icke mindre värd att beaktas, nemligen behovet af ett andligt underlag för allt kroppsarbete. Vid den täflan, som i våra dagar pågår mellan tysk och engelsk industri, har denna sanning blifvit alltmer insedd och erkänd. Och i en tid sådan som den när-

Ang. minder-
åriges och
qvinners ar-
bete i indu-
striell yrke.
(Forts.)

varande, då utilism och materialism hota att taga öfverhanden. är det jemväl för det andliga lifvets egen skull angeläget, att man icke alltför tidigt bryter af folkskolans fostran, som har till uppgift att gifva barnet känsla af sitt menckliga värde, lära det inse betydelsen af att lefva såsom en menniska och derigenom öppna för detsamma glädjekällor af ideel art, som icke kunna genom några senare yrkesskolor beredas dem. Detta sista är en synpunkt, som jag fruktar, att man lagt alltför liten vikt vid, i synnerhet när man tänker på, att barnet fostras för lifvet: menniskan behöfver lifsglädje. Icke blott under barndoms- och ungdomsåren, utan allt framgent är det detta, som skänker spännkraft och styrka att kunna arbeta rätt. Jag tror också, att för utvecklingen af den äldaste af alla rent menckliga känslor, fosterlandskärleken, det är af hög vikt, att barnen icke alltför tidigt lemna skolan, der de få en sant humanitär utbildning, hvarigenom de lära sig att sätta rätt värde på — företrädesvis medelst studium af modersmälet och historien — den oskattbara lyckan i att hafva ett fosterland att älska, att lefva och verka för, ja, att känna *glädje* vid att göra uppoffringar för det.

Jag fortgår nu till den synpunkt, som är för mig — jag må gerna säga det rent ut — den viktigaste, och som här endast i förbigående blifvit behandlad, nemligen den, att i den nya folkskolestadgan, som väl icke öfver hufvud innebär så synnerligen stora ändringar i förhållande till hvad förut gällt, men just på den punkt, hvarom här är fråga, eller der skolstadgan och denna lag beröra hvarandra, ganska betydande, att — säger jag — fattigmans barns likställighet med den burgnare klassens barn bland allmogen hotas. Det har dock i gamla tider varit Sveriges ära och storhet att hafva gjort tillträdet till bildningen lika för alla, oafsedt om man var fattig eller rik. Intill den sista tiden har man ju också med hänsyn till den högre bildning, som vid de allmänna läroverken bibringas landets ungdom, velat göra tillträdet härtill så fritt som möjligt, på det äfven fattiga gossar, som vore begåfvade, skulle der kunna komma fram — något, som jag anser vara lika lyckligt, som det vore godt, om man lade märke till den erfarenhet, som en talare nyss från denna plats framlade: att ynglingar der intagas, hvilka endast genom sin samhällsställning synas hänvisade att gå den s. k. lärda vägen, men alls icke genom sin begåfning. Det vore godt, om allt mer den grundsatsen gjorde sig gällande, att det är de olika gåfvorna, som hänvisa hvar och en till hans rätta verksamhetsområde, och att hvarje verksamhet är lika stor och hedrande, blott den fylles väl.

På folkskolans område råder ett motsvarigt förhållande mellan dem, som stanna vid den mindre kurs, som i 48 § af folkskolestadgan omtalas och vanligen benämnes minimikursen, och dem, som genomgå den fullständiga kurs, hvarom 47 § af samma stadga handlar. Herr statsrådet och chefen för civilepartementet har uttalat såsom en honom meddelad erfarenhet, att antalet fall, då man begagnat sig af förstnämnda paragraf, har efter hand aftagit. Jag vet också, att så varit förhållandet intill sista tiden. Men erfarenheten har vänt sig, sedan folkskolestadgan i sin nya form kommit ut, hvarigenom folket fått visshet om målmäns rätt att göra fattigdom till afgörande grund för barnens utträde ur skolan vid tidigare ålder och vid ringare kunskaps-

mått än de normala. Allt intill dess, d. v. s. för ett par år sedan, var man temligen oviss om den saken bland både menigheter och myndigheter. I första rummet folkskoleinspektörerna, dernäst skolråden och slutligen domkapitlen gjorde då sitt bästa för att göra gällande den uppfattningen, att man borde icke låta någon stanna vid 48 §:s kurs, minimikursen, med mindre än att det antingen föreläge bristande begåfning — då saken sade sig sjelf — eller ock kommunen icke kunde eller icke ville, nog af, nekade att bereda de nödiga medlen, för att barnet måtte, trots föräldrarnes fattigdom, tillstädjas att vinna den högre bildningsgrad, hvartill dess begåfning hänvisade. Herrarne torde nemligen veta, att i 49 § omedelbart efter de båda af mig citerade paragraferna säges, att der föräldrar eller målsmän icke ega tillgång att bekosta barnens kläder och underhall vid skolan, böra de genom församlingens fattigvård härutinnan understödjas; och det är endast när kommunen icke har förmåga härtill, som man maste böja sig under förhållandenas tvingande magt.

Jag ber få meddela kammararen ett exempel, som bevisar, huru folkskolestadgan numera i detta afseende äfven på högsta ort tolkas och hvad vi således hafva att för framtiden härutinnan vänta. För en ännu icke tolfårig gosse anhöll hans moder, en ogift qvinna med flera barn, vid vårterminens slut 1897 om befrielse från folkskolan i Visby jemlikt folkskolestadgans § 48. Denna anhållan blef af skolrådet afslagen, emedan, enligt hvad vederbörande lärare upplyste, gossen egde den för inbemtande af folkskolans fullständiga lärokurs erforderliga begåfning och tillfälle gafs att genom fattigvårdens försorg bereda honom det nödiga underhållet, till dess han ordentligt afslutat sin skolgång. Vid skolans öppnande den 1 september uteblef det oakadt gossen, hvilket efter flera fåfånga försök att med godo komma till rätta med den oeffterrätliga modern föranledt skolrådet att vidtaga de i skolstadgans § 51 föreskrifna tvångsåtgärder. Hos Konungens befallningshafvande begärde således skolrådet den 18 derpå följande oktober handräckning för att få gossen från sin moder skild och å stadens mycket väl anordnade fattigvårdsinrättning intagen eller i passand-familj inackorderad. Efter utförliga förhandlingar mellan Konungens befallningshafvande, skolstyrelsen och den näringsidkare, en bryggare, hos hvilken gossen fått anställning, resolverade emellertid förstnämnda myndighet den 10 december samma år, att den begärda handräckningen icke kunde meddelas. Stöd för denna sin vägran fann sig länsstyrelsen ega i § 7 af kongl. förordningen angående minderåriges användande i arbete vid fabrik och annan handtering. Dertill kom, att gossen dagen före sagda resolutions afgifvande inskrifvits i stadens lägre tekniska skola, hvarest likväl ingen undervisning meddelas i de ämnen, i hvilka gossen bäst behöfde att förkofra sig. Skolrådet öfverklagade utslaget och fick besvärshänvisning till kammarrätten, der ärendet låg afgjort under hela det följande året. Under tiden blef gossen allt äldre och kom in i sina nya sysslor. Skolrådet, som hade sig bekant, att kammarrätten var så öfverlupen af göromål, att man icke egde utsigt att på flera år få detta ärende afgjort, gick vid årets slut in till justitiekanslern och begärde hjälp. Först den 5 april 1899 inkom till folkskoleexpeditionen kongl. kammarrättens den 8 februari

*Ang. minder-
åriges och
qvinnors ar-
bete i indu-
strielt yrke.*
(Forts.)

Ang. minder-
åriges och
quinnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.

(Forts.)

samma år dagtecknade resolution, som innehöll, att, då sagda domstol icke funnit besvären afse ett ämne, hvarmed det tillkomme kammar-rätten att taga befattning, den meddelade besvärshänvisningen blifvit af densamma undanröjd. Der stodo vi nu lika när, sedan gossen varit inemot två år olofligt borta ifrån skolan. Att vidare yrka på gossens återgång till skolarbetet var uppenbarligen icke värdt, men skolrådet beslöt icke dess mindre, för att få sjelfva saken utredd och principen klargjord, att begära ny besvärshänvisning och fullfölja målet, med angifvande af detta syfte. Det blef sålunda Kongl. Maj:t beskärmt att den 16 juni sistlidet ar i nåder förklara sig icke hafva funnit de under-dåniga besvären förtjena afseende; hvarigenom torde vara genom ett prejudikat — hvad värde nu ett sådant kan hafva — ådagalagdt, att fattigdom i ett hem numera berättigar målsman, eho han eller hon vara må, att taga barnen från skolan och sätta dem i annan syssel-sättning, så snart de ernått det i skolstadgan omtalade minsta kunskaps-måttet.

Nu kunde man emellertid tycka, som om saken blefve hulpen dermed, att, såsom här i utlåtandet anføres, genom denna nya lag de fordringar höjdes, som man satte på barnens kunskapsmått, för att de skulle få egna sig åt fabriksarbete. I nu gällande förordning fordras nemligen endast »det för afgang från folkskolan stadgade minsta kunskapsmått». Här deremot bestämmes det erforderliga kunskaps-måttet på tre sätt, antingen 1) genom efter genomgången fullständig lärokurs erhållet afgangsbetyg från folkskolan eller 2) genom efter inhemtande af ett ringare kunskapsmått erhållet tillstånd att lemna skolan eller 3) genom styrkande, att skolpligtigheten eljest upphört. Men denna förmenta hjälp är blott och bart ett sken och ingen verk-lighet, då, såsom nyss nämndes, i den nya folk-skolestadgan med långt större bestämdhet än förut angifvits, att fattigdom i och för sig är ett tillräckligt skäl för att barnet skall kunna få afgå med det lägre kunskapsmåttet, något, som jemväl i föreliggande utlåtande upprepade gånger från skilda myndigheter göres gällande såsom ett obestriddigt faktum.

Under sådana förhållanden kan jag icke finna annat, än att svenska folkets dyrbaraste rättighet är hotad, den nemligen, att den fattiges barn i fråga om undervisningen skola vara likställda med de lyckligare lottades bland menige man — ty äfven der inom finnes obestriddigen en skillnad mellan lägre och högre stående. Denna det svenska folkets förmånsrätt framför de flesta andra folk, för hvilken vi gjort så stora offer, vi och våra fäder, jag menar tillfälle för äfven de allra ringaste bland vårt folk att låta barnen få utveckla sina gåfvor, hvar helst sådana finnas för handen. Jag fruktar, att, om denna lag blir antagen, sådan likställighet i ganska många fall icke mer kommer att ega rum. Ty det kan icke nekas, att de fattigastes barn ofta hindras, just af föräldrarnes armod hindras att komma in i skolan så tidigt och då fullfölja sina studier så ordentligt, att vid en ålder af 12 à 13 år de hunnit inhemta lika mycket som barnen till de mera lyckligt lottade inom allmogen vid samma åldersmått. När nu dessa fattiga barn kanske redan vid 12 års ålder få ett tillfälle sig erbjudet att vinna anställ-ning i en fabrik, så slitas de loss icke blott från folkskolan, der de

bort och kunnat få den fullständiga lärokursen sig bibringad, utan jemväl från de former af kroppsarbete, om hvilka jag nyss talat såsom för den åldern mer passande vid sidan af deras andliga fostran. Barnens hela själsrigtning blir ofta derigenom en annan, och rika gåfvor kunna på sådant sätt blifva i förtid qväfda. Många framstående och betydande män ibland oss hafva utgått från de ringaste hemmen just på grund af den lagstiftning, som vi förut haft, men sannolikt lär, derest denna lagbestämmelse blir antagen, förhållandet efter hand blifva ett annat, hvaraf vi hvarken skulle hafva verklig fördel eller heder.

Ang. minder-
åriges och
geinnors ar-
bete i indus-
trielt yrke.

(Forts.)

Vid ett betydelsefullt tillfälle i engelska parlamentet utslungades af en bland Englands störste statsmän ett ord, som satt en outplånlig fläck på hans minne: »Tagen barnen!» Det var vid en tidpunkt, då landets industri var som svårast hotad. Jag tillåter mig att i detta ögonblick vända om satsen och tillropa eder, svenska folkets representanter: »Rädden våra barn!» Äfven vi befinna oss nu i ett kritiskt läge. Jag har sagt, och jag upprepar det: materialism och utilism hota att taga öfverhand, och detta till skada icke blott för den andliga odlingen, utan, djupare sedt, jemväl för den rent ekonomiska, rent tilmiga kulturen, hvilken alltid måste hafva ett intellektuellt underlag.

Jag ber därför att få yrka bifall till den reservation, som blifvit afgifven af herrar Zetterstrand, Jansson och Grundell. Det sker icke därför, att jag icke i princip godkänner hvad utskottet säger och tillika herr statsrådet och chefen för civildepartementet nyss erinrat om, nemligen att det finnes ett annat lagstiftningsområde, på hvilket hjälpen lämpligare borde sökas, nemligen skollagstiftningens. Men när det icke föreligger något förslag i sådan väg, utan fastmer skollagstiftningen nyss har fastslagit bestämmelser i motsatt rigtning, så synes det mig vara riktigt, att vi begagna oss af den möjlighet, som — låt vara indirekt — här erbjuder sig för att söka i nagon mån minska den fara, som hotar landets ungdom, Sveriges framtidshopp.

Häruti instämde herrar *Hedin* i Stockholm, *Eriksson* i Elgered, *Nydal*, *Björck*, *Dahlstedt*, *Hansson* i Solberga, *Lundström*, *Persson* i Arboga, *Söderberg*, *Olofsson* i Ävik, *Eriksson* i Ahlberga och *Jansson* i Edsbäcken.

Herr Hammarlund: Herr talman! Den föregående talaren har på ett värtaligt sätt utvecklat skälen för, att denna kammare borde af de förslag, som här föreligga, taga det, som är för *barnen* förmånligast samt tillika har utsigt att kunna gå igenom, nemligen herr Zetterstrands m. fl. reservation vid nu föredragna paragraf.

Denna 2 § innehåller förslagets hjertpunkt. Det är här fråga om åldersbestämmelserna för inträde vid fabrik. Utskottet har föreslagit 12 år, under det i åtskilliga andra land, såsom Tyskland och England, 13 år är minimiåldern, och det i Danmark för närvarande föreligger ett förslag om att höja minimiåldern till 14 år.

Nu har utskottets förslag redan blifvit antaget af Första Kammaren. herr Zetterstrand har reserverat sig mot utskottets hemställan, och till denna reservation har den föregående talaren yrkat bifall. Jag har

Ang. minder-
 äriges och
 kvinnors ar-
 bete i indu-
 striellt yrke.
 (Forts.)

begärt ordet för att fästa uppmärksamheten vid, att om kammaren nu önskar framgång åt nämnda reservation, så få vi här i kammaren icke nöja oss med reservationen, utan gå ett litet steg längre, för att sedan som en frukt af sammanjemkningen erhålla det resultat, hvartill herr Zetterstrand och den föregående talaren önskade, att vi skulle komma.

Det är i två hänseenden, som jag då skulle önska ändring i reservationen och göra ett yrkande, som går något längre. Det ena gäller åldersbestämmelserna. Här hafva reservanterna föreslagit att sätta minimiåldern till 13 år, och jag tror också, att detta skulle vara det lyckligaste. Häremot har emellertid invändts, att det då kunde hända, att barnen finge en tid, under hvilken de nödgades gå sysslolösa. För min del tror jag icke, att så behöfde blifva fallet, ty om man satte minimiåldern till 13 år, så skulle nog myndigheterna hvar på sin ort sträfva att ordna folkskoleväsendet så, att barnen icke utskrefves förr än vid 13 år. Inträdet i skolan påskyndas nu ofta så, att barnen gå in redan vid 6½ års ålder, men om de icke gå in förr än vid 7 år, så komma de icke ut förr än vid 13.

Om man, såsom utskottet föreslår, skulle bestämma minimiåldern till 12 år, hvad blefve då resultatet? Jo, att man på åtskilliga håll skulle sträfva efter att släppa ut barnen, innan de genomgått fullständig folkskolekurs. Ty det är redan så, att den fullständiga kursen icke är genomgången vid 12 års ålder. Jag har i min hand några uppgifter från ett samhälle med ett så välordnad folkskoleväsen som Göteborg. Under de 5 senaste åren ha af dem, som från en af dervarande folkskolor utgått med fullständiga afgangsbetyg, mer än hälften varit fylda 13 år. Och går man till förhållandena i Stockholm, så finner man, att de barn, som genomgått den tolfte kursen, hvilken motsvarar folkskolans 4:de klass, äro i olika klasser i medeltal 12,6, 12,7 12,8 ja, ända till 12,9 år, d. v. s. så nära 13 år som möjligt. Jag tror således icke, att det är farligt att bestämma gränsen till 13 år, ty nog finnes det möjlighet för skolråden på de olika orterna att bereda barnen arbete, ett arbete för dem långt mera lämpligt än det, som frågan nu gäller.

Men om man nu håller så mycket på denna sak och anser den så betydelsefull, då kan man hjälpa det genom den bestämmelse, som herrar Zetterstrand m. fl. föreslagit i § 2, d. v. s. att trettonåringen får användas till arbete, men tolfåringen endast för den händelse, att han, efter att hafva genomgått fullständig lärokurs, erhållit afgangsbetyg från folkskolan.

Man säger, att det icke är meningen att på något sätt kringskära folkskolan. Nå väl, är detta icke meningen, då kan man icke hafva något emot att skriva i denna lag, att tolfåringar få anställas i arbete, endast om de, efter att hafva genomgått fullständig lärokurs, erhållit afgangsbetyg från folkskolan.

Men om kammaren vill komma till hvad herrar Zetterstrand m. fl. föreslagit, måste kammaren här taga någonting, som går längre, och alltså säga rent ut tretton år. Ett lämpligt medlingsförslag mellan tolf och tretton år blir då att taga herrar Zetterstrands m. fl. reservation, som innebär tretton år, men tolf år, om barnen hafva fullständigt afgangsbetyg från folkskolan.

På samma sätt är det i fråga om feriearbetet. Der har utskottet föreslagit och Första Kammaren beslutat, att barnen få användas under ferietiden alldeles obegränsadt; feriearbetet kan således utsträckas till 8 månader om året, medan skolarbetet endast blir 4 månader. Äfven här säger man, att det är icke meningen att skada folkskolan, och statsrådet och chefen för civildepartementet försäkrade nyss, att man från Sveriges industriidkare alldeles icke hade att frukta något anlopp mot folkskolan. Ja, om meningen icke är att förkorta undervisningstiden, så kan man väl icke hafva något emot, att man här i lagen uttryckligen säger, att arbetet under ferietid inskränkes till 4 månader om året, och att alltså skolan får 8 månader. Men vill man komma till detta, som herr Zetterstrand i sin reservation föreslagit, så maste man nu taga en något lägre siffra än 4 månader; och då kan man lämpligen hålla sig till 3 månader.

Ang. minder-
åriges och
qvinno-
ars ar-
bete i in-
dus-
trielt yrke.

(Forts.)

Jag föreställer mig, att en sammanjemkning på basis af herr Zetterstrands reservation skall hafva stor utsigt för sig. Och jag kan icke tänka mig, att från industriidkarnes sida skall uppställas något hinder mot densamma. I syfte att få denna reservation är det, som jag tillåter mig att hemställa, att första stycket i § 2 må erhålla följande ändrade lydelse:

»Till arbete i industrielt yrke må minderårig användas allenast under vilkor, att den minderårige fyllt tretton år och antingen, efter att hafva genomgått fullständig lärokurs, erhållit afgangsbetyg från folkskolan eller, efter inhemtande af ett ringare kunskapsmått, erhållit behörigt tillstånd att lemna folkskolan eller ock styrker, att skolpligtigheten eljest upphört. Hvad sålunda föreskrifvits i fråga om inhemtadt visst kunskapsmått såsom vilkor för minderårigs användande i arbete, hvarom ofvan sägs, må dock icke utgöra hinder för minderårigs användande i dylikt arbete under ferietid om in alles högst tre månader om året.»

I fall denna kamnare godkänner ett sådant ändringsförslag, tillkommer det lagutskottet att söka sammanjemka besluten i båda kamrarna, och jag föreställer mig, att såsom resultat af denna sammanjemkning skall framgå det förslag, som föreligger i herr Zetterstrands reservation på sid. 31.

Jag ber att få yrka bifall till det af mig framlagda förslaget.

Herr *Ernst Carlson* instämde häruti.

Herr *Göthberg*: Herr talman, mina herrar! Det är med mycken tvekan, jag begärt ordet i denna fråga, icke därför att jag är oviss om, hvilket förslag jag kommer att ansluta mig till, utan fastmera därför att jag kanske icke kan tillräckligt klart och tydligt motivera min åsigt, utan möjligen kan blifva missförstådd.

För min del, då jag närmare granskat detta förslag, i synnerhet hvad 2 § beträffar, har jag kommit till det resultat, att jag ämnar yrka bifall till utskottets förslag. Men, som sagdt, det beror på, att jag möjligen sett saken från en något annan synpunkt än de herrar, som här yttrat en annan mening. Jag förstår, att de af herrarne, som studerat det industriella lifvet i de stora städerna, måste hafva

Ang. minder-
 åriges och
 kvinnors ar-
 bete i indu-
 striellt yrke.
 (Forts.)

fått en annan åsigt om industriens, jag kan gerna säga, skadliga inflytande på befolkningen. Vi deremot på landet, om vi också tillhöra större industriella samhällen, hafva sett saken på annat sätt, beroende på, att industrien der bedrifves under väsentligt andra förhållanden än i städerna, och hafva därför kommit till något annat resultat. Jag för min del är mycket varmt intresserad af de humanitära reformer, som man på lagstiftningens område kan genomföra, synnerligast när det gäller att skydda de små i samhället; och jag är också varmt intresserad för hvad som kan göras för att utöfva en så noggrann kontroll som möjligt öfver, att de lagar och författningar, som blifvit antagna och skola tillämpas på industrien, må kunna tillämpas. Och med anledning häraf är det min åsigt, att, när det gäller minderåriges användande i fabriker, det vore en hufvudsak att se till, att de lagbestämmelser, som vi nu gå att besluta, kontrolleras på det noggrannaste.

Det är en väsentlig skilnad på dem, som arbeta på dessa stora fabriker i städerna och på landsbygden. Ty för det första är det ganska svårt att med afseende på dessa fabriker få en lagstiftning, som man kan säga är tjenlig för dessa minderåriga. Jag skulle därför för min del önska, att man i det hänseendet ville göra allt hvad göras kan för att befria dessa minderåriga, som arbeta i en fabrik, från den dåliga luft, för hvilken de blifva utsatta antingen på grund af arbetets beskaffenhet eller på grund af arbetets instängdhet. Men, mina herrar, förhållandet är, såsom sagdt, helt annat vid de större jernverken på landet. Der äro inga fabriker, utan verkstäder. Dessa verkstäder äro så beskaffade, att arbetet der inom blir ungefär detsamma som arbete ute i fria luften, ty dörrar och fönster stå öppna och luften spelar in öfverallt. Och jag menar, att det är en väsentlig skilnad mellan att arbeta på en sådan plats och i en fabrik.

Hvad jag fruktar, om man skall gå längre i den riktning, som motionärerna önska, det är, att man alltför mycket inkräktar på den enskildes frihet. Här har man yttrat sig dels från arbetarnes, från de minderåriges synpunkt, till deras försvar; det är herrar lärare, som fört denna talan, och jag säger för min del, att jag är tacksam för, att skollärarne äro intresserade för de minderåriga — jag är det också. — Å andra sidan har man yttrat sig från arbetsgifvarnes synpunkt. Jag skulle önska, att det jag kommer att säga får anses yttrat från de minderåriges föräldrar och malsmän. Förhållandet är nemligen sådant — jag har erfarenhet derom — att det icke är arbetsgifvarne, utan föräldrarne, som yrka på att få in de minderåriga i verken, och jag vet, att man har stor möda att hålla igen, der så behöfves, men jag vet också på samma gång, att då det gäller skolan och skolpligten, så behöfver man icke frukta, att industrien kommer att inkräkta på dess område, ty man anser som ett gifvet axiom, att när skolan börjar, skola de skolpligtiga sluta arbetet och in i skolan. Man har till och med gått derhän i den kommun, som jag tillhör, och der de största arbetsgifvarne hafva det mesta inflytandet, att man för de mindre bemedlade utsatt en viss aflöning per vecka för dessa barn, så att de få gifva upp för kommunen hvarje dag de äro i skolan och få en liten ersättning just för att uppmuntras att fortsätta i skolan.

Då jag ser på de olika förslagen, finner jag icke stor skillnad dem emellan. Utskottet föreslår åldern till tolf år med den restriktion, att barnet antingen, efter att ha genomgått fullständig lärokurs, erhållit afgangsbetyg från folkskolan eller, efter inhemtande af ett ringare kunskapsmått, erhållit behörigt tillstånd att lemna folkskolan. Der tillämpas 48 § i skolstadgan. Nu vill jag göra herrarne uppmärksamma på en sak, som ingen här nämnt något om. Först bör jag dock säga, att reservationen sätter åldern till 13 år, men sedan säger, att när minderårig fyllt 12 år och, efter att hafva genomgått fullständig lärokurs, erhållit afgangsbetyg från folkskolan, så tillåtes, att han får komma in i industriellt arbete. Hvad nu skillnaden mellan reservanternas och utskottets förslag beträffar, så består den deri, att utskottet låter 48 § i folkskolestadgan komma till användning, men reservanterna vilja icke tillämpa den. Hvad betyder det? Enligt mitt förmenande betyder det, att de barn, som äro mindre begåfvade, som hafva, såsom herr biskop von Schéele uttryckte sig, bristande begåfning, dessa barn skulle rent af tvingas att stanna i folkskolan ett år längre än de barn, som hafva större begåfning och kunna vid 12 års ålder icke hafva genomgått fullständig lärokurs — dem behåller man i skolan, tills de hafva fått afgangsbetyg. Jag skulle hålla med härom, om förhållandet vore sådant, att de någonsin kunna få fullt afgangsbetyg. Men det tror jag icke, utan jag tror, att de måste nöja sig med ett mindre kunskapsmått, och att det endast är en plåga för dem att tvingas att gå ytterligare ett år i skolan.

Det är denna synpunkt jag ber att få påpeka. Det är enligt mitt förmenande den enda skillnaden mellan utskottets och reservanternas förslag.

Jag började mitt anförande med att säga, att jag tänker rösta för utskottets förslag, jag är mycket rädd för att ingripa i den personliga friheten så långt, att man skulle säga: »I fan icke börja arbetet, förrän I ären 13 år.» Ty jag frågar er, mina herrar jordbrukare, hvad I skullen säga, om man stiftade en lag här, som sade: »Ni får icke låta er son arbeta vid er sida, förrän han är 13 år.» Förhållandena i synnerhet vid de platser jag nämnde äro alldeles enahanda. Jag skall nämna, hurudana förhållandena i allmänhet äro i hemmen på dessa större industriella platser på landsbygden. Hnsfadern går i arbete i verket. Han har sysselsättning der och arbetar hela dagen. Hemma har han kanske en familj på 7 à 8 barn. Husmodern har fullt göra med att hålla huset i ordning, att tillse, att mannen får hvad han behöfver, och att allt är i ordning i hemmet, som det bör vara. Tro herrarne då, att hon får tid öfrig att se till de tolfåriga barnen? Nej, visst icke, och hvad blir följden? Jo, att dessa tolfåringar, som icke äro i skolan och icke hafva arbete, drifva fåfänga omkring; man torde få se ända till 30 à 40 sådana, som gå utan sysselsättning. Huru tro herrarne, att det verkar i moraliskt afseende? Dessutom finnes en hel del ännu yngre barn, som springa ute och äro föremål för dessa tolfåringars undervisning. Om man vill se saken, sådan den verkligen förhåller sig, utan att taga hänsyn till, att det är opportunt att yrka på så hög ålder som möjligt, tror jag att, hvad

Ang. minderåriges och kvinnors arbete i industriellt yrke.

(Forts.)

Ang. minder-
åriges och
grvinnors ar-
bete i indu-
strielt yrke.

(Forts.)

det moraliska beträffar, ett bifall till utskottets förslag skulle icke verka skadligare än ett bifall till reservationen. Tvärtom! Här har förut erinrats om det ordet, att »arbetsamhet befordrar helsa och välstånd». Jag vill citera ett annat ord, som är fullt lika sant: »Fäfang gå lär mycket ondt». Då jag nu för min del yrkar bifall till utskottets förslag, gör jag det just på den grund jag här sökt angifva, nemligen att jag för ingen del önskar se dessa tolfåringar längre gå fäfanga. Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

I detta yttrande instämde herrar *Erickson* i Bjersby, *Zakrisson*, *Johansson* i Berga, *Bengtsson* i Häradsköp, *Petersson* i Dänningelanda, *Andersson* i Himmelsby, *Eriksson* i Lindehult, *Hultstein*, *Jönsson* i Mårarp, *Anderson* i Hasselbol, *Olsson* i Frösvi, *Åkerlund*, *Göransson*, *Hanson* i Berga, *Sandquist*, *Antonsson* och *Pettersson* i Tjärsta.

Härefter anförde

Herr Husberg: Då herr Hammarlund nyss framstälde ett yrkande, som till sjelfva sin form ungefär sammanstämde med den motion, han och herr Berg väckt, så skulle det väl vara naturligast, att den, som i likhet med mig anser, att andra paragrafen bör bifallas på sätt utskottet föreslagit, skulle ingå i ett bemötande af sjelfva det yrkande, som herr Hammarlund här gjorde. Men nu yttrade han sjelf, att det yrkande, han gjorde, framställdes egentligen för att vid eventuel skiljaktighet mellan båda kamrarne kunna få fram såsom resultat och såsom Riksdagens beslut det, som innefattas i herr Zetterstrands reservation. Då herr Hammarlund på detta sätt angaf sin nuvarande ställning till saken, följer deraf helt naturligt, att det riktigaste af mig, som önskar paragrafen bifallen sådan som den af utskottet föreslagits, blir att i någon mån upptaga till granskning herr Zetterstrands förslag — i hvilket för öfrigt äfven herr von Schéele instämde — och se till, huruvida det kan vara att föredraga framför utskottets. För min del tror jag, att det senare har företräde.

Som herrarne veta af utskottets betänkande och af hvad här i afton yttrats, skiljer sig herr Zetterstrands reservation icke i väsentlig mån från utskottets förslag. Herr Zetterstrand har nemligen i sin reservation upptagit den tanken, att barn skulle få anställas i industrielt yrke efter fyllda 12 år. Men han har allenast gjort den restriktion dervid, att sådana 12-åringar skulle få anställas i industrielt yrke, som genomgått fullständig skolkurs. Sådana barn åter, som på grund af 48 § skolstadgan lemnat skolan i en ålder mellan 12 och 13 år, skulle icke få öfvergå till yrket, förrän de fyllt 13 år. Jag kan icke neka, att detta förefaller mig såsom en ojemnhet och inkonsequens. Är det faktiskt, att, såsom skollagstiftningen för närvarande är, många barn gå ut ur skolan i åldern mellan 12 och 13 år med fullständigt afslutad skolkurs, och vill man tillåta dem att omedelbart gå in i industrielt yrke, är det väl egendomligt att förvägra de barn detta, som lemna skolan i åldern mellan 12 och 13 år med minimikursen och säga: Nej, ni få vänta, till dess ni fyllt 13 år. Man kan säga, att man genom

att uppställa den föreskriften skulle tvinga föräldrarna att hålla sina barn i skolan, till dess de fyllt 13 år, och hindra dessa att löpa ifrån skolan före nämnda ålder med minimikursen allena. Det är ju möjligt i enstaka fall. Men, mina herrar, vi få icke förbise, att det finnes en mängd barn, som lemna skolan i åldern mellan 12 och 13 år på grund af *verklig* fattigdom och icke blott föregifven, af tillfälliga, yttre anledningar föreburen fattigdom. Då är det en obillighet, synes det mig, att icke låta dessa barn, för hvilka fattigdomen är ett särskildt motiv, hvarför de borde komma in i arbete, ingå i ett industriellt yrke, medan man låter barn, som fått genomgå fullständig skolkurs och äro af för-mögnare hem, omedelbart ingå i yrket. Således, i den delen är, synes mig, utskottets förslag att föredraga.

*Ang. minder-
åriges och
quinnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.*
(Forts.)

Man kan såsom herr von Schéele säga, att 48 § i skolstadgan har genom den nya skolstadgan kommit i en tillämpning, som för fram-tiden icke blir lycklig och att detta i någon man kunde motverkas genom ett antagande af herr Zetterstrands förslag. Den framställning herr von Schéele gaf af 48 § skolstadgan och dess eventuella följder synes mig i hög grad behjertansvärd. Jag fick omedelbart det intrycket, att der måste något göras. Men jag tror icke, att rätta sättet är att göra så, att man *på omvägar* söker ävågabringa en ändring, utan i stället att direkt se till, huru på skollagstiftningens väg den bättre ordning kan vinnas, som anses önskvärd.

En annan skiljaktighet återstår mellan dem, nemligen angående ferietiden. Utskottets förslag talar i det afseendet blott om, att minder-åriga kunna få användning under ferietiden. Herr Zetterstrand föreslår in alles högst 4 månader, herr Hammarlund åter in alles högst 3 månadader af året, utan angifvande af hvilka månader det skulle vara. Den begränsningen förefaller mig dock rätt egendomlig. På många håll äro skolkurserna så anordnade, att läsetiden omfattar 4 månader, ferietiden 8. Der förhållandena äro sådana, nog är det väl der ganska egendomligt, om barnen skola få användas af denna ferietid i industriellt yrke allenast 3 eller 4 månader. Hvarför skola de ovilkorligen, om man för öfrigt medgifver deras användande under ferietiden, gå lediga så länge? Det är en ojämnhet och egendomlighet, som icke bör förefinnas. Man säger: tillåter man industrien att låta barn arbeta så mycket som möjligt under ferietiden, skall industrien söka drifva det derhän, att läsetiden blir så kort som möjligt, eller i regeln 4 månader, och ferietiden 8 månader. Då kommer jag åter till samma resonnement som förut: skall något sådant kunna tänkas inträffa, skall man icke bota det på omvägar genom bestämmelser i denna lag, utan i stället rigta sin uppmärksamhet direkt på de bestämmelser, som äro felaktiga, så att man genom skärpt garanti på folkskolelagstiftningens område undanrödjer sådana oegentligheter och olägenheter.

I anslutning till hvad jag här anfört och då jag föredrager utskottets förslag framför herr Zetterstrands, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till paragrafen, sådan den af utskottet är föreslagen.

Herrar *Sjöberg, Nilsson* i Skrafvelsjö och *Sandén* instämde häruti.

Ang. minder-
åriges och
qvinners ar-
bete i indu-
strielt yrke.
(Forts.)

Herr Biesèrt: Jag begärde ordet med anledning af hvad den ärade representanten för Konga härad yttrade rörande glasbruken, då nemligen ingen egentligen motsagt detta hans yttrande. Glasbruken kunna indelas i tre kategorier: fönster-, butelj- och småglasbruk. Jag har talat med representanter för de olika kategorierna. Beträffande fönsterglasbruken har jag fått det svaret, att de äro fullkomligt oberoende af barnarbetet; beträffande buteljglasbruken, att de visserligen icke äro fullt oberoende deraf, men i allt fall icke så beroende som småglasbruken. Angående dessa sistnämnda har man från många håll gjort gällande, att det är alldeles nödvändigt, att barn der börja vid rätt tidig ålder — man har till och med talat om 10 års ålder. Jag har emellertid af fullt trovärdig person, nemligen en framstående ledamot af Första Kammaren, låtit mig berättas, att ledaren af ett bland vårt lands största och förnämsta småglasbruk — både i fråga om kvantiteten och kvaliteten ett af de förnämsta — förklarat, att det ej finnes någon svårighet, om man vill, att ordna arbetet äfven vid småglasbruken, på hvilket man ställer stora fordringar, så att man kan undvara de yngre barnens arbete; man kan väl låta dem börja något senare. Jag är sjelf icke fackman på glasbruksindustriens område, men har sökt i det fallet sätta mig in i förhållandena. Särskildt på grund af nyssnämnda yttrande har jag funnit mig föranlåten att icke med hänsyn till glasbruken motsätta mig en höjning af åldern från 12 till 13 år.

Den ärade talaren på stockholmsbänken sade, att kroppsarbetet ej är eller åtminstone ej behöfver vara så ansträngande som det bokliga arbetet. Jag skulle gifva honom rätt deri, så vidt det vore fråga om verkligt kroppsarbete ute i det fria och under sunda förhållanden. Dess värre är det icke förhållandet, snarare tvärtom. Såsom industrien utvecklats sig på senare tider, är det icke sjelfva kroppsarbetet, som är ansträngande för barnen, utan andra omständigheter. Ofta blifva de satta att vakta en maskin och blifva derigenom en del af denna maskin. Sjelfva arbetet består icke så mycket i ansträngning af muskelkraften, utan fastmera i en intensiv påpasslighet, så att maskinen icke stannar eller krånglar. Detta arbete är i hög grad förslöande och förslappande och hindrar ovilkorligen barnen i deras utveckling, och den lifsglädje, som den ärade representanten från Visby så varmt talade om och som bör finnas hos hvarje barn, måste under sådana förhållanden stäckas.

Äfven om det är fråga om något mera kroppsligt arbete, kunna förhållandena inom en fabrik vara till följd af arbetets natur sådana, att den luft, som finnes der inne, äfven med god ventilation icke är helsosam för barnen. Förhållandena kunna vara sådana, att yrkesinspektören icke anser sig böra eller kunna ingripa, men det skadliga inflytandet kan ändå finnas der och yppa sig, om också icke under den närmaste tiden, likväl längre fram.

Kunde någon garantera mig, att det endast blefve kroppsligt och sundt arbete, som dessa barn skulle komma i, när de lemna folkskolan och äro tolf år, skulle jag för min del icke hafva något emot en tolfårsgräns, men det är farhågorna för motsatsen, som göra mig mera benägen för denna gräns' höjande till tretton år.

Herr Göthberg relaterade något litet förhållandena på landet. Jag skulle vilja säga, att han relaterade förhållandena vid Uddeholms aktie-

bolag, ty det finnes många fabriker på landet, icke minst inom vår egen provins — som han uttryckte sig — i hvilka fabriker arbetet sker i slutna lokaler med mer eller mindre dålig luft. Dess värre har jag sjelf sådana fabriker, och jag skulle icke vilja se, att barn på tolf år komme in der, icke heller barn på tretton eller fjorton år, och i vissa afdelningar icke ens femton- eller sextouåringar, till följd af det arbete och den luft, som der råder, ehuru jag är fullt öfvertygad om, att förhållandena der icke äro så dåliga, att yrkesinspektören skulle anse sig hafva rättighet att ingripa.

*Ang. minder-
åriges och
quinnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.*

(Forts.)

Herr Göthberg frågade, hvad jordbrukarne skulle säga, om deras barn icke finge börja arbeta förr än vid tretton års ålder. Ja, dessa barn få ju mycket tidigare börja att hjelpa till ute på åker och äng än med det ena och än med det andra, men detta arbete kan icke vara annat än nyttigt och helsosamt, emedan det sker under de mest gynsamma hygieniska förhållanden, nemligen ute i friska luften.

Herr Göthberg nämnde vidare, att barn, som äro mindre begåfvade och därför aldrig kunna afsluta folkskolan, skulle komma att lida en orättvisa derigenom, att de icke kunna komma in i något industriellt yrke. Om dessa gäller hvad jag sagt: kunna de komma in i sådant arbete, som icke vore menligt för deras helsa, har jag ingenting deremot. Men jag är rädd för, att de, om industrien skall utveckla sig som den hittills gjort, komma in i detta skadliga arbete, som det ju är meningen att med denna lag förhindra. Det kanske kunde vara lämpligt, att lagutskottet vid uppgörande af sammanjemkningsförslag toge denna synpunkt i betraktande och möjligtvis inflickade någon mening om dessa mindre begåfvade barn.

Af hvad jag anfört framgår, att jag är benägen för att höja åldersgränsen till tretton år, och jag ville helst ansluta mig till herr Zetterstrands m. fl. reservation i det fallet, därför att jag anser, att de barn, som genomgått fullständig lärokurs vid tolf års ålder, icke böra gå sysslösa eu tid, innan de komma in i industriellt arbete, men som naturligtvis ett förslag i den vägen icke kan hafva utsigt till framgång, då Första Kammaren icke har fattat något sådant beslut, ber jag att få instämma i herr Hammarlunds yrkande.

Herrar *Styrlander* och *K. G. Karlsson* i Göteborg förenade sig med herr Biesert.

Herr Liljeholm: I likhet med en talare på stockholmsbänken använde jag en del af påskferierna för att sätta mig in i föreliggande fråga. Vid mitt besök i Göteborg uppmanade jag medlemmar af en skolförening derstädes att uttala sig rörande denna sak, och jag har här i min hand sammanfattningen af nämnda förenings åsigt rörande denna fråga. Då ifrågavarande uttalande åberopats af tvenne föregående talare, skall jag icke trötta kammaren vidare med att redogöra för dess innehåll. Jag vill endast något litet fästa mig vid några deri förekommande siffror.

Af de från skolan afgangna äro nära 50 procent fyllda tretton år, 38 procent äro mellan tolf och ett halft och tretton år, endast 11 procent hafva lägre ålder. Men hvarifrån komma dessa 11 procent, då

Ang. minder-
åriges och
quinnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.
(Forts.)

skolkursen är sex år? Jag skall söka gifva en förklaring derpå. I Göteborg eger inskrifningen rum i juni månad, och dervid få de barn skrivas in, som under det året fylla sju år. Men det finnes ett tilllägg, som säger, att barn, som fylla sex år, t. ex. före första juli, också kunna få skrivas in, men det måste ske med en viss urskilning, i det de, som skrivas in barnen, skola tillse, att de äro starka och friska, hvarför ock dessa barn måste närvara vid inskrifningen, hvilket icke är förhållandet med de andra; vidare är det vilkoret stadgadt, att när en lärarinna vid småskolan finner ett sådant barn för svagt, skall hon derom göra anmälan, så att barnet får sluta sin skolgång och återvända till hemmet. Der ha vi de 11 procent, som äro yngre än tolf och ett halft år, när de sedan sluta skolan.

Men om de fylla sju år samma år, som de börja skolan, så är det lätt uträknadt, att när de afgå från skolan, äro de i genomsnitt tretton år gamla. Men om det nu är några barn, som afgå, innan de fyllt tretton år, så kan man fråga, om det icke finnes någon användning i samhället för dem, utan att de behöfva inrangeras under denna lag. Jo, det finnes användning för dem i handtverkerier, i handel och i andra näringar, så att det behöfver icke för dem uppstå någon farlig mellantid af sysslolöshet, såsom jag hört från flera håll här i afton. Jag tror icke, att det är något att sörja öfver, att de icke få komma in på en fabrik, ty de kunna få en lämplig sysselsättning på annat område än industriens.

Mitt yrkande skulle alltså blifva, att i stället för tolf år här skulle sättas tretton år. Jag har känt mig tilltalad af herrar Zetterstrands, Janssons och Grundells reservation, men jag har af lagutskottets vice ordförande hört, att den icke skulle vara till formen så alldeles riktig, hvadan jag måste ansluta mig till herr Hammarlunds yrkande.

En föregående talare har här i dag följt det yttrandet, att man har inga faktiska bevis för att barn skadat sin helse i industriens tjänst. Jag får upprigtigt erkänna, att detta uttalande förvånade mig, ty jag har knappast hört något starkare. Under de snart trettio år, som jag tjenstgjort vid Göteborgs folkskolor, vistades jag några år såsom lärare i en skola i en af stadens utkanter. Det var den lärarikaste tiden under mitt lif som folkskolelärare. Barnens antal var mycket litet, så att jag kunde följa dem icke blott i skolan, utan äfven, så att säga, till och ifrån skolan; jag kunde se dem i deras hem tillsammans med föräldrarne, jag kunde med ett ord lära känna dem i lifvets alla förhållanden. Efter att hafva genomgått skolan, gingo barnen dels till fabriksarbete, dels till jordbruksarbete. Sedan barnen afgått från »dag-skolan», voro de pligtiga att besöka aftonskolan 6 timmar i veckan, hvadan jag fortfarande var i tillfälle att följa dem och se deras anlag. Och jag kan försäkra herr Göthberg, att jag genom mina iakttagelser kom till den slutsatsen, att mellan fabriksarbete och jordbruksarbete icke finnas några jämförelsepunkter. Jag skall såsom ett belysande exempel taga en familj, som bodde i närheten af skolan, med fyra barn, två gossar och två flickor. De båda flickorna och den ena gossen togo arbete på en fabrik, den andra gossen egnade sig åt trädgårdsarbete. De tre, som arbetade på fabriken, angrepos af lungdot och dogo alla

i unga år, då deremot den, som sysslade med trädgårdsarbete, visade tydliga tecken på helsa och välstånd.

Jag instämmer i herr Hammarlunds yrkande.

*Ang. minder-
åriges och
qvinners ar-
bete i indu-
striell yrke.*

(Forts.)

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Det torde icke kunna förnekas, att det nu föreliggande lagförslaget i åtskilliga hänseenden för många ter sig mindre tillfresställande. Detta hindrar emellertid icke, att jag känner mig manad att uttrycka ett upprigtigt tack till herr statsrådet och chefen för civildepartementet, därför att han under sådana ovanligt brydsamma omständigheter, som han haft att kämpa med, har kunnat framlägga ett så pass moderat förslag som det ifrågakvarande. Jag tror, att vi alla kunna vara ense om, att detta förslag i stort sedt är ojemförligt bättre än den lagstiftning, vi nu i detta hänseende hafva. På grund af den uppfattning, som jag sålunda hyser, har jag icke rimligtvis ansett mig kunna inom utskottet framställa några yrkanden eller understödja några förslag, som jag trodde skulle kunna leda derhän, att förslaget i dess helhet skulle komma till äfventyras. De reservationer, som äro bifogade utlåtandet, äro därför icke ett fullgiltigt uttryck för min uppfattning i denna fråga; jag ville nog, att förslaget skulle gå längre, men i detta fall får man lof att räkna med verkligheten, och jag har därför — som sagt — vid förordandet af reservationerna haft som ögonmärke, att jag icke skulle gå längre, än jag ansåg att kammaren kunde göra utan att äfventyra förslagens fall, så framt nemligen medkammaren på allvar ville åstadkomma någon lagstiftning i detta ämne.

När jag nu öfvergår till den nu föreliggande paragrafen, vill jag erinra om, att herr statsrådet nyss nämnde, att regeringen vid paragrafens affattande stått i valet mellan sysselsättning och sysslolöshet för barnen och att den vidare hade velat taga hänsyn dertill, att inga mellanrum skulle få ega rum mellan skoltidens upphörande och arbetets påbörjande. Ja, såsom folkskoleväsendet i Sverige är anordnad och sådan folkskolestadgan nu är, måste jag i så måtto följa regeringens förslag, att jag icke kunde lemna min röst åt det af motionärerna framställda förslaget, och det just på den grund, att om man biträdde deras förslag, skulle det kunna inträffa sådana, låt vara enstaka, fall, då en tolfäring genomgått fullständig lärokurs och ändå icke kunde komma in i fabriksarbete, hvilket under vissa förhållanden kunde lända till sysslolöshet, och sysslolösheten är ju under inga omständigheter att förorda.

Nu kan man säga, att dessa barn kunna egna sig åt andra sysselsättningar än fabriksarbete. Ja, många kunna det nog, men det kan äfven finnas fall, der sådant ej går för sig; och för att undvika svårigheterna af dylika fall önskade jag paragrafen stilsrad så, som i min reservation angifves. Till denna min hemställan har här redan af flere talare yrkats bifall, särskildt af en talare på gotlandsbänken; och efter det ovanligt glänsande, sakrika och öfvertygande anförande han haft, behöfver jag ej spilla några ord på att utveckla de fördelar, detta förslag innebär.

Af lagutskottets ärade vice ordförande hafva nu emellertid framstälts åtskilliga erinringar mot detta förslag. Den restriktion, att endast

Ang. minder-
äriges och
qvinners ar-
bete i indu-
striellt yrke.

(Forts.)

sådana 12-åringar, som genomgått fullständig lärokurs, skulle få ingå i industriellt arbete, förmenar han vara inkonsekvent och säger, att det är obilligt, att, när verklig fattigdom föreligger, barnen ej skola få komma in i arbete. Ja, det kan så tyckas; men jag undrar, om icke, då vårt folkskoleväsende först kom till stånd, många tyckte det vara obilligt af staten att ingripa i de enskildes förhållanden och tvinga barnen att gå i folkskolan. Sedan dess har man emellertid mer och mer vuxit in i detta åskådningssätt och fått blicken öppen för, att staten har icke blott rätt, utan äfven pligt att söka åt dessa blifvande statsborgare skaffa ett visst kunskapsmått, för att de må kunna blifva bättre skickade att fylla sina framtida bestämmelser. Om nu verklig fattigdom föreligger och föräldrarne lyckats släpa sig fram och hålla barnen i folkskolan ända till tolf års ålder, så medger jag gerna, att det för dem blir en afsevärd svårighet, om de skola nödgas hålla barnen ytterligare ett år i skolan. Men om det lyckas, ha de dock det goda medvetandet, att barnen gå ut i lifvet bättre rustade att bestå i kampen för tillvaron. Kunna de det åter ej, ja, då är det väl dock fattigvårdens pligt att träda hjälpande emellan i de undantagsfall, der sådant visar sig nödvändigt.

Om man här skulle lemna de medgifvanden, som ifrågasatts, så må man väl erkänna, att, såsom äfven redan af talaren på gotlandsbänken framhållits, detta innebär en ytterlig frestelse att begagna desamma i sådan utsträckning, att den folkskolebildning, som nu står svenska barn till buds, kommer att sjunka. Och det är detta vi måste hindra. Om vi också icke äro i den ställning, att vi kunna höja den folkbildningsnivå, hvarå vårt folk i allmänhet befinner sig, skola vi åtminstone icke pressa ned den genom dylika stadganden.

Vidare anmärkte utskottets vice ordförande emot den af mig föreslagna inskränkingen i fråga om feriearbetet, att den stode illa tillsammans med det på åtskilliga ställen rådande förhållandet, att skolundervisningen är inskränkt till allenast fyra månader af året, medan ferierna räcka åtta månader. Ja, der så är ställt, passar denna bestämmelse i reservationen illa in, det medgifver jag; men detta är ju dock undantagsfall. Men om å andra sidan icke stadgas någon maximitid för feriearbetet — innebär icke detta då en frestelse, ja, rent af en uppmaning att söka få ferierna förlängda? Jag vill icke dermed säga, att industriidkarne i allmänhet skulle begagna sig deraf; jag skall gerna vitsorda rigtigheten af herr statsrådets anmärkning, att industriidkarne, särskildt å de större industriorterna, visat mycken omvårdnad om folkskolan — hos oss i Norrköping har detta varit fallet i särskildt hög grad. Men, mina herrar, vi skriva icke lagar för de ställen, der det är som *bäst*, utan för dem, der det är som *sämst*.

Nu kan man invända, att här dock finnas åtskilliga orter i vårt land, der omständigheterna nödvändiggöra dylika korta skolterminer och långa ferier. Ja väl; men, mina herrar, på sådana orter ha de säkerligen icke så stora industriella anläggningar — der är folket af naturen hänvisadt till andra sysselsättningar. Låt dem då egna sig åt dessa sysselsättningar; för sådant lägger denna lag ej något hinder i vägen. Den är skapad för storindustrien och icke för annat än den.

Jag kan icke fatta herrarnes i ett ögonblick påkomna kärlek för industrien och fabriksdriften. Eljest brukar detta intresse här icke så mycket göra sig gällande. Är det icke så, att man ofta och med rätta hört talas derom, att i sammanhang med Sveriges hastiga utveckling till ett industriland — en utveckling, som visserligen har stora fördelar med sig — äfven stora olägenheter göra sig gällande, särskildt derutinnan, att denna utveckling drager arbetarne från jordbruket till städerna och de stora industrisambhällena? Vill man nu, med fullständigt åsidosättande af dessa betänkligheter, med händer och fötter arbeta derhän, att äfven 12-åringarne skola dragas samma väg? Kan man då icke hitta på någon annan sysselsättning åt dem? Finnes det icke användning äfven för dessa unges armar vid landtbruket? Jag tror, att det råder en allmän önskan att kunna få tillbaka en del af de arbetskrafter, som gått förlorade för jordbruket, i stället för att rent af kasta in allt och alla i industrialismens tjänst.

Här har talats om, att vid grufvor och brädgårdar kunde råda andra förhållanden. Ja, därför ha också i lagen intagits särskilda undantagsbestämmelser derutinnan, som måhända komma att bifallas.

Eu talare på stockholmsbanken nämnde något om norrköpingsarbetarnes ofantligt stora förträfflighet. Naturligtvis kan det ej passa mig att lägga in någon gensaga deremot, ehuru detta hans uttryck kanske var något för superlativt tilltaget. Men om det är som han säger och jag icke vill bestrida — om de stå högre, än mängden tror, så kanske detta i någon mån beror derpå, att de lefvat under den föregående lagen i ämnet, som i Norrköping ganska eftertryckligt tillämpats och enligt hvilken 13-åringar fingo arbeta 6 timmar dagligen, medan nu är föreslaget, att deras arbetstid skall höjas ända till 10 timmar.

Vi gå här verkligen, mina herrar, att göra ganska stora eftergifter åt industrien; och jag tror, att dessa delvis äro befogade. Men när vi det göra, böra vi dock icke helt och hållet kasta bort alla andra hänsyn; må vi något beakta sakens andra sidor. Det skall icke vara så, att beslutet i denna fråga dikteras ensidigt, från ett håll; utan må äfven andra intressenter få ett ord med i laget.

Efter hvad jag nu yttrat, kunde det tyckas vara alldeles gifvet, att jag skulle yrka bifall till min reservation. Det skulle jag också i sak helst vilja göra, men af taktiska skäl anser jag ett sådant yrkande icke böra framkomma. Just dessa taktiska skäl göra, att jag yrkar bifall till herr Hammarlunds förslag.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Mårdäng, *Jansson* i Djursåtra, *Grundell*, *Pettersson* i Södertelje och *Spangenberg*.

Herr Thylander: Herr talman! Då jag lefver och har min verksamhet i ett stort industrisambälle, anser jag mig, på grund af den erfarenhet jag der vunnit, pligtig att i min ringa mån draga ett strå till stacken för denna frågas lösning. Jag ber då först att få säga, att för mig och alla dem, som i likhet med mig ha till uppgift att verka inom folkskolans fyra väggar, var det en fröjd att höra hvad här i afton uttalats af tvenne så framskjutne folkskolans målsmän som

Ang. minder-
åriges och
gvinnsors ar-
bete i indu-
striell yrke.
(Forts.)

Ang. minder-
 äriges och
 kvinnors ar-
 bete i indu-
 striellt yrke.
 (Forts.)

professor Ernst Carlson och biskop von Schéele. Och jag är alldeles öfvertygad, att de tankar, som af dem uttalats, skola från hela den del af Sveriges folkskolelärarekår, som har sitt arbetsfält inom industrisamhäl- len, tillvinna dem en tacksamhet, lika innerlig, lika hjertlig som den, jag här sökt för min del uttala. Och det visar, hvilken erfarenhet dessa skolans målsmän gjort, när de kunna i så varma ordalag, som här skett, påpeka vigten och betydelsen af att icke allt för hastigt släppa ut de späda människoplantorna, utan söka behålla dem inom skolans skyddande väggar så länge som möjligt. De hafva tydligtvis, likasom vi små arbetare på skolans fält, funnit sauningen af de ord, som från vår lärarekår spörjas hvarje dag; låt oss behålla dessa späda plantor ännu ett år, anså dem och vårda dem, att de må bära härligare frukt.

Då jag nu emellertid anser mig pligtig att för egen del yttra mig i frågan, ber jag att till en början få instämna i herr Liljeholms yttrande, att man åtminstone icke allestädes har skolförhållandena så ordnade, att barnen kunna fullständigt genomgå sin folkskolekurs till 12 års ålder. Om folkskolereglementet stadgar, att barnen skola inskrifvas i skolan under det år, hvarunder de fylla sju år, och då de sedan behöfva sex år för genomgång af fullständig kurs, är det ej svårt att räkna ut, att medelaldern vid utträdet måste blifva $12\frac{1}{2}$ eller kanske $12\frac{3}{4}$ år. Det blir sålunda icke någon egentlig olägenhet, om vi antaga det förslag, som här framstälts af herr Zetterstrand och hans medreservanter. Och äfven om ett barn slutar tidigare, så att det blir en mellantid mellan afgangen från skolan och den tid, då barnet får användas i industrielt arbete, så behöfver ju detta ej innebära, att för dylika barn nödvändigt skulle uppstå en tid af sysslöshet. Såsom herr Liljeholm påpekade, finnes det ju andra utvägar, annat arbete än egentligt industrielt arbete, och för allt detta andra arbete gäller icke denna lag.

Jag skulle vidare vilja understryka herr Liljeholms geusaga emot det här framställda påståendet, att barnens arbete i industriella yrken icke för dem medför någon fara. För oss, som ha med dessa barn att göra, är det visst, att det alls icke hör till undantagen, att de genom dylikt arbete få sina både själs- och kroppskrafter förkrympta. Om vi anställa undersökningar, finna vi också, att orsaken till en sådan förkrympning ligger i väsentlig mån deri, att de öfveranstängas i industrielt arbete. Om vi, som arbeta på folkskolans fält, kämpa för att behålla barnen så länge som möjligt, må ingen förtänka oss det. När vi emottaga barnen i skolan, framställer sig för oss osökt den frågan: hvad skall det blifva af dessa barn? Och vi söka också att samvetsgrant fylla våra pligter så, att denna fråga såsom en röd tråd genomgår vårt arbete. Nu visar det sig, att ju bättre vi lära känna barnen och ju längre vi få ha dem under vår vård, dess bättre går det att föra fram dem och att komma till något resultat med dem. Om vi därför vilja behålla barnen till 13 års ålder, är detta icke alls underligt, ty vårt hjerta klappar stundom rätt varmt för dessa barn, när vi tänka på, att deras utveckling till kropp och själ ej hunnit långt under den ledning vi kunna gifva dem. Kommer så ock härtill, att vi tänka på, att barnen, när de komma ut i arbete, ej alltid

skola finna det skydd i faran, som är nödvändigt för att de ej skola bli liggande hjälplösa, och kommer slutligen härtill, att vi äro öfvertygade om, att de hem äro få, som skydda barnen för dessa faror, och att industrien i detta fall ej kan räcka dem en hjälpsam hand, då är det icke underligt, om vi så länge som möjligt vilja behålla dem för att stärka dem mot lifvets svårigheter och strider.

*Ang. minder-
åriges och
qvinnoars ar-
bete i indu-
striellt yrke.*
(Forts.)

Jag skulle helst önska, att vi bestämde åldersgränsen till 13 år, men då det naturligtvis ej finnes någon möjlighet att genomdrifva detta förslag, vill jag ej yrka bifall till det. Då jag emellertid hoppas, att vi ha utsigt att vinna det mål, som herr Zetterstrand och hans medreservanter uppställt, genom att yrka bifall till herr Hammarlunds förslag, ber jag att få instämna i hans yrkande.

Herr Smith: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet endast för att i ett kort anförande få gendrifva hvad herr Branting sagt. Han talade om den der märkvärdiga påskresan och gjorde deraf ett humoristiskt nummer; den tycktes för öfrigt vara populär bland andra ledamöter af kammaren. På det att herrarne icke utslutande må tro, att jag derifrån hemtat grunden till hvad jag sagt, vill jag upplysa kammaren om, att jag i 8 års tid i Norrland förestått sågverk och lastageplatser och under den tiden haft tillfälle att sätta mig in i flere hundra arbetares behof och önskningsar. Dessutom har jag bott 6 år i Norrköping och derifrån hemtat åtskillig erfarenhet i detta hänseende. Detta har jag också upplyst om. Slutligen vill jag säga med afseende å hvad han nämnde rörande åldersgränsen, nemligen att den skulle vara mig fullkomligt likgiltig — att jag framhållit, att det är en oafvislig nödvändighet, att barnen sluta sin kurs i skolan först, och det sker i allmänhet vid 12 års ålder. Jag anser salunda 12 års ålder som minimitid. För öfrigt har jag yrkat bifall till utskottets förslag, som också upptar 12 år såsom gräns. Jag upprepar slutligen, att det var arbetarnes egna åsichter jag framlagt.

Herr Österberg: Herr talman, mina herrar! Ehuru, sedan jag begärde ordet, en del talare haft tillfälle att i afseende på det föreliggande lagförslaget uttala många af de tankar, som jag annars velat uttala, kan jag dock icke underlåta att med några ord ytterligare betona vissa synpunkter, som för mig äro gällande särskildt i fråga om den i § 2 föreslagna åldersgränsen för minderårigs användande i industriellt yrke.

Jag kan icke finna, att Kongl. Maj:ts förslag, sedt från social synpunkt, uppbares af några särskildt ledande grundsatser. Ty om så varit förhållandet, borde det äfven stått i öfverensstämmelse med § 35 i folkskolestadgan, som uttrycker den grundsatsen, att i åldern mellan 7 och 14 år skall barn erhålla undervisning i folkskolans ämnen, en undervisning, som man anser vara grundläggande för deras andliga och medborgerliga utveckling. Man borde därför i förslaget hafva fastslagit den grundsatsen, att barn ej få användas i industriellt arbete förr, än de uppnått den i skolestadgan föreskrifna maximialdern. Detta har man emellertid icke gjort. Man har icke vågat beröra den nämnda paragrafen i folkskolestadgan, utan i stället tillgripit § 48, som, så vidt

Ang. minder-
åriges och
qviannors ar-
bete i indu-
strielt yrke.
(Forts.)

jag förstår, utgör en undantagsbestämmelse, enär der endast talas om sådana barn, som af fattigdom äro hindrade att gå i skola den tid de dertill äro pligtiga. Men då man med stöd af § 48 folkskolestadgan sökt skydd mot att förevarande lagförslags bestämmelser skulle inkräkta på folkskolestadgans bestämmelser i fråga om åldern för skolpliktigheten, då har man glömt, att § 49 i samma stadga föreskrifver, att der föräldrar eller målsmän icke ega tillgång att bekosta barnen kläder och underhåll vid skolan, böra de genom kommunens fattigvård härutinnan understödjas. Jag anser därför, att, då man i folkskolestadgan fastslagit bestämda grundsatser i fråga om medborgarnes andliga utbildning, man icke bör inkräkta härpå i ett förslag sådant som det framlagda, som ju är afsedt att värna om medborgarnes fysiska välbefinnande.

Genom det föreliggande lagförslaget vill man föra in barn i industriellt arbete redan vid en ålder af 12 år. Jag har personlig erfarenhet af att barn, som vid så tidig ålder insättas i industriellt arbete, deraf lida både kroppsligen och andligen skada. Att så är förhållandet, det kunna herrar mönstringsläkare bäst vitsorda. Den årliga ökningen af de så kallade kronvraken visar bättre än något annat, att nationen successivt fysiskt försämras, hvilket ovilkorligen, derest man icke sätter en gräns härför, kan leda derhän, att vi kunna komma att lida brist på lefvande material för landets försvar. Man kan möjligen tycka, att detta är ett öfverdrifvet tal, men jag kan försäkra, att ingenting mera undergräfer en människas fysiska krafter än just fabriksarbete. Detta ständiga slamrande af maskiner från kl. 6 på morgonen till kl. 6 på aftonen, dessa osunda ångor, som uppstå af det vid fabrikationen använda materialet, den daliga ventileringen äfvensom andra omständigheter göra, att de, som från 11 å 12 års ålder få växa upp i fabriker, i regel, icke undantagsvis såsom vissa talare velat frambålla, fysiskt förslappas och derigenom blifva olämpliga att fortplanta ett sundt och kraftigt slägte.

Då jag hyser den bestämda meningen, att man bör söka göra allt för att få det föreliggande lagförslaget att ansluta sig till folkskolestadgan, så att hvarje inkräkning från industriens sida å folkskolans område förhindras, skulle jag vara böjd för att sätta minimiåldern för barns användande i industriellt arbete till 14 år. Men då något förslag i den riktningen icke föreligger, skall jag be att få instämma i herr Hammarlunds yrkande om en åldersgräns af 13 år, ehuru, jag vill tillägga det. hans förslag innebär det minsta möjliga, man härutinnan kan ha anspråk på att få lagfäst.

Herr Persson i Tällberg: Jag hade ej tänkt uppträda i denna fråga, men jag kan ej underlåta att göra det med anledning af herr Göthbergs yttrande. Han sade bland annat, så vidt jag fattade honom rätt, att det vore stor skilnad mellan fabriker i städerna och på landet; särskildt i jernverkstäderna på landet vore arbetet nästan lika med arbetet i friska luften, emedan man låte fönster och dörrar stå öppna. För min del får jag säga, att jag beklagar de arbetare, särskildt de minderåriga arbetare, som t. ex. i smällkalla vintern skola stå i sådana verkstäder, der fönster och dörrar stå öppna. Endast

detta herr Göthbergs yttrande skulle ha varit tillräcklig anledning för mig att yrka bifall till herr Hammarlunds förslag. Jag gör detta emellertid så mycket hellre, som jag är öfvertygad om, att vi böra göra hvad vi kunna göra för dessa små, för det uppväxande släktet. Herr Göthberg vädjade till oss landtmän, och som det föreföll mig, ville han uppträda i frihetens namn. Ja, det låter ju alltid så vackert att uppträda och tala i frihetens namn! Men det återstår endast att afgöra, hvad som är frihet i det ena eller det andra afseendet. Om herr Göthberg ginge och frågade dessa barn på 10—13 år, undrar jag, huruvida de sjelfva skulle prisa sin »frihet» att stå instängda i en qvaf, osund verkstad eller i en verkstad, som saknar fönster och dörrar eller der dessa stå öppna.

*Ang. minder-
åriges och
qvinnors ar-
bete i indu-
strielt yrke.
(Forts.)*

Jag tror, att vi ha en viss skyldighet att taga hänsyn till hvad barnen tåla och icke endast till hvad glasbruks- och jernverksegare anse vara med sin ekonomiska fördel förenligt. Jag yrkar bifall till herr Hammarlunds förslag.

Herr Arhusiander: Jag ber att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag, som sammanfaller helt och hållet med utskottets. Jag tror, att det vore bästa sättet för kammaren att lösa denna fråga.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Derunder hade yrkats godkännande af ifrågasvarande paragrafs lydelse i enlighet med dels utskottets förslag, dels det i herrar Zetterstrands m. fl. reservation gjorda yrkande, dels och det af herr Hammarlund under öfverläggningen framställda förslag. Herr vice talmannen gaf propositioner å nämnda yrkanden och fann förstnämnda yrkande vara med öfvervägande ja besvaradt. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf, och sedan till kontraposition antagits godkännande af paragrafens lydelse enligt herr Hammarlunds förslag, nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som godkänner den af lagutskottet föreslagna lydelse till § 2 i förevarande förslag till lag angående minderårigas och qvinnors användande till arbete i industrielt yrke, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den af herr Hammarlund föreslagna lydelsen af sagda paragraf.

Voteringen, i vanlig ordning företagen, utföll med 108 ja mot 66 nej; och hade alltså kammaren fattat beslut i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

För § 3 hade utskottet föreslagit följande lydelse:

1 mom. Till arbete i industrielt yrke må minderårig, som ej fyllt

Ang. minder- tretton år, användas högst sex timmar och annan minderårig högst
 äriges och tio timmar af dygnet.
 qvinnors ar- 2 mom. Styrkes genom läkarebetyg, att minderårig, som fyllt
 bete i indu- tolf, men icke uppnått tretton år, är frisk och normalt utvecklad, och
 strielt yrke. (Forts.) tolf, men icke uppnått tretton år, är frisk och normalt utvecklad, och
 finner, i fråga om grufdrift, som är att hänföra till bergsbruk, berg-
 mästars, samt, i fråga om annat industrielt yrke, yrkesinspektör, med
 hänsyn till beskaffenheten af sjelfva yrket samt af de lokaler, uti
 hvilka det utöfvas, att utan men för sådan minderårig arbetstiden kan
 utsträckas, må minderårig, om hvilken i detta moment stadgas, kunna
 användas i arbete högst åtta timmar af dygnet.

3 mom. Arbetsgifvare vare skyldig att bereda hos honom anställd
 minderårig, som icke fyllt femton år och hvars målsman sådant önskar,
 den ledighet, som för deltagande i fortsatt skolundervisning kan er-
 fordras.

I afseende å denna paragraf hade reservationer afgifvits

af herr *Husberg*, som ansett tillräckliga skäl icke föreligga för
 den utsträckning af arbetstiden, som upptagits af utskottet i 2 mom.
 af 3 §, och som för den skull ansett, att nämnda paragraf bort af
 utskottet tillstyrkas i följande lydelse:

§ 3.

Till arbete i industrielt yrke må minderårig, som ej fyllt tretton
 år, användas högst sex timmar och annan minderårig högst tio timmar
 af dygnet.

Arbetsgifvare vare skyldig att bereda hos honom anställd minder-
 årig, som icke fyllt femton år, och hvars målsman sådant önskar, den
 ledighet, som för deltagande i fortsatt skolundervisning kan erfordras;

af herr *Lundström* mot det af utskottet föreslagna 3:dje mom. af
 3 §; samt

af herrar *Zetterstrand*, *Jansson* i Djursätra och *Grundell*, som
 instämt i den af herr *Husberg* afgifna reservation.

Sedan paragrafen blifvit föredragen, anförde:

Herr *Wallis*: På redan af mig anförda skäl ber jag att få yrka
 afslag å utskottets förslag i denna paragraf och i stället yrka bifall
 till herr *Husbergs* vid betänkandet fogade reservation, dock med den
 ändring, att ur andra stycket må utgå orden: »och hvars målsman
 sådant önskar». Jag ber härvid att få påpeka, att denna del af andra
 stycket redan är af Första Kammaren utesluten.

Häruti instämde herr *Ernst Carlson*.

Herr *Husberg*: Mot den lilla jemkning i mitt förslag, som herr
Wallis framställde, har jag icke något att erinra, utan ber att få förena
 mig i det af honom framställda yrkandet.

Herrar *Hammarlund, Zetterstrand, Göthberg* och *Grundell* för- Ang. minder-
åriges och
qvinners ar-
bete i indu-
strielt yrke.
enade sig med herr *Husberg*.

Herr *Sjö*: Jag skall beträffande denna paragraf be att få yrka bifall till utskottets förslag oförändradt. (Forts.)

Herr *Biesèrt*: Jag skall be att få instämma med herr *Wallis*, men ber på samma gång att få till protokollet antecknade mina betänkligheter rörande 10-timmars-arbetsdagen för 13-åringar.

Denna paragraf kommer att bestämma samma höga arbetstid för 13-åringar som för 17-åringar. Detta anser jag vara något för mycket. Jag har emellertid endast velat uttala detta och har icke något yrkande att göra.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Efter af herr vice tal-
mannen framställda propositioner godkände kammaren paragrafens lydelse i enlighet med det af herr *Wallis* under öfverläggningen framlagda förslag.

§§ 4 och 5.

Godkändes.

Sedan § 6 blifvit uppläst, yttrade:

Herr *Nyström*: Herr talman! Jag skall be att få rigta uppmärksamheten på denna paragraf. Den synes vid formuleringen hafva blifvit offer för ett förbiseende, i det nemligen minderårig förklarats icke få användas till att sköta ångpanna eller motor eller rengöra eller smörja i gång varande maskin. Det förefaller, som om, när denna paragraf skrefs, författaren uteslutande haft sin uppmärksamhet rigtad på de stora ångmaskinerna och storindustrien i allmänhet, men att han deremot förbisett sådana smärre industriella inrättningar, der små ångpannor användas, och äfven sådana, der minderåriga — jag tänker nu särskildt på 16—17-åringar — måste sköta svarfvar eller andra i gång varande maskiner. Det är alldeles tydligt, att i sådana smärre verkstäder, der en ångmaskin eller en ångpanna af 4—6 hästkrafter finnes, densamma mycket väl kan skötas af en gosse på 16—17 år och att vissa maskiner såsom svarfvar och fräsmaskiner också mycket väl kunna skötas af yngre arbetare. Om man nu absolut förbjuder minderåriga att sköta en dylik i gång varande ångpanna eller att smörja en arbetsmaskin, ställer man ett mycket stort hinder i vägen just för sådana smärre mekaniska verkstäder, som otvifvelaktigt också falla under denna lag. Drager man konsekvenserna ur denna formulering, kommer man till det märkvärdiga resultatet, att t. ex. vid en ångsyfabrik skulle arbetarne — i detta fall unga flickor — icke tillätas att smörja sina maskiner. Men detta kan naturligtvis icke vara meningen. Nu säges det i Kongl. Maj:ts proposition, att denna lag måste vara sådan den är för att ofelbarligen kunna efterlefas. Men i detta fall är det rent af omöjligt att efterlefva paragrafen, sådan den nu är formulerad,

*Ang. minder-
åriges och
qvinners ar-
bete i indu-
striellt yrke.* och jag är alldeles öfvertygad, att yrkesinspektörerna icke skola fordra, att den efterlefves i alla delar, särskildt i det hänseende jag nu nämmt. Jag kan icke föreslå någon ny formulering af paragrafen, och jag förstår mycket väl, huru svårt det måste vara att finna en riktig formulering. Jag skulle därför yrka återremiss, men om icke någon annan del af betänkandet återremitteras, anser jag olämpligt att nu göra ett sådant yrkande. Jag har dock velat fästa uppmärksamheten på förhållandet.

(Forts.)

Herr Biesèrt: Herr talman, mina herrar! Då herr Nyström icke ansåg sig kunna yrka återremiss på denna 6 §, skall jag be att få göra det. Jag vill visserligen icke gå så långt som han och begära, att minderåriga skola få sköta ångpannor och motorer vid smärre verkstäder, der ångpannorna och motorerna äro mindre, men jag tycker, att de åtminstone borde kunna få biträda vid skötseln. I allmänhet är detta ett arbete, som synes unga personer mycket intressant, och de intressera sig mycket därför. Jag anser det vore skada, om de skulle utestängas derifrån. — Vidare är det alldeles riktigt, hvad herr Nyström anförde om smörjning af i gång varande maskiner. Det kan väl icke vara hvarken Kongl. Maj:ts eller utskottets mening, att en 16—17-åring, som står och arbetar vid en svarf eller en fräs, icke skulle få taga oljekannan och utföra den mycket enkla operationen att smörja maskinen, när den är i gång.

Jag anser sålunda, att den affattning, som denna § fått, är mindre lycklig, och ber därför, som sagdt, att få yrka återremiss.

Herr Husberg: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att efter hvad jag hört berättas och som jag tror är faktiskt, har Första Kammaren tagit 6 § sådan den föreligger i utskottets förslag, så att effekten af en återremiss skulle icke blifva annat än en hemställan från utskottet, att kammaren ville fatta beslut. Då således återremiss är ändamålslös och något särskildt yrkande om ändring af paragrafen icke framstälts, hemställer jag om bifall till densamma.

Herr Biesèrt: Med anledning af de af herr Husberg lemnade upplysningar, ber jag att få återtaga mitt yrkande om återremiss.

Vidare anfördes ej. Paragrafen godkändes.

Häruppå anförde

Herr Husberg: Jag får hemställa, att kammaren ville tillåta, att vid föredragning af de återstående paragraferna lagtexten icke måtte uppläsas, så vida icke någon kammarens ledamot vid någon särskild paragraf sådant yrkar.

Hvad herr Husberg sålunda hemställt blef af kammaren bifallet.

§ 7.

Godkändes.

Derefter företogs till behandling § 8, hvars 2:dra mom. var så lydande: Ang. minder-
åriges och
grinnors ar-
bete i indu-
striellt yrke.
(Forts.)

2. mom. I lättare arbeten under bar himmel vid grufvor samt sågverk och dermed förenade brädgårdar må minderårig, som fyllt elfva år, användas under iakttagande i öfrigt af föreskrifterna i 2 § och hvad eljest i denna lag finnes stadgadt.

I fråga om denna paragraf anförde:

Herr Hammarlund: Med anslutning till de i vår motion uttalade åsikter hemställer jag, att andra momentet i denna paragraf, hvilket moment handlar om minderåriga, som fyllt *elfva* år, måtte utgå, och att i sammanhang dermed tredje momentet måtte betecknas såsom moment 2.

Herr Zetterstrand instämde häruti.

Herr Branting: Jag skulle kunnat inskränka mig att instämma med herr Hammarlund, om icke förhållandet vore, att jag ville fästa uppmärksamheten på, hvad slags arbete det är meningen att sätta så små barn som elfva-åringar till. Det står i paragrafen, att det är »lättare arbete», men detta är ett mycket tånjbart uttryck, och den industri, för hvilken den är afsedd, innebär för de minderåriga ett arbete, som visst icke kan kallas lätt. För att utreda den saken har för ett år sedan från arbetarepartiets sida gjorts en undersökning, som omfattat öfver 4,000 arbetare vid sågverk i Norrland. Det befans dervid, att af den personalen icke mindre än 22 % voro minderåriga och af dem, i strid med hela den nuvarande lagstiftningen, 220 under tolf år, men, såsom bekant, har denna lagstiftning icke heller visat sig effektiv. Endast vid *ett* verk hade det sagts ifrån, att barnen skulle vara tolf år, men för öfrigt ignorerade man lagen fullständigt. Gos-sarne tillfrågades icke, utan togos bara och fingo arbeta natt och dag, och arbetet gick på sin höft.

Detta var emellertid icke ett så lätt arbete, som det denna paragraf talar om, och hvad det för öfrigt var för slags arbete de i sjelfva verket fingo utföra, framgår af den undersökning, som gjorts och som i sammandrag i dagarne varit införd i tidningen Socialdemokraten. Jag skall be att få anföra några utdrag ur denna berättelse:

»De minderåriga användas ej endast till lättare och ofarligare sysslor, såsom undanskaffande af affall och ribb, m. m. De få äfven på egen hand sköta kapsågar och kantrissor af mindre storlekar, ett arbete, hvarunder de ofta få händer och fingrar stympade eller skadade. De flesta olycksfallen inträffa också just bland barnen. Afskurna eller stympade fingrar, eller skador af andra slag, ådragna i sågverken, äro minnesmärken, som ofta följa dessa industriens barn genom hela lifvet. Vid mitt besök i Trångsvikens sågverk fästades min uppmärksamhet vid en 9-årig gosse, som tagit plats i ett hörn af såghuset, derifrån han skyggt åsåg de öfrigas arbete. Han bar den ena armen i band. På min fråga om anledningen dertill svarade han, att han för två veckor sedan fått två fingrar afskurna i en kantrissa. Fastän såren

Ang. minder-
åriges och
qvinners ar-
bete i indu-
striellt yrke.

(Forts.)

ännu ej läkts, skulle han dock vistas inom sågverket, ty annars ginge han miste om sin lilla daglön, en krona! Stackars barn, vid 9 år redan stympad för lifvet!

En annan liten förkrympt varelse af ungefär samma ålder upplyste mig om, att han redan i tre år »gått vid sågen». Det för en så späd fysik onaturliga nattarbetet och släpet hade också gifvit honom ett lillgammalt, sjukligt och eländigt utseende. En vid Ocke sågverk anställd gosse hade, enligt läkares utsago, genom arbetet i sågen ådragit sig en bröstsjukdom, som 11 år gammal lade honom i grafven.

Olyckshändelserna vid sågverken bland de minderåriga sluta ej alltid med blott stympade lemmar eller skråmor. Då barnen ständigt, och detta både natt och dag, vistas midt ibland surrande remmar och lifsfarliga maskiner, kan man sannerligen undra på, att olycksfallen ej äro talrikare, än de äro. Alla olycksfall komma ej heller till vare sig allmänhetens eller myndigheternas kännedom. Yrkesinspektörernas berättelser bestyrka också, att arbetsgifvarne, af lätt begripliga skäl, ofta underlåta att på stadgadt sätt anmäla timade olycksfall. Ofta sluta olyckorna med en hastig död.»

Vidare berättas en händelse för dagen, hemtad ur en norrlands-tidning, och som endast är en af de många:

»En 13-årig gosse, son till hyflaren P. Larsson vid Östrands sågverk, hade anställning vid hyfleriet. På ungefär två meters afstånd från golfvet går en remskifva, dragande den ledning, medelst hvilken virket fraktas ut på kajen från hyfleriet. Nämnda remskifva går med en oerhörd hastighet, cirka 160 slag i minuten. I remskifvan går en krysskil, hvilken sannolikt fattat tag i gossens kläder, — alltnog, innan de närstående visste hur det tillgätt, hade gossen fastnat vid den nämnda remskifvan och dess axelledning. Den olycklige svängde rundt, blodet stänkte omkring och kläderna formligen sletos af kroppen! — Döden följde naturligtvis ögonblickligen. Det arma barnet hade ej kunnat få fram ens ett nödrop, endast ett svagt qvidande hade förmärkts!

Men vi afstå från vidare detaljer. Dylika händelser äro ej sällsynta vid de norrländska sågverken. En alldeles liknande olycka hade inträffat vid Hudiksvalls ångsåg året förut, hvarvid en gosse, som samma år skulle konfirmerats, på ett lika hemskt sätt dödades. Likaså blef vid Kramfors en 11-års gosse dödad under samma förhållanden, som ofvan framstälts från olyckshändelsen vid Östrand. Helt nyligen, (detta var år 1897) kom en 10-årig gosse, krypande under ett sågbord, med hufvudet under en sågklinga, som skar in genom hufvudskålen och åstadkom en ohygglig, gapande springa. Som genom ett underverk räddades gossens lif. Från ett sågverk uppgafs, att ej mindre än tre olycksfall inträffat der *på samma dag*, hvaraf dock intet med dödlig utgång.» —

»En annan omständighet, som väl torde vara värd att tagas i betraktande vid bedömandet af sågverksarbetets inflytande på de ungas kropps-konstitution, är den ständiga, intensiva *skakning*, som framkallas af de stora sågramarna och maskinerna i öfrigt. För den ovane är

denna skakning ytterst enerverande och nästan outhärdlig; för den vane, särskildt gäller detta för de minderåriga, torde den ständiga vistelsen i dessa skakande såghus ej vara mindre kraftnedsättande, äfven om skakningen ej i samma grad märkes. Den, som tviflar härpå, skulle jag vilja råda att t. ex. en dag gå ned i Kramforsverkens stora såghus. der larmet och skakningarna göra en från sina sinnen. Och här i detta saunskyldiga helvete, mellan surrande hjul, väldiga, svängande remmar, som gå med en oerhörd hastighet, fräsande sågklingor och väldiga sågramar, här trängas barn i 10 å 14 års ålder bredvid, öfver och under maskinerna, mata fram virket och plocka undan affallet, i ständigt jägtande fart natt och dag.»

Ang. minder-
åriges och
gvinmors ar-
bete i indu-
striellt yrke.
(Forts.)

Jag tror, att den, som sett något sådant, som här skildras, vet, att det här icke är öfverdrifvet, utan att det faktiskt går till så inom denna industri. Frågar man sig då, om denna industris målsmän på något sätt gjort sig förtjenta af något alldeles särskildt berättigande att i fråga om sin industri gå ifrån hvad som gäller för öfriga industriidkare, tror jag icke, att det kan visas något enda skäl alls därför? Och med hänsyn dertill, att det faktiskt blir ett svårt onus för dessa stackars barn, anhåller jag, att kammaren måtte hysa barmhertighet mot dem och bifalla herr Hammarlunds yrkande.

Herr Sjö: Då jag icke kan vara med om denna undantagslagstiftning, ber jag att få förena mig i herr Brantings yrkande, att mom. 2 i denna nu föreslagna paragraf måtte strykas. Jag tror, att det är riktigt, att alla äro likställda, ty om så icke äro förhållandet, befarar jag, att det skall väcka ovilja.

Herr *Ernst Carlson* instämde med herr Sjö.

Vidare till anteckning förekom icke. Kammaren biföll det af herr Hammarlund framlagda förslag till lydelse af paragrafen.

§§ 9 och 10.

Godkändes.

För § 11 hade Kongl. Maj:t föreslagit denna lydelse:

En gång hvarje kalenderår äfvensom eljest, då i följd af sådan anmälan, som i 10 § sägs, eller af annan anledning Konungens befallningshafvande så aktar nödigt, skall vid arbetsställe, der minderåriga arbetare sysselsättas, företagas läkarebesigtning å derstädes anställda minderåriga till utrönande, huruvida arbetet är för den minderåriges helsa menligt.

Öfver verkställd besigtning skall vederbörande läkare uti den i 12 § omförmälda registerbok göra anteckning, angifvande, huruvida minderårig må i arbetet fortfarande sysselsättas; och må yrkesidkare icke i strid mot innehållet i sålunda gjord anteckning i arbetet använda minderårig, intill dess annorlunda kan varda af Konungens befallnings-

Ang. minder-
åriges och
qvinners ar-
bete i indu-
striellt yrke.
(Forts.)

hafvande förordnad; egande yrkesidkare påkalla Konungens befallningshafvandes pröfning af anteckningens befogenhet.

Besigtning, hvarom nu förmäles, förrättas af legitimerad läkare, som dertill förordnas af Konungens befallningshafvande. Har yrkesidkaren för arbetarne anställt särskild läkare, bör åt denne genom underrättelse af besigtningssläkaren beredas tillfälle att, om han så önskar, vid besigtningen vara närvarande.

För besigtningen, hvaröfver rapport skall af besigtningssläkaren afgifvas till Konungens befallningshafvande, eger besigtningssförrättaren af yrkesidkaren åtnjuta ersättning enligt taxa, som af medicinalstyrelsen fastställles.

I ofvanomförmälda motion hade herr *David Bergström* hemställt, att Riksdagen ville besluta, att förevarande paragraf måtte erhålla denna lydelse:

En gång hvarje kalenderår, äfvensom i samband med sådan anmälan, som i 10 § sägs, så ock eljest, när Konungens befallningshafvande så aktar nödigt, skall vid arbetsställe, der minderåriga arbetare sysselsättas, företagas läkarebesigtning å derstädes anställda minderåriga till utronande, huruvida arbetet är för den minderåriges helsa menligt.

Öfver verkställd besigtning skall vederbörande läkare uti den i 12 § omförmälda registerbok göra anteckning, angifvande, huruvida minderårig må i arbetet fortfarande sysselsättas; och må yrkesidkare icke i strid mot innehållet i sålunda gjord anteckning i arbetet använda minderårig, intill dess anorlunda kan varda af Konungens befallningshafvande förordnad; egande yrkesidkare påkalla Konungens befallningshafvandes pröfning af anteckningens befogenhet.

Besigtning, hvarom nu förmäles, förrättas af legitimerad läkare, som dertill förordnas af Konungens befallningshafvande, dock yrkesinspektör och bergmästare obetaget att, i samband med sådan anmälan, som i 10 § sägs, omedelbart anmoda legitimerad läkare att förrätta besigtning. Har yrkesidkare för arbetarne anställt särskild läkare, bör åt denne genom underrättelse af besigtningssläkaren beredas tillfälle att, om han så önskar, vid besigtningen vara närvarande.

För besigtningen, hvaröfver rapport skall af besigtningssläkaren afgifvas till Konungens befallningshafvande, eger besigtningssförrättaren af yrkesidkaren åtnjuta ersättning enligt taxa, som af medicinalstyrelsen fastställles.

I fråga om denna paragraf anförde:

Herr Wallis: Till paragraf 11 stycket 3 har Första Kammaren på förslag af herr Almström gjort ett litet tillägg.

Tredje stycket innehåller, att vid den besigtning, som den i denna paragraf omtalade besigtningssläkaren årligen skall företaga vid arbetsställena, skall dessutom den vid arbetsställena möjligen anställda särskilde läkaren, fabriksläkaren, såsom man kan kalla honom, vara närvarande.

Herr Almström har föreslagit och Första Kammaren har bifallit

detta hans förslag, att till detta moment, det tredje, göres det tillägget, att denne fabriksläkare icke allenast får vara närvarande, utan äfven kan till besigtningssläkarens yttrande afgifva ett särskildt skriftligt yttrande med uttalande af en från besigtningssläkaren afvikande mening. Paragrafens tredje stycke skulle alltså erhålla följande lydelse:

*Ang. minder-
äriges och
qvinners ar-
bete i indu-
striellt yrke.*
(Forts.)

»Besigtning — — — — —
befallningshafvande. Har yrkesidkaren för arbetarne anställt särskild läkare, bör at denne genom underrättelse af besigtningssläkaren beredas tillfälle att, om han så önskar, vid besigtningen vara närvarande och deröfver, om han är af olika mening med besigtningssläkaren, afgifva yttrande».

Det synes mig, som om detta tillägg vore fullt motiveradt. Det är ju alldeles klart, att om en fabriksläkare är närvarande vid besigtningen, bör han vara i tillfälle att kunna afgifva ett mot besigtningssläkarens uttalande stridande utlåtande, enligt den gamla grundsatsen »audiatur et altera pars». Ett antagande af detta tillägg skulle innebära ett tillmötesgående mot Första Kammaren, som jag hoppas, att Andra Kammaren skall vara med om.

Jag anhåller därför, herr vice talman, att få hemställa till Andra Kam-
maren, att den ville vara med om att antaga det nyss upplästa tillägget.

Herr David Bergström: Herr talman! Jag har med min motion om ändrad lydelse af paragraf 11 afsett, att uti sådana utomordentliga fall, då yrkesinspektör eller bergmästare anser en extra läkarebesigtning påkallad, han må vara berättigad att omedelbart anmoda en legitimerad läkare att företaga en sådan besigtning. Jag har framställt detta yrkande, därför att jag är öfvertygad om, att det i dylika fall är af synnerlig vikt, att en besigtning oförtöfvadt kommer till stånd utan den omgång och det dröjsmål, som kan vara förbundet med den här föreslagna proceduren, och därför att jag anser det otvifvelaktigt, att man med fullt förtroende kan lägga denna bestämmanderätt i yrkesinspektörens, resp. bergmästarens händer.

Gent emot detta mitt sistnämnda skäl har lagutskottet sagt, att det dock här behöfs vissa garantier för att en dylik besigtning endast kommer till stånd, der anledning dertill verkligen förefinnes. Men jag frågar då: Finnes det något som helst skäl att här misstänka, att yrkesinspektören skall göra sig skyldig till något missbruk af ett dylikt förtroende? Finnes det något som helst dylikt skäl, grundadt på yrkesinspektörernas förutvarande verksamhet här i landet? Här är ju icke fråga om att fastslå något förbud för användande af minder-
åriga eller att fastslå vissa vilkor för deras användande, ty det är ju en sak, som fortfarande skall ligga i Konungens befallningshafvandes händer, utan här är endast och allenast fråga om att kunna förordna om denna läkarebesigtning, och nog borde man här kunna lita på ögonens vittnesbörd från yrkesinspektörerna i lika hög grad som på den uppfattning Konungens befallningshafvande kunna få efter en mer eller mindre långvarig skriftvexling.

Nu säger lagutskottet, att om det är något särskildt fall, der det är mycket brådтом, så finnes ju intet hinder för yrkesinspektören, resp. bergmästaren att telegrafera till Konungens befallningshafvande. Ja,

Ang. minder-
åriges och
qvinners ar-
bete i indu-
striellt yrke.
(Forts.)

det är nog godt och väl. och det torde nog finnas de Konungens befallningshafvande, som då skulle kunna vara benägna att genast telegrafera en order om dylik besigtning, men med de föreskrifter, som här finnas, är det väl fråga om, huruvida Konungens befallningshafvande ens kunna göra det. Ty Konungens befallningshafvande måste naturligtvis finna sig i den procedur, som följer af lagen, nemligen att genom skriftvexling derförinnan gifva dem, saken rör, tillfälle att yttra sig. Och, mina herrar, vi hafva för öfrigt många olika slags Konungens befallningshafvande här i landet. Tror väl någon, att t. ex. den Konungens befallningshafvande, som på sin tid visade sitt stora intresse för genomförandet af lagen om skydd mot yrkesfara genom att uti lång tid neka att i länsstyrelsens kungörelser intaga meddelanden från yrkesinspektionen, skulle lägga två strån i kors, för att denna lag skall efterlefvast? Det kommer nog att gå här, som det har gått vid tillämpningen af lagen om skydd mot yrkesfara, nemligen så, att der det verkligen är fara i dröjsmål och der behovet af en åtgärd är stort och viktigt, der kommer det också att dröja allra längst med besluten och med åtgärderna.

Lagutskottet har vidare framhållit, att det uti en dylik bestämmelse skulle kunna ligga något nedsättande för industriidkarne. Ja, mina herrar, nog kan det vara nedsättande för en industriidkare, om han icke visar den omvårdnad för sina arbetare, som han är pliktig att visa, och nog kan det också vara nedsättande för honom, om han på något sätt söker öfverskylla ett dylikt förhållande; men att i fordran på, att en i och för sig rättvis och god lagbestämmelse skall tillämpas, se något nedsättande för den ena eller den andra, är en synpunkt, som enligt min mening icke borde anläggas vare sig af lagstiftare eller lagskipare.

Så länge icke några mera vägande skäl framkommit från lagutskottet mot min motion, skall jag därför tillåta mig att vidhålla mitt yrkande.

Jag ber att här till sist få erinra om en liten parallel från ett annat område, nemligen landtmannanäringarnas område. Vi hafva der en förordning om hvad som bör iakttagas till förekommande och hämnande af smittosamma sjukdomar bland husdjuren. Men icke är det väl någon af er, mina herrar, som tycker, att det ligger något obilligt och origtigt i den bestämmelse, som der förefinnes, att i sådana fall, der det verkligen ligger fara i dröjsmål, skall vederbörande ordförande i helsovårdsnämnden eller kommunalnämnden vara berättigad att utan vidare tillkalla läkare för att förrätta besigtning. Detta är en bestämmelse, som afser våra husdjur; männe vi icke då skulle kunna hafva ett fullt ut lika stort behof af en dylik bestämmelse, när det gäller människor, och härvidlag barnen.

Jag skall därför tillåta mig att yrka bifall till den af mig framlagda motionen med den ändring i 3 mom., att jag der upptager samma yrkande, som nyss framstälts af herr Wallis.

Herr Husberg: Ja, herr Bergström yttrade, att han vidhölle sin motion, så länge icke några mera tungt vägande skäl framkommit, än hvad lagutskottet mot densamma anfört. Jag får bekänna, att några

mer tungt vägande skäl har jag icke att andraga, enär jag för min del tror, att lagutskottets skäl verkligen äro tillräckligt talande.

En yrkesinspektör eller assistent, som anställer en inspektion, kan ju finna, såsom 10 § förutsätter, att arbetet till äfventyrs är för ansträngande för de minderåriga eller farligt för deras helsa eller att eljest någon oegentlighet föreligger, som han anser sig böra inrapportera till Konungens befallningshafvande. Nå, i de båda första fallen, om han nu finner skäl till anmälan, vill herr Bergström, att han, samtidigt som han gör denna anmälan till Konungens befallningshafvande, skall ovilkorligen förordna om läkarebesigtning och icke bör afvakta Konungens befallningshafvandes förordnande.

Detta skulle kunna vara berättigadt, om man med fog kunde antaga, att Konungens befallningshafvande skulle underlåta att meddela det förordnande, som yrkesinspektören äsyftat att få till stånd. Men har man något egentligt fog för att ett sådant förordnande skall utebli, allra helst som yrkesinspektören enligt 9 § är berättigad att af någon närboende provinsial-, extra provinsial-, stads- eller stadsdistriktsläkare få de sakkunniga upplysningar, som han kan behöfva. Och om han inkommer till Konungens befallningshafvande med en rapport, styrkt, om så synes erforderligt, med intyg af en sådan läkare, kan icke Konungens befallningshafvande underlåta att föranstalta om den mera speciella inspektion, som enligt 11 § är afsedd att af Konungens befallningshafvande förordnas. Brådskan kan väl öfver hufvud taget icke tänkas blifva så stor, att någon alldeles öfverhängande fara skulle uppstå, derest man afvaktade Konungens befallningshafvandes förordnande.

Det torde dessutom vara skäl att fästa någon betydelse vid det, att om yrkesidkaren skall bekosta en inspektion, bör han icke vara utsatt för en sådan der något häftig order kanske från en ung assistent — lät oss nemligen antaga, att det blir en sådan, som kommer till hans verk och kanske i någon öfverdrifven månhet om de minderåriges väl hastigt beslutar att förordna om en speciel inspektion.

Jag tror därför, att man kan hålla före, att Kongl. Maj:ts eller utskottets förslag ger i detta fall hvad man skäligen kan begära, och yrkar bifall till paragrafen.

Herr David Bergström: Ja, herr talman, jag förstår nog, att lagutskottet, med den ifver och brådska, hvarmed det fått arbeta på detta lagförslag, icke har kunnat egna synnerligen stor uppmärksamhet åt den motion, som jag framburit. Men nog trodde jag, att lagutskottets ärade vice ordförande skulle ha tagit så pass stor kännedom om mitt förslag, att han icke förutsatt, att jag hemställt om en rätt och skyldighet för yrkesinspektörerna att ovilkorligen förordna om läkarebesigtning i dessa fall, när de gå in till Konungens befallningshafvande med en anmälan enligt § 10. Det har jag visst icke sagt, utan jag har endast och allenast sagt, att det skulle vara dem obetaget att i samband med sådan anmälan förordna om besigtning.

Ja, det är en högst betydande skilnad i detta. Det innebär endast ett berättigande för dem att i sådana utomordentliga fall, då de anse, att det verkligen ligger fara i dröjsmål, få begagna sig af denna rätt.

Ang. minder- Och det lär väl lagutskottets ärade vice ordförande icke antaga, att
 äriges och yrkesinspektörerna — jag talar ännu icke om assistenterna, då något
 kvinnors ar- beslut ej fattats om dem — skulle begagna sig af denna rätt i något
 bete i indu- oträngdt mål. Det skulle blifva ett så starkt bakslag, att de nog skola
 strielt yrke. akta sig derför.
 (Forts.)

Jag har endast velat säga detta, att när fara är i dröjsmål, då skulle man förbehålla dem denna rättighet — ingenting annat.
 Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Husberg: Jag yttrade nyss, att herr David Bergström med sin motion äsyftat, att yrkesinspektör i sammanhang dermed, att han gjort sådan anmälan, som omförmäles i 10 §, skulle ovilkorligen föranstalta om läkarebesigtning. Jag ber att få hänvisa till den lagtext, som finnes å sid. 3 i utskottets betänkande. Herr Bergström vill, att § 11 skall hafva följande lydelse: »En gång hvarje kalenderår, äfvensom i samband med sådan anmälan, som i 10 § sägs, så ock eljest när Konungens befallningshafvande så aktar nödigt, *skall* vid arbetsställe, der minderåriga arbetare sysselsätts, företagas läkarebesigtning» etc.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr vice talmannen framställda propositioner godkändes utskottets förslag till lydelse af paragrafen med den ändring deri, som af herr Wallis under öfverläggningen föreslagits.

§§ 12—15.

Godkändes.

§ 16 skulle enligt utskottets förslag blifva så lydande:

Hvad i denna lag sägs om yrkesinspektör gälle i tillämpliga delar jemväl hos yrkesinspektör i vederbörlig ordning anställd assistent.

Efter föredragning af paragrafen anförde:

Herr Wallis: Då herr Hedin icke är närvarande, ber jag att få göra samma yrkande, som jag vet att han skulle ha gjort, nemligen att denna paragraf måtte återremitteras, derför att vi ännu icke bestämt något om assistenterna. Det är ännu en hvilande fråga, beroende på hvad statsutskottet kommer att i detta hänseende säga.

Herr Husberg: Herr talman! Jag är något tveksam om hvad jag skall säga i anledning af det yrkande, som herr Wallis nyss framställt. Det är ju visserligen sant, att det inför statsutskottet föreligger förslag om anställande af assistenter, och i denna fråga kommer nog statsutskottet att snart afgifva utlåtande.

Men om man nu antager det föreliggande förslaget, kan jag för min del icke inse, att man derigenom skulle i någon mån hafva på förhand bestämt något i saken.

Här står: »Hvad i denna lag sägs om yrkesinspektör gälle i tilllämpliga delar jemväl hos yrkesinspektör i vederbörlig ordning anställd assistent».

Blir det nu så, att Riksdagen, på grund af statsutskottets hemställan, inför denna institution af yrkesinspektörsassistenter, då är allt klart. Skulle det åter så vara, att Riksdagen ej vill veta af några yrkesinspektörsassistenter, då är strängt taget ingen skada skedd, därför att det står: »i vederbörlig ordning anställd assistent». Finnes ingen sådan, då är det ingen olägenhet. Och när dertill kommer, att Första Kammaren redan fattat sitt beslut i denna paragraf, synes deri ligga ett ytterligare skäl, hvarför vi skulle antaga denna paragraf sådan den föreligger.

Ang. minder-
åriges och
qvinno-
arbete i indu-
strielt yrke.
(Forts.)

Häruti instämde herr *Zetterstrand*.

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Jag ber att få fästa uppmärksamheten derpå, att det verkligen kan leda till ett resultat att återremittera paragrafen, då ju lagutskottet har att sammanjemka kamrarnes olika beslut i öfriga punkter och det således kan ifrågakomma, att statsutskottet äfven i denna paragraf kan komma att föreslå en ändring.

På grund af hvad jag nu anfört instämmer jag i yrkandet på återremiss, som i alla händelser icke kan skada på något sätt.

Öfverläggningen var slutad. Herr vice talmannen framställde propositioner på de derunder gjorda yrkanden, dervid paragrafen godkändes.

§§ 17—22.

Godkändes.

Öfvergångsstadgandet, ingressen och rubriken.

Godkändes.

Utskottets hemställan förklarades besvarad genom kammarens här ofvan antecknade beslut.

§ 3.

Till afgörande företogs slutligen Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 18, i anledning af herr E. Wavrinskys motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning, huru arbetsanvisningen bör ordnas m. m.

Ang. utredning
i fråga om
arbetsanvis-
ning m. m.

Uti en inom Andra Kammaren af herr *E. Wavrinsky* väckt motion hade hemställts, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes låta verkställa en utredning, huru arbetsanvisningen efter våra förhållanden bäst bör ordnas, uppmuntra till de

Ang. utredning i fråga om arbetsanvisning m. m.

initiativ, som af denna utredning kunna föranledas, och till Riksdagen inkomma med de framställningar till frågans utveckling, som häraf kunna påkallas.

(Forts.)

Utskottet hemställde,

att Andra Kammaren ville för sin del besluta, det Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i hvad mån staten må anses böra befordra inrättandet af kommunala arbetsförmedlingsanstalter samt främja deras verksamhet och derefter för Riksdagen framlägga det förslag, som af utredningen kan föranledas.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer

af herrar *Hazén*, *Jönsson* i Färeköp, *Pettersson* i Tjärsta och *Petersson* i Skurö.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr *Hazén*: Herr talman! Jemte tre ledamöter af det utskott, som haft att behandla detta ärende, har jag anmält reservation; och får jag i anslutning till densamma yrka afslag å utskottets hemställan.

Det ärade utskottet har visserligen icke i alla hänseenden följt den motion, den innehållsrika och lärerika motion, som herr *Wavrinsky* framburit. Men det har ändock i ganska mycket kommit honom till mötes, då det uttalat sig för statskommunala arbetsförmedlingsanstalter, d. v. s. sådana arbetsförmedlingsanstalter, som af kommunerna inrättas med bidrag eller understöd af staten — anstalter, hvilka »enligt utskottets förmenande blifva en vigtig faktor till hjälp vid arbetslöshetens bekämpande och för en ändamålsenlig användning och placering af å vissa orter eller vissa tider ledig arbetskraft äfvensom till utjämmandet af arbetsgifvarnes och arbetarnes ofta stridiga intressen».

Jag vill icke förneka, att sådana anstalter skulle, om de rätt anordnades, blifva till nytta. Men vid tanken på, att såväl statens som ännu mera kommunernas tillgångar äro begränsade och för olika ändamål hårdt anlitade, och vid tanken på, att inom det kommunala lifvet är mycket, som icke allenast är nyttigare, utan tillika nödvändigare, och som i ökad mått behöfver tillgodoses, tror jag, att, om man sammanlägger det ena med det andra, en fråga som denna häraf tränges betydligt i bakgrunden.

Såsom mig synes, är här för landet i det hela icke något förefintligt behof. Det är väl få trakter på landsbygden, der ett behof skulle förefinnas i den rigtning, utskottet här afhandlat. Och detsamma torde man ock kunna säga om de mindre städerna. Det skulle då väl vara egentligen för storstäderna och särskildt för en sådan stad som Stockholm, som förslaget skulle ha betydelse.

Med afseende på Stockholm hade vi i detta ärende redan på förhand en utredning. Under inflytande och intryck af den stora arbetsbrist, som gjorde sig gällande vintern 1893—94, utsåg öfverståthållaren

en komité, i hvilken herr grefve H. E. G. Hamilton var ordförande, och som ganska allsidigt behandlade de frågor, som kunde stå i samband med arbetsbristens afhjelpande, och dervid äfven frågan om arbetsförmedlingsanstalter. Härom säga komiterade: »Det synes komiterade, att kommunen, åtminstone för närvarande, icke sjelf bör åtaga sig någon platsanskaffning åt de arbetslösa, utan endast understödja den enskilda offervillighetens sträfvande i denna riktning».

Så yttrade sig de sakkunnige för endast 5 år sedan. Man vågade då icke gå längre än till att förorda mera *filantropiska* anstalter, understödda af kommunen, och det synes mig därför, att man nu gått frågan allt för mycket i förväg, då man redan nu vill uttala sig till förmån för *statskommunala* arbetsförmedlingsanstalter.

Vidare hafva vi kongl. kungörelsen af den 28 november 1884 angående kommissionärer för anskaffande åt tjenstehjon och andra af anställning inom eller utom riket.

På grundvalen af denna kongl. kungörelse hafva inrättats många arbetsförmedlingsanstalter i vårt land. Först ha vi en del *filantropiska* anstalter, hvilka arbeta i oegennyttigt syfte af intresse för den goda saken, och sedan kommer ett stort antal kommissionskontor, hvilka behandla frågan såsom en affär, och deras antal i Stockholm är så stort, att det, såsom af den vid betänkandet bifogade tabell framgår, för sistlidet år uppgick till 68 stycken.

Nu håller utskottet visserligen före, att med afseende på denna kommissionärsverksamhet vore mycket öfrigt att önska. Detta torde vara sant, men skulle ock så vara fallet, är det dock icke omöjligt att i förberörda kongl. kungörelse vidtaga nödiga förändringar, så att den må kunna bli tillräckligt effektiv och så att den må kunna på ett mera tidsenligt sätt tjena icke blott kommissionärerna, utan äfven dem, hvilkas sak kommissionärerna skola förmedla.

Utskottet erinrar också om en annan omständighet, nemligen den allt mer framträdande motsättningen mellan kapital och arbete och den klyfta, som i följd deraf uppstått mellan arbetsgifvare och arbetstagare, och håller så före, att en sådan statskommunal arbetsförmedlingsanstalt skulle bli en helsosamt verkande häfstång till förmedlande och utjemnande af stridiga intressen och till lösande af skiljaktiga spörsmål. Ja, denna intresseskiljaktighet och denna klyfta är nog en sorglig verklighet, och både regering och Riksdag hafva äfven visat sig behjerta denna omständighet, då ju, med föranledande af Riksdagens beslut i ämnet, en särskild komité blifvit tillsatt för behandling af en fråga, som ju äfven här må anses kunna fylla en uppgift, nemligen skiljenämndsfrågan.

För min del tror jag icke, att en sådan statskommunal arbetsförmedlingsanstalt här skulle kunna synnerligen mycket uträtta. Det komme väl egentligen icke att bero på anstalten, utan på de personer, som till äfventyrs komme att fungera vid densamma. Det torde väl också vara betänkligt att i otid rycka in vare sig staten eller kommunen uti de strider, som kunna förefinnas mellan arbetsgifvare och arbetstagare. Fastmera vore det väl lämpligare, synes det mig, att öfverlåta denna medlareuppgift åt *filantropiska* anstalter, låt vara med något understöd af kommunerna.

Ang. utredning
i fråga om
arbetsanvisning
m. m.
(Forts.)

Ang. utredning
i fråga om
arbetsanvis-
ning m. m.
(Forts.)

Jag tror, att huru än förhållandena utvecklats sig, icke blott i Stockholm, utan i landet i det stora hela, så är förhållandet fortfarande sådant, som stockholmskommittén 1895 utlät sig, eller »att kommunen, åtminstone för närvarande, icke själf bör åtaga sig någon platsanskaffning åt de arbetslösa, utan endast understödja den enskilda offervillighetens sträfvanden i denna riktning».

Med anledning af det nu anförda ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr *Petersson* i Skurö instämde häruti.

Herr *Kronlund*: Herr talman, mina herrar! Det är ju visserligen sant, att något behof af arbetsförmedlingsanstalter icke förefinnes, för så vidt dessa anstalter skulle ha till uppgift att afhjelpa någon allmänare arbetslöshet, ty någon sådan kan icke sägas förefinnas inom vårt land, då brist på arbetare tvärtom råder inom atskilliga områden. Men en sådan här platsförmedlingsanstalt kan icke heller under några förhållanden motverka afhjelpandet af en allmänare arbetslöshet.

Deremot må vi komma i håg, att under hvarje tid, äfven under tider af öfverflöd på arbetstillfällen, finnes periodisk arbetslöshet. Vi behöfva bara tänka på s. k. säsongarbetare, hamnarbetare, murare, byggnadsnickare o. s. v. På vissa orter i vårt land finnes vid vissa tillfällen alltid arbetslöshet inom dessa fack, under det att på andra orter samtidigt brist på dylika arbetare är rådande. En stark tillströmning eger under vanliga förhållanden rum till orter, der det finnes godt om arbete, således till städer och större industricentra och dylika. Jag behöfver bara anföra ett exempel från den del af landet, der jag har största erfarenhet af huru förhållandena i detta afseende gestalta sig, nemligen Norrland och Norrbotten. Det händer der tidtals, att t. ex. till jernvägsbyggnader och grufarbeten tillströmma arbetare i hundratal, ofta på måfå, utan att göra sig underrättade om förhållandena der uppe. Således blir det ofta en massa personer arbetslösa, hvilket kunde hafva förebyggts genom att systematiskt och mera ändamålsenligt inrätta arbetsförmedlingsanstalter. Det gäller härvidlag att på rätt sätt placera och i möjligaste måtto tillgodogöra befintlig arbetskraft, således att söka placera arbetskraft, som är öfverflödigt på en ort, till en annan ort, der den behöfves, och slutligen att söka hindra en alltför stark tillströmning, en alltför onödig tillgång på arbetskrafter å en viss ort. Särskildt gäller det att söka förhindra en alltför stark tillströmning af arbetskrafter från landsbygden till städerna och större verk. Och redan detta är ju en stor uppgift. Det sätt, som nu tillämpas med personligt utbudande af arbetskraft och personligt efterfrågande af sådan vallar ganska stor tidspilan och onödig omgång.

Vidare ha vi dessa kommissionskontor, som herr *Hazén* åberopade. Ja, erfarenheten från dem är ganska sorglig. Utskottet har genom mig och några andra efterhört på olika orter och olika håll, huru resultatet af deras verksamhet gestaltade sig, och genom de inhemtade upplysningarna blefvo vi öfverens om, att det sätt, hvarpå dessa kommissionsanstalter sköta sin verksamhet, innebär ett alltför starkt be-

skattande af de fattiga arbetssökarnes klass. De välgörenhetsinrättningar herr Hazén åberopade, de äro verkligen också af den beskaffenhet, att de i bra liten grad kunna afhjelpa de förefintliga behofven. Vi ha ju Fredrika Brehmer-förbundets anstalt jemte dem som, tillkommit på initiativ af frälsningsarmén och nykterhetsvännerna och åtskilliga andra, men deras verksamhet är inskränkt till vissa smärre områden, och de kunna således icke tillgodose det allmänna behofvet.

Slutligen har man en utväg, säges det, nemligen att låta arbetsgifvarne eller arbetarne ta om hand dessa arbetsförmedlingsanstalter. Ja, då är man inne på den sociala sidan af saken, som herr Hazén litet berörde.

Ju starkare föreningsrörelsen inom ett land bland dess arbetsgifvare och arbetare är, ju liffigare blir benägenheten hos dem att sjelfva, hvar och en å sin sida, omhändertaga dessa arbetsförmedlingsanstalter och ordna dem efter sitt tycke. Man får betänka, att den lefvande arbetskraften dock är ett stort och mycket mäktigt kapital i våra dagar att sätta in i arbetarerörelsen. Och man kan under sådana förhållanden icke undra på, att det skall ligga i hvardera partens intresse att söka ordna det hela efter sina önskningar, och att således arbetsförmedlingsanstalterna under sådana förhållanden många gånger blifva icke ett medel att placera arbetskrafter, utan ett magtmedel att på den andra partens bekostnad vinna fördelar. Det synes mig därför ligga i statens och det allmännas intresse att söka förebygga dylika slitningar mellan de tvenne parterna i den stora nutida arbetarerörelsen, arbetsgifvare och arbetstagare, att söka ordna saken så, att någon neutral, någon tredje person toge initiativet till dylikt. I detta fall har utskottet tänkt sig, att kommunerna och kommunalt intresserade män framför allt i de större städerna och de större industri-centra, der man naturligtvis har intresse af att så mycket som möjligt söka förekomma den tidtals återkommande arbetslösheten — utskottet har, säger jag, tänkt sig, att i dessa kommuner skulle finnas intresse för att på grundvalen af samverkan mellan arbetsgifvare och arbetare ordna denna fråga. Då kunde dessa arbetsförmedlingsanstalter komma att intaga en neutral och opartisk ställning mellan arbetare och arbetsgifvare och bilda, om jag så får säga, en neutral mark, der arbetare och arbetsgifvare kunde träffas och på fredlig väl uppgöra sina melanhafvanden. Att detta skulle vara en fördel för alla parter, det tror jag herrarne icke torde förneka. Vår tids arbetarerörelse har att uppvisa tillräckligt med kontraster, slitningar och strider, och jag tror därför, att man skulle göra rätt i att söka så vidt möjligt förebygga dylika och söka bilda en basis, på hvilken fredligt samarbete mellan de olika parterna skulle kunna göra sig gällande. Och det går dock, mina herrar, en underström af försonlighet och benägenhet för fredlig uppgörelse genom arbetarerörelsen. Vi hafva sett med hvilket intresse såväl arbetare som arbetsgifvare tagit del i frågan om inrättandet af skiljenämnder, och jag har äfven hört många sympatiska uttalanden från flera håll, från såväl arbetsgifvare som arbetare, för den nu föreliggande frågan.

Här är alldeles icke meningen att, såsom herr Hazén i sitt an-

Ang. utredning
i fråga om
arbetsanvisning m. m.
(Forts.)

Ang. utredning
i fråga om
arbetsanvis-
ning m. m.
(Forts.)

förande tycktes vilja göra gällande, inrätta någon stats-kommissionsanstalt, nej, här är endast meningen, att, om kommunerna finna med sin fördel förenligt att upprätta dylika arbetsförmedlingsanstalter, staten skulle gifva dessa anstalter sitt auktoriserande hägn, hvarpå anstalterna naturligtvis alltid skulle komma att vinna. De förmåner, som staten skulle gifva dessa anstalter, skulle således bli ganska obetydliga, men säkerligen dock vara tillräckliga, för att åtminstone de större industricentra skulle finna sig uppfordrade att avvägbringa sådana anstalter. Jag hyser också den fasta öfvertygelsen, att hvad som bör göras i denna arbetarefråga, der man har så många synpunkter att beakta, det bör göras under lugna dagar, under dagar, då icke striderna och lidelserna äro i full gång, utan man kan hafva den lugna betänksamheten och det fredliga tillmötesgåendet att bygga på.

Herr Hazén åberopade kongl. förordningen af år 1884. Ja, men denna förordning afser hufvudsakligen att reglera de kommissionsanstalters verksamhet, som hafva till syfte att skaffa anställning åt arbetare och tjenare i utlandet. I bestämmelserna härom ligger denna förordnings kärnpunkt, och den har således endast i obetydlig grad att göra med de nu befintliga kommissionsanstalterna.

Ser man vidare på den af herr Hazén åberopade komiténs utlåtande, så vill jag be att få läsa upp ett yttrande af densamma. Komitén säger sålunda:

Med fullt aktgifvande härfpå — nemligen på af komitén förut berörda olikheter mellan Tyskland och vårt land med afseende å arbetsgifvares och arbetares ställning till frågan om arbetsförmedlingen — anse sig komiterade likväl våga uttala den öfvertygelsen, att en eller flera efter rationella grunder verkande arbetsförmedlingsanstalter, hvilka icke fotats på den enskilda spekulationens grundval, borde i flera hänseenden kunna inom kommunen mildra arbetslöshetens vådor, samt att på grund häraf bildandet af dylika anstalter väl kan anses falla inom de kommunala uppgifterna.

Således har i allt fall denna komité dock varit mycket benägen just för en dylik tanke. Detta var nu redan år 1894, således för sex år sedan, och när man ser med hvilken hastighet och hvilken brusande fart just dessa sociala frågor tränga fram och huru hastigt dylika frågor dyka upp och få sin lösning, tror jag, att det skulle vara klokt, att vi vågade oss in på den väg, utskottet anvisat, och begära en utredning rörande hvad som kan vara lämpligt att i frågan åtgöra.

På dessa skäl ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jönsson i Färeköp: Herr talman, mina herrar! Jag har icke kunnat biträda utskottets förslag, utan ansett mig böra reservera mig mot detsamma, då jag hyst stora betänkligheter mot att inrätta en statsinstitution för detta ändamål. Nu har man framhållit, att här endast är fråga om att avvägbringa en utredning i ämnet. Ja, men begär man en sådan utredning, anser jag, att man också måste vara villig att gå med på inrättandet af den ifrågasatta statsinstitutionen. Skulle en sådan institution komma till stånd, skulle den väl i hvarje fall vara gemensam för hela riket. Men med det vidsträckta omfång, vårt land har, fruktar jag, att detta skulle bli en mycket storartad

inrättning, om den skulle kunna uträtta någonting. Vårt land kan nemligen ingalunda i detta afseende jämföras med de stora industricentra på kontinenten. Jag fruktar vidare, att denna statsinrättning i allt fall icke skulle kunna leda till det mål, som man afsett att med densamma uppnå. Den skulle därför endast väcka oro i sinnena. Man skulle af denna inrättning vänta sig all slags härlighet, men sedan endast finna, att den icke vore i stånd att motsvara förväntningarna.

Detta är ett skäl, hvarför jag icke finner anledning att inrätta en dylik institution. Det andra skälet är, att här för närvarande alldeles icke råder någon arbetslöshet, utan snarare brist på arbetare. Jag tycker, att det då icke är på sin plats att i onödan begära hjälp hos regeringen. Skulle det visa sig, att på en eller annan plats, särskildt väl då i större städer och kommuner eller i allmänhet i större arbetarecentra, det vore af behovet påkalladt att inrätta dylika arbetsbyråer, finnes väl ej något hinder för, att sådana på dylika platser kunna ävägbringas. Det finnes väl kommunala myndigheter, som hafva uppmärksamheten fästad härpå och hvilka känna de lokala förhållandena och de omständigheter, som i dylika fall äro att räkna med. Jag anser också, att på denna väg dylika åtgärder skulle kunna med större framgång vidtagas och någonting kunna uträttas för sakens gagnande i vida högre grad än genom lagbestämmelser och legala former, som kanske endast skulle verka betungande och hindra just de åtgärders vidtagande, som för en viss ort kunde vara lämpligast.

Af dessa enkla skäl, som jag nu framhållit, har jag icke kunnat bifalla motionen, utan får jag yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Wavrinsky: Herr talman! Jag är icke öfverraskad deraf, att det icke kommit mig till del ett enhälligt bifall från utskottet vid behandlingen af min motion, som ju berör en alldeles ny idé. Tvärtom är jag öfverraskad och angenämt öfverraskad deraf, att så många af utskottets ledamöter uppenbarligen egnat arbete åt att studera den digra utredning, som jag dristat mig att framlägga för Riksdagen. Jag vill tacka utskottets ledamöter för denna möda; jag tror, att det skall visa sig, att det är åt en god sak, de egnat sina sträfvanden, och att det bifall, de skänkt mitt förslag, skall bära frukt i framtiden och hedra dem, som haft klar blick att fatta vigten af de skäl, jag framställt, utan att afskräckas af invändningarna från andra sidan, invändningar, hvilka, då jag nu här hört dem, verkligen väckt min förvåning. Det är särskildt till utskottets ärade ordförande jag hembär denna min tack, därför att han visat sig till fullo beakta innebörden af denna fråga. Jag vill derjemte tacka representanten för Helsingborg speciellt därför, att han icke blott visat sig förstå denna fråga, utan också insett, att den är en fråga för dagen, en fråga, som man måste lägga hand vid och som icke kan visas tillbaka. Han har redan under påskloftet börjat arbeta för dess lösning och han har bedrifvit detta arbete så, att frågan redan nu ligger på stadsfullmäktiges bord i det samhälle han tillhör.

Jag stannar deremot verkligen i förlägenhet, när jag skall vända mig mot reservanterna och hvad jag nu här hört två af dem anföra. Hvad särskildt beträffar herr Hazén, så gaf mig hela hans yttrande

Ang. utredning
i fråga om
arbetsanvisning
m. m.
(Forts.)

Ang. utredning
i fråga om
arbetsanvis-
ning m. m.
(Forts.)

det intrycket, att vi alls icke förstå hvarandra, och framför allt, att han icke rätt uppfattat, hvad min motion gäller. Han tycktes vilja fästa sig vid hvad som yttrades af en komité, som för en tid sedan var tillsatt här i Stockholm och hvilken yttrande egentligen gälde fattigvårdsväsendet, i hvilket yttrande komitén dock uttalar sig till fördel för sådana platsanskaffningsanstalter, som jag här föreslagit, ehuru komitén icke ansåg sig under dåvarande förhållanden kunna föreslå inrättandet af sådan arbetsförmedlingsanstalt i Stockholm för att afhjelpa den då rådande stora, men tillfälliga arbetslösheten. Jag ber emellertid att få fästa herr Hazéns och äfven herr Jönssons uppmärksamhet derpå, att här icke är fråga om någon statsinrättning för hela riket för att söka hjälpa oss till rätta under tider af arbetslöshet. Att ställa till rätta med dylika förhållanden tillhör fattigvårdsmyndigheterna inom de olika kommunerna och därför få dessa sörja. Här ater gäller det något helt annat. Här gäller det att förmedla den ständiga arbetsanskaffningen, att söka åstadkomma en förmedling mellan tillgången och efterfrågan å arbetare under de vanligen rådande förhållandena. En arbetare har af någon anledning måst lemna sin plats, under det att en arbetsgivare på annan ort har behof af honom. Efter en tids sökande finna de måhända äfven under nuvarande förhållanden hvarandra. Men, mina herrar, är det icke en allt för primitiv och urmodig metod, att de, på sätt nu sker, skola söka hvarandra på så långa vägar? Är det icke naturligare och korrekterare att se till, att de kunna mötas och uppgöra med hvarandra på ett mera rationellt sätt — vid någon därför upprättad byrå? Derigenom skulle besparas mycken tid, arbete och arbetskraft och derigenom skulle äfven besparas arbetarne mycken modlöshet, som alltid hos dem måste uppstå, då de nödgas under längre tid söka efter arbete, och som i sin tur återverkar äfven på deras familjeförhållanden. Saken har nemligen också en moralisk sida. En arbetare förlorar sin anställning. Detta kan nu bero på olika omständigheter; det behöfver icke vara genom hans eget förvållande, och här är för öfrigt icke platsen att tala om förvållad eller oförvållad arbetslöshet. För honom är det först och främst utaf den allra största vikt, att han så snart som möjligt erhåller ny plats. Medan han söker anställning, saknar hans familj — och han sjelf också — sitt lifsuppehälle, ty arbetaren lefver i allmänhet af dagens inkomst, och i regel har han aldrig kunnat spara någonting. Lefver han i någon stor stad, der det finnes en mängd industriella anläggningar och många handtverk, kan det nog vara möjligt för honom att snart nog erhålla anställning, men i annat fall kan det också dröja. Finner han då icke anställning, så blir den dagen en förlorad arbetsdag. Finner han nu icke anställning heller nästa dag, får han söka dagen derpå o. s. v. Men under sådana förhållanden kan också lätt inträda modlöshet och fattigdom i hemmet, och detta slutar med den faran, att arbetaren under sin modlöshet söker kamrater och drages till krogen. Detta demoraliserar arbetaren i större grad i samma mån som arbetslösheten för honom börjar att blifva mera kronisk. Och det är en nationalekonomisk förlust, mina herrar, som i vår framåtskridande tid nationen icke bör frivilligt underkasta sig.

Derjemte är emellertid denna angelägenhet en socialpolitisk fråga

af stor betydelse, såsom också utskottets ärade ordförande nyss påpe-^{Ang. utredning}
kade. Och trots det, att tiden nu är så långt framskriden, skall jag ^{i fråga om}
dock tillåta mig att i korta drag något närmare ingå på hvad jag ^{arbetsantvis-}
kallar den socialpolitiska sidan af frågan. Herrarne torde hafva bemärkt, ^{ning m. m.}
de, som hafva haft tid och intresse att läsa min motion, att frågan, (Forts.)
huru arbetsförmedlingen skall kunna rationellt ordnas, utvecklat sig på
ett storartadt sätt i mellersta och norra Europa, i de stora, men också
i de små kultur- och industristaterna, fast på ett mycket olika sätt,
beroende på olika omständigheter.

I England, som har en ofantligt stark, mächtig och väl discipline-
rad arbetarefackföreningsrörelse, de s. k. trade unions, hafva arbetarne
sjelfva tagit arbetsförmedlingen alldeles uteslutande i sin hand, och de
hafva skött den på ett ypperligt sätt, med den påföljd i öfrigt, att det
är de, som uteslutande dominera på marknaden. Under den väldiga
striden i England nyligen på jernindustriens område kom man till
uppgörelse mellan arbetare och arbetsgifvare. dervid arbetarne med-
gäfvro arbetsgifvarne rätt att upprätta särskilda arbetsförmedlings-
anstalter. Arbetareorganisationen var dock nu så stark, att arbets-
gifvarne icke kunde med någon framgång bevaka detta intresse. Men
då arbetarne voro så väl organiserade och disciplinerade samt på ett
så skickligt och vårdadt sätt ombesörjt denna angelägenhet, har det
också för arbetsgifvarne varit ett mindre magtpaliggande behof att
ingripa härvidlag.

Vänder jag mig så till ett annat land, nemligen Tyskland, torde
för herrarne bjert framstå vådan af att ingenting åtgöra i denna sak.
I norra Tyskland hafva arbetsgifvarne organiserat sig mycket starkt
uti en arbetsgifvareförening för att uteslutande för sin räkning om-
händertaga platsförmedlingen. Det har gått derhän, att uti ett sam-
hälle, der arbetarne äro så starka som i Hamburg, det icke har lyckats
arbetareorganisationerna och kommunen gemensamt att bryta det en-
sidiga motstånd, som arbetsgifvarne satt upp för att i sin hand
ensamt förlägga arbetsförmedlingen. Arbetsgifvarne i norra Tyskland
proklamera den satsen, att med platsanskaffningen för arbetarne inom
industrien ingen annan har att skaffa än arbetsgifvarne. »Vi betala
arbetarne och taga dem, som vi vilja hafva, på våra villkor; arbets-
krafter finnas alltid att tillgå.» Det vore nödvändigt för dem att
hafva ett starkt magtmedel till hands gent emot fackföreningsrörelser.
Väckta af detta hot, som kraftigt uttalades på en kongress i Leipzig
af arbetsgifvarne, började arbetarne i Tyskland att organisera sig
häremot. En väldig social kamp härom hotade att uppstå. Då gjordes
i Berlin gällande den satsen, att arbetsförmedlingen icke vore någon
klassangelägenhet, utan en samhällsangelägenhet. Men för att kunna
blifva det, fordras, att båda parterna förhindras att ensidigt taga frågan
i sin hand. I Berlin bildades en stor förening, som står alldeles fri-
stående mellan arbetsgifvare och arbetare, hvilken opartiskt söker
förmedla mellan parterna. För att en dylik institution skall kunna
blifva af betydelse, fordras, att den skall erkännas af båda parterna
och tjena bådas intresse lika.

I södra Tyskland började snart derefter den meningen göra sig
gällande, att man borde gå ännu längre och organisera denna arbets-

Ang. utredning
i fråga om
arbetsanvis-
ning m. m.
(Forts.)

förmedling planmessigt öfver större områden, så att man i national-ekonomiskt intresse erhöi den största möjliga vinst deraf, på samma gång man äfven tillgodosåg de socialpolitiska intressena. Då kom emellertid assessorn i handverksdomstolen i Stuttgart med sitt bekanta förslag om inrättande af en fristående opartisk kommunal arbetsförmedlingsanstalt derstädes, hvilket äfven blef genomfördt.

Jag är skyldig kammaren den uppmärksamheten att, trots min ifver för motionen, icke nu gå in i vidare detaljer. Till hvad jag yttrat rörande den socialpolitiska sidan af frågan vill jag nu endast foga, att, då man anmärkt, att den föreliggande frågan icke vore en statsangelägenhet, och å andra sidan påpekat, att jag skulle hafva åsyftat en stor statsinrättning, man tagit alldeles miste. Det är en statsangelägenhet så till vida, att staten bör tillse, att, så vidt möjligt, det blir enhet och plan i dessa arbetsbyråer inom de kommuner, som finna lämpligt för sig att inrätta dylika anstalter, och så till vida, att staten bör söka lemna dem tillfälle till samverkan med hvarandra, så att icke platsförmedlingen ombesörjes ensamt för hvarje plats särskildt. Å olika tider kan det nemligen förekomma, att det är brist på arbetare å den ena orten, under det att det kanske är öfverflöd å arbetare å den andra. Då bör naturligtvis ett utbyte ske mellan de olika platserna. Platsförmedlingen är nu icke så enkel som t. ex. under skråtiden. Storindustrien ställer stora anspråk på densamma. Man bör därför ställa det på sådant sätt, att vid hvarje tillfälle finnas tydliga uppgifter, hvar det är öfverflöd å arbetare och hvar det är brist. Det bör samlas en fortlöpande statistik öfver förhållandena på arbetsmarknaden och helst öfver hela landet.

Jag har icke velat, att staten skulle upprätta en stor anstalt af ifrågavarande beskaffenhet, och om herr Jönsson läser min motion, hvilket jag har anledning antaga, att han icke gjort, skulle han hafva funnit, att genom de exempel, som jag anført fran utlandet, blifvit ådagalagdt, att det finnes ingen enda sådan institution upprättad, som man kan kalla för en statsinrättning. De statistiska uppgifterna insamlas vid hufvudstädernas och några större orters arbetsbyråer, såsom förhållandet är i t. ex. Bayern, der landet i detta afseende är indeladt i distrikt. Till de upprättade byråerna lemnas *bidrag* från statens sida, nemligen kostnadsersättning för ombesörjande af tryckning af listor, för nedsatt portoavgift, fri telefonförbindelse och åtskilliga andra sådana fördelar. I Berlin — der staden äfven beredt extra understöd genom fri lokal m. m. — uppgår det kommunala bidraget allt som allt till ett beräknadt belopp af 7 å 8,000 mark. Å andra platser går det till 3, 4, 5 å 6,000 mark och någon gång ända till 10,000 mark i de större, väldiga industricentra i Tyskland. Detta är de stora statsinrättningar, om hvilka herr Jönsson talat, men hvilka alltså i verkligheten icke existera.

Efter min uppfattning är denna fråga af en mycket allvarsam beskaffenhet, och jag har därför sökt att sätta mig in i densamma såväl teoretiskt som praktiskt, för hvilket ändamål jag också besökt orter i Tyskland, der s. k. paritetiska arbetsanskaffningsanstalter med hög utveckling funnits inrättade. Saken är emellertid, såsom jag nyss sade, mycket allvarsam och bör ej skjutas undan, ty under brydsamma tider

har det visat sig vara i högsta mån svårt, för att icke säga omöjligt, att komma till samförstånd i denna sak.

Jag vill till dem, som påstå, att detta är en angelägenhet endast för de större industricentra eller de större industristaterna, tillåta mig säga, att man äfven i Norge, som väl icke kan räknas till de större industristaterna i jmförelse med t. ex. det stora Tyskland, redan för många år sedan tagit saken om hand med den vakna blick, som norr-männen i allmänhet hafva för allt, som befordrar nationens storhet, utveckling och framtid. De sände ut en stipendiat till München och derförut en framstående jurist till England och Amerika för att studera deras förhållanden uti ifrågavarande afseende. Sedermera har man vidare utvecklat frågan genom inrättande i Kristiania af en stor platsförmedlingsanstalt, som haft ett mycket framgångsrikt arbete. I Stortinget har väckts en motion om att staten skall följa Tysklands exempel att taga ledningen af platsförmedlingen om hand för att få genomförd plan i arbetet. Denna motion antogs af Stortinget på det sättet, att den hänvisades till regeringen för regeringens vidare åtgärd. Regeringen lät utgå till embetsverk och föreningar af alla slag ett frågeformulär för att genom de svar, som från dem skulle inhämtas, få material till frågans bedömande, dock icke för inrättande af en statsanstalt, utan för att erhålla utredning om lämpligaste sättet för lösningen af frågan och för att få ett godt och förnuftigt uppslag, som kunde blifva till nytta för nationen och icke blott för en enskild klass af medborgare.

Den stora lockouten i Köpenhamn föranledde nyligen Köpenhamns kommun, som väl i det närmaste får anses vara Danmark, att sända en stipendiat till Tyskland för att sätta sig in i frågan om arbetsförmedling. Resultatet häraf blef ett förslag att genast inrätta en anstalt af ifrågavarande beskaffenhet i Köpenhamn.

Då jag emellertid är öfvertygad, att denna fråga är af största vikt samt innebär mycket mera, än jag kan begära, att flertalet af kammarens ledamöter ännu kunnat sätta sig in uti — motionens omfång har kanske verkat afskräckande — har jag ej kunnat finna mig uti de invändningar, som reservanterna gjort, hvilka för mig framstä såsom uteslutande beroende derpå, att de antingen icke kunnat eller velat göra sig förtrogna med den fråga, jag här framställt. Jag skulle mycket beklaga, om icke så mycket förtroende finnes hos kammaren för utskottets majoritets uppfattning af denna angelägenhet, att kammarens svar på utskottets hemställan blir sådant, att jag kan känna mig uppmuntrad att återkomma med denna fråga en annan gång. Jag tror nemligen, att ett bifall till den hemställan, som utskottet här gjort, skulle visa, att denna kammare ådagalagt ett framsynt förstånd i en mycket viktig samhällsfråga, och jag hoppas, att Audra Kammaren, den folkvalda kammaren, också skall visa detta.

Jag ber att få tillägga ännu en sak eller rättare sagdt två, ehuru de sammanhänga med hvarandra. Det har sagts, att genom detta förslag landsbygden skulle drabbas af kostnader och »tvingas» in i äfventyrligheter. Mina herrar, det blir landsbygdens sak; derom är ej nu fråga. Här är åtminstone närmast endast tal om de största och medelstora städerna. Men det är att märka, att ifrågavarande anstalter

Ang. utredning
i fråga om
arbetsanvis-
ning m. m.
(Forts.)

Ang. utredning
i fråga om
arbetsanvis-
ning m. m.
(Forts.)

sådana större samhällen skulle verksamt *befordra landsbygdens intressen*. Jag lägger stor vikt vid denna uppgift för dessa anstalter. På några platser i utlandet har jag särskildt bemödat mig att studera denna sida af frågan. Man skulle kunna tro — och den invändningen mot mitt förslag från landtmännens sida har jag väntat — att den benägenhet, arbetarne hafva att flytta in till städerna, skulle ökas genom att platsförmedlingen underlättas för dem. I Hamburg, der denna fråga nästan febrilt dryftats flera år, sade man mig, att det är så långt ifrån, att dessa anstalter befordra arbetarnes ifver att komma till städerna, att de tvärtom kunnat utöfva ett betydligt hämmande inflytande derpå. Arbetarnes benägenhet att flytta till städerna utrotas ej lätt. Men om de få veta, när och i hvad mån platser ej kunna erhållas på grund af alltför rik tillgång på arbetskrafter, bidrager detta att hämma deras ifver. Dessa anstalter hafva kunnat taga hand om en stor del arbetare och fått dem åter placerade på landsbygden, innan de fått smak för dagdrifvarelifvet i städerna — ty har det kommit derhän, äro de hvarken lämpliga eller villiga att återgå —; när man i god tid fått hand om dem, då de, hårdhänt eller kanske kitsligt behandlade af stadsarbetarne, som frukta konkurrens från deras sida, misströstat om hvarje möjlighet att få arbete, *då* hafva de varit glada att få komma tillbaka till sina förra husbönder eller till andra platser på landsbygden. Äfven på denna punkt af arbetsfältet har uppmuntran varit stor. Här föreligger, som sagdt, en mycket viktig uppgift för dessa arbetsförmedlingsanstalter.

Jag ber till sist att i anslutning till hvad utskottets ordförande yttrade få framhålla, att staten *för egen del* har ett specielt intresse att gå i spetsen för denna sak, ej blott organisera och utreda den. Nog är det ett fattigdomsbevis, att staten för sina egna arbeten ej har någon platsförmedlingsanstalt. Huru går det t. ex. till vid anskaffandet af jernvägsarbetare i Norrland? Huru kunna arbetare få veta, om der finnes arbete eller ej? De resa blott dit, lika godt om de få arbete eller ej. Erhålla de arbete, är det bra; hvarom icke, bli de lösdrifvare. Att det moraliska tillståndet der uppe ofta är så dåligt, beror delvis derpå, att platsförmedlingen ej är på minsta sätt ordnad.

Mina herrar! Det är här fråga om en statspligt, en samhällspligt, en nationalekonomisk uppgift. Tiden synes verkligen nu för oss vara inne — sist bland kulturländerna — att taga denna fråga i skärskådande, se till, om skäl förefinnes för staten att befordra kommunala arbetsförmedlingsanstalter, om den har någon pligt att föra denna fråga framåt. Jag tror, att ett sådant anspråk på staten är befogadt och väl befogadt.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets blygsamma hemställan.

Häruti instämde herr *Styrlander*.

Herr Carlheim Gyllensköld: Utskottets förslag synes mig så moderat och af så ringa omfattning som möjligt, just för att man nu icke skall slå på stora trumman och besluta om några stora kommunala anstalter eller någon stor omfattande statsanstalt. Detta har icke varit utskottets mening. Utskottet har icke tänkt sig annat än

en skrivelse till Kongl. Maj:t i syfte att få en utredning i den rikt-*Ang. utredning*
ning, att det samhälle eller det industricentrum, som önskade en sådan *i fråga om*
anstalt, skulle få en dylik, och att det skulle regelbindas, huru dessa *arbetsansis-*
anstalter skulle anordnas. Ett sådant regelbindande tror jag vara *ning m. m.*
nödvändigt, för att det skall blifva ensartade bestämmelser för alla
redan från början af deras eventuella bildande. Enligt uppgift finnes
det redan två städer, der det afgifvits motioner till stadsfullmäktige
om inrättande af en ifrågavarande anstalt. Hvert skulle det bära hän,
om många städer anordnade sådana anstalter med helt och hållet olika
regler, beroende på olika uppfattning? Det bör ovilkorligen vara enhet
i de åtgärder, som vidtagas.

(Forts.)

Vi hafva här i Sverige sedan gammalt eller åtminstone sedan
många år något ganska liknande de anstalter som de, hvilka nu äro
i fråga. Jag menar sjömanshusen. Dessa fungera på tillfredsställande
sätt. De hafva icke trängt in på fabriksarbetet eller landtbruket, utan
hafva hållit sig inom sitt område och hafva hugnats med något litet
statsanslag för de funktioner, som de hafva att förrätta i statsändamål,
såsom i fråga om sjömansbeväringen m. m.

Det kan icke gerna blifva tal om några stora anslag åt dessa
kommunala anstalter, om de nu komma till stånd, enär det icke blir
några stora statsfunktioner, de komma att få — egentligen blott att
anskaffa litet statistik. Men äfven på detta område kan det vara af
vigt att få reda och ordning. I det skrivelseförslag, utskottet tillstyrkt,
är icke ifrågasatt någon statsanstalt, såsom en af reservanterna, måhända
af misstag, framhållit, utan det är endast fråga om att inrätta kom-
munala arbetsförmedlingsanstalter, om de skulle anses vara nyttiga
och gagneliga.

Komma dessa till stånd, tror jag för visso, att de i många fall
skulle komma att minska utgifterna för fattigvården, hvilket ju vore
en viktig sak. Och de skulle ofelbart verka mycket socialt godt och
socialt lugnande. Det är, som motionären framhållit, en framtidstanke,
som kanske i närvarande stund mottages med misstro, därför att den
är ny. Men så har äfven skett med många andra tankar, som, sedan
de blifvit genomförda, visat sig nyttiga för samhället och enskilde.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Jönsson i Färeköp: Den ärade motionären har sagt, att
jag icke läst hans motion. Det skall jag icke svara på, förrän jag
sagt ett par ord. Han sade, att jag talade om statsanstalt, men äfven
han har talat derom.

Här säges i utskottets kläm: »att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda,
huruvida och i hvad mån staten må anses böra befordra inrättandet
af kommunala arbetsförmedlingsanstalter». Hvad menas då med detta?
Om jag rätt förstår svenska språket, så framgår väl deraf, att staten
skall göra något. Skola vi här i Riksdagen besluta om något, skall
det väl vara om lagbestämmelser.

Jag nämnde sist jag hade ordet, att jag icke visste, hvad som
hindrade en kommun att inrätta sådana arbetsförmedlingsanstalter.
Någon upplysning derom har jag ännu icke fått och väntar ej heller
att få det. Men om man kan anordna sådana anstalter fristående och

Ang. utredningarbetande utan tryck af lagbestämmelser eller några lagliga former, tror jag, att de kunna vara till lika stor nytta. Hvar och en känner i sin ort bäst, hvar skon klämmer. Derfor vet jag icke, hvarför Riksdagen skall behöfva vidtaga några åtgärder, och ändå mindre, hvarför regeringen skall åstadkomma en utredning. Skall man begära en utredning, skall det väl vara någon mening dermed och icke blott att hafva det som en käpphäst. Det är jag icke med på.

(Forts.)

Motionären sade, att jag icke läst hans motion. Jag vill än en gång säga, att jag icke bryr mig om att svara derpå. Men om han ville offra tid mera att se på det praktiska lifvet än att hålla på med flygtiga kammarteorier, är jag öfvertygad om att hans aktier skulle stå lika högt.

Herr Hedlund: Det lämpliga uti att en handelsstad upprättar en börs, der köpare och säljare kunna sammanträffa, sättes ju icke i fråga. En naturlig konsekvens häraf är, att en stad upprättar en arbetarebörs, der köpare och säljare af arbete lätt kunna finna hvarandra.

Nu är att märka, att vår tid är ensamstående i fråga om den ordning och regellöshet, som fins på arbetsmarknaden. Förr i tiden, då vi hade skrän, utgjorde dessa förträffliga och ändamålsenliga arbetsförmedlingsanstalter, som för sin tid väl fylde behovet.

Frågan om arbetsförmedlingsanstalter upptages nu allt mer och mer af den kommunala socialpolitiken i utlandet — denna kommunala socialpolitik, som har ett så stort fält sig förelagdt, dels därför att de kommunala myndigheterna hafva olägenheterna så nära inför ögonen, mycket närmare än statsmyndigheterna, och dels därför att man under smärre förhållanden kan gå så mycket enklare och mycket mindre schablonmessigt till väga. Tyvärr äro våra kommunala representantförsamlingar för ensidigt sammansatta för att hafva nödigt sinne för denna stora moderna uppgift. Men sådana anstalter, som här äro i fråga, borde komma till stånd. Det är ett statsintresse, och då det i utskottets kläm endast föreslås ett medel för staten att, om jag så får säga, göra en hellosam påstötning på kommunerna, genom den utredning, som är ifrågasatt, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Med herr Hedlund förenade sig herrar *Kronlund, Nyström, Olsson* i Stockholm, *Pettersson* i Södertelje, *K. G. Karlsson* i Göteborg, *Thylander, Lundgren, Trapp, Andersson*, i Pettersborg, *Eriksson* i Elgered, *Johansson* i Öija och *Olofsson* i Ävik.

Herr Wavrinsky: Sedan herr Jönsson i Färeköp två gånger sagt, att han icke vill upptaga till besvarande hvad jag yttrat om att jag förutsatte, att han icke läst min motion, så kunde jag lemna den saken å sido. Men jag måste tillägga, att om han läst den, så har han icke förstätt den. Han får sedan välja, hvilkendera af dessa förklaringsgrunder han finner lämpligast.

Han talade om kammarteorier. Mina »kammarteorier» förskrifva sig från erfarenheter under en flerårig vistelse i Tyskland. Det är denna erfarenhet, jag åberopat; jag har inga egna teorier i frågan.

Herr Antonsson: Jag är fullt öfvertygad derom, att motionären Ang. utredning i fråga om arbetsansvining m. m. för sin del hade alldeles klart för sig, då han väckte motionen, att det skulle vara nyttigt för vårt land, om något kunde göras i förvarande för vårt land nya fråga. Men af den utredning, som här lemnats, har jag icke blifvit öfvertygad om att vi hafva något att hemta från främmande länder, som kunde vara lämpligt för oss.

(Forts.)

Motionären nämnde, att i Tyskland, särskildt i norra Tyskland, som saknar arbetsansvininganstalter, är så illa ordnad, att arbetsgifvarne sjelfva bestämma, hvilka arbetare de vilja antaga. Jag undrar verkligen, huru det skulle se ut, om arbetsgifvarne skulle antaga sådana arbetare, som de icke ville hafva. Då kunde vi också vända om satsen och säga, att arbetarne skulle tvingas att arbeta på ställen, der de icke ville arbeta.

Vidare nämnde han, att platsanskaffningsanstalten skulle tillse, att, då personer komme in till städerna och sökte arbete, men der icke fans sådant, de fördes åter till den plats, hvarifrån de kommit, i stället för att gå och drifva omkring på gatorna. Jag undrar, huru detta skulle te sig i verkligheten. Det har icke gått an på länge och går ännu mindre nu att behandla folk på sådant sätt.

Motionären nämnde vidare, att sådana personer, som vore arbetslösa på grund af oförfärdade förhållanden, speciellt skulle vara föremål för anstaltens omvårdnad. Men huru skulle man kunna utreda den frågan? Det vore kanske i vissa fall rättvist, men i hvarje fall icke barmhertigt att hindra en person från att erhålla arbete, hvilken möjligen på ett eller annat sätt genom eget förfärdande blifvit arbetslös.

Vi hafva ju i vårt land flera sociala frågor, som ännu icke äro lösta, såsom frågorna om ersättning för olycksfall i arbete, om ålderdomsförsäkring och om effektiv yrkesinspektion. Låt oss först lösa dessa frågor på tillfredsställande sätt och sedan gifva oss in på nu ifrågasvarande område. Jag tror, att ännu saknas tillräckliga material i detta afseende från andra länder att gå efter.

Vi veta ju, att det förekommit i vissa, särskildt större kommuner i vårt land, att, om arbetslöshet egt rum, kommunerna hafva vidtagit åtgärder för att afhjelpa denna arbetslöshet, och detta med rätta. Att anordna någonting i det omfång och afseende, här föreslås, anser jag emellertid för närvarande olämpligt.

Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Wavrinisky: Jag måste be att få med några ord besvara det senaste anförandet. Jag befinner mig här i den ogynsamma belägenheten att stå som målsman för en ny och okänd sak, och jag är ledsen att behöfva plåga kammaren, men det kan ej hjälpas; jag måste, så godt jag kan, kämpa därför, ty det är en god sak. Herrarne få vara goda och ursäktade, att jag upptager tiden. Vi hafva ju kommit hit för att arbeta, och jag kan ej uppoffra en sak, som jag anser så vigtig som denna.

Den ärade talaren påstod, att jag sagt, det arbetarne skulle föras tillbaka till landet. Det skall bli intressant att af protokollet se, om jag använt ett sådant uttryck. Har jag gjort det, var det miss-

Ang. utredning
i fråga om
arbetsanvis-
ning m. m.
(Ports.)

lyckadt. Jag tror dock ej, att jag gjort det. För öfrigt behöfde det ej missförstås. Jag framhöll ju, att arbetarne voro glada att få komma tillbaka till landet från vedervärdigheterna, de haft att utstå i Hamburg.

Han sade vidare, att jag gjort arbetsförmedlingen beroende af att arbetslösheten vore oföfvallad. Jag födde uttrycket oföfvallad arbetslöshet i förbigående utan närmare förklaring, därför att jag ej ville irritera herrarne med frågan i dess helhet. Men jag hänvisar till motionen, som på ett 30-tal sidor redogör för huru man i Tyskland först teoretiskt och sedan praktiskt kommit till insigt om lämpligheten och rättigheten af att dessa anstalter intoge en *fullt opartisk* ställning och ej inläte sig på frågan om huruvida arbetslösheten vore föfvallad. Der undersökning skett, har det föranledts deraf, att fråga samtidigt förelegat om *understöds* beviljande åt arbetslöse, och då har man ej velat lemna understöd annat än åt dem, som utan eget föfvallande blifvit arbetslöse. Men arbetsförmedlingen har pågått äfven under lockouter och strejker, utan hänsyn till, om dermed den enes eller andres intressen befordrats. Äfven de, som mest intresserat sig för dessa anstalter, arbetarne, hafva sjelfva erfarit, att det betyder ingenting, om en arbetsförmedlingsanstalt vid strejk i fabrik eller verkstad skaffar arbetare åt arbetsgifvaren. Anstalten skall vara fullkomligt opartisk, skall stå till tjänst åt alla och under alla omständigheter, åt arbetare och arbetsgifvare, vid strejker och lockouter.

Den ärade talaren framhöll ock, att vi hade så många andra frågor på dagordningen och under behandling, som rörde arbetarne, och dem borde vi först lösa. Jag vill då säga, att det visserligen var omtanken om arbetarnes väl, som dref mig att först börja studera denna fråga. Men i samma mån jag trängt in i densamma, har jag funnit till min glädje, att den berör lika mycket arbetsgifvarnes och samhällets intressen. För öfrigt vill jag rigta den frågan till honom: Om man finner, att annat godt göres för arbetarne, är det tillräckligt skäl för att afslå detta förslag, som kostar staten nära nog ingenting — på sin höjd några tusentals kronor?

Hvad beträffar talet om arbetslösheten, gör sig den ärade talaren skyldig till samma missförstånd som en af reservanterna. Här är ej fråga om stor, tillfällig arbetslöshet under ogynnsamma konjunkturen — den tillkommer det kommunen att genom fattigvården bekämpa — utan den stundligen och dagligen pågående omsättningen af arbete, anbud och efterfrågan.

Jag ber till sist herrar reservanter ej fatta min ifver i försvaret såsom härledande sig af någon personlig animositet, utan såsom ett uttryck af att jag är varmt genomträngd af öfvertygelsen om att detta är en vigtig samhällsangelägenhet, af betydelse för alla parter.

Herr Persson i Rinkaby: Jag skall be att få yttra några ord i föreliggande fråga. Först vill jag erkänna, att jag ej genomläst den vidlyftiga motionen. Det är därför förlåtligt, om jag i något hänseende misstager mig. Men jag vill framhålla, att här redan på flera ställen i vårt land finnas s. k. byråer, der arbetarne kunna söka arbete. Jag vill anföra ett exempel. För ett par år sedan fick jag an-

modan från min hemort att söka upp en arbetare i Stockholm. Han var bagare till yrket. Jag blef då hänvisad till en lägenhet i Staden, vid en afsides liggande gränd; der skulle bageriarbetareföreningens byrå vara. Det var ett af de sämsta ställen jag sett i Stockholm. Der fans en föreståndare för byrån, och jag sökte honom på hans s. k. kontor för att få reda på den omtalade arbetaren. I arbetarnes samlingsrum funnos 16 å 20 arbetare, som endast hade några kortlekar att syssla med — det fans ej en gång bord för alla, utan somliga hade placerat sig vid stolar. Här fick jag nu reda på, hvar arbetaren kunde träffas, och sökte upp honom. Han talade då om sin belägenhet och meddelade, att de, som sökte anställning, stodo under fackföreningen och kunde ej få arbete annat än i tur och ordning. De, som voro ute och arbetade, hade sig ålagdt att med en viss anpart af dagspenningen bidraga till underhållet af byrån och dem, som der voro.

År det nu herr Wavrinskys afsigt att förbättra sådana anstalter, skall jag med nöje instämma i hans förslag. Men då idén är så ny, att den ej ännu hunnit komma allmänheten till del i önskvärd utsträckning, och då jag ej förmår afgöra, om här verkligen i vårt land — och icke till äfventyrs blott i Tyskland — förefinnes något behof af dylika platsförmedlingsanstalter, kan jag af sådana hänsyn ej yrka bifall till hans motion, men hoppas, att han kommer igen en annan gång, då man kan få tid att läsa igenom motionen.

Herr talman! Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag såväl derå som å den i ämnet väckta motionen, och fann herr vice talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner hvad Andra Kammarens tillfälliga utskott n:o 3 hemställt i förevarande utlåtande n:o 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen, i vanlig ordning företagen, utföll med 63 ja mot 66 nej; och hade alltså kammaren fattat beslut i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag, hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 1,40 på natten.

In fidem

E. Nathorst Böös.